

**T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI**

**8 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE NEVŞEHİR'DE
SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT**

Yüksek Lisans Tezi

Kadir ÇITAK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ

Nevşehir
Temmuz 2017

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Kadir ÇITAK

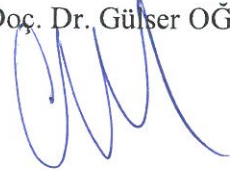
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“8 NUMARALI ŞER’İYE SİCİLİNE GÖRE NEVŞEHİR’DE SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

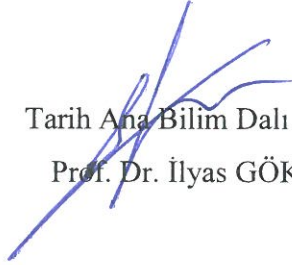
Tezi Hazırlayan
Kadir ÇITAK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ

Tarih Ana Bilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ danışmanlığında Kadir ÇITAK tarafından hazırlanan “8 NUMARALI ŞER’İYE SİCİLİNE GÖRE NEVŞEHİR’DE SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

17/07/2017

JÜRİ

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Haşim ERDOĞAN

Üye : Prof. Dr. Hülya TAŞ

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 20/07/2017 tarih ve 201734526 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamda planlanmasında, araőtırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalıőmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Gülser OğUZ'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Tez çalıőmam sırasında verdiği destek, gösterdiği ilgi ve fedâkarlık için canım eőim Nejla ÇITAK'a, her yardım istediğim anda yanımda olan dostum Ergun Üstün'e en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Hayatı boyunca çocukları için çabalayan beni bugünlere getiren annem Hülya ÇITAK'a ve babam Muhammer ÇITAK'a, üzerimde emeği bulunan bütün öğretmenlerime ve duaları ile hep yanımda olan aile büyüklerime sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

8 NUMARALI ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE NEVŞEHİR'DE SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

Kadir ÇITAK

Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Temmuz 2017

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ

ÖZET

Osmanlı tarihi araştırmalarında kullanılabilir yazılı ve yazısız kaynaklar bulunmaktadır. Osmanlı tarihi yazılı kaynakları arasında Şer'îye Sicilleri'nin önemli bir yeri vardır. Şer'îye Sicilleri, ait olduğu idari birimin tarihine ilişkin bilgilere kaynaklık ederek hem yerel farklılıkları ortaya çıkarır hem de genel tespitlere ulaşılmasını sağlar. Şer'îye Sicilleri diğer yandan ait oldukları kasaba, kaza, sancak gibi yerleşim birimlerinin idarî, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerini aydınlatma açısından da zengin bilgiler içerirler. Düzenli olarak kayıt altına alınan bu tarihi belgeler günümüzde başta şehir tarihçileri olmak üzere sosyal araştırmacılar tarafından da kullanılmaktadır.

Çalışma konumuz olan defter, Hicri 1328-1333 / Miladi 1910-1915 tarihleri arasında kapsamaktadır. Defter 155 poz, 298 sayfadan oluşmakta olup, içerisinde 524 hüküm barındırmaktadır. Bu hükümlerin, 518 tanesi vekâlet, 3 tanesi evladın başkasının hizmetine verilmesi, 2 tanesi varis ve varise tespiti ve 1 tanesi ise iş devri ile alakalıdır. Çalışılan defterin tamamına yakınının çeşitli konularda verilmiş vekâlet hükümleri olduğu görülmektedir.

“8 Numaralı Şer'îye Siciline Göre Nevşehir'de Sosyal ve Ekonomik Hayat” adlı çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kadı ve şer'îye sicilleri ile ilgili bilgiler verilmeye, Tanzimat ve sonrasında yaşadıkları değişime ışık tutulmaya ve XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki Nevşehir tanıtılmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde, defterin içeriğinde bulunan belge çeşitleri tanıtılıp, konularına göre değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde ise, defterin içerisindeki verilere dayanılarak Nevşehir'in idarî, sosyal ve ekonomik yönü ortaya çıkarılmaya yönelik değerlendirmeler yapılacaktır. Değerlendirme sırasında o dönemdeki mahalle, köy ve kazaların isimleri, kişilerin kullanmış oldukları lakaplar, Müslüman ve Gayrimüslimlerin kullanmış oldukları erkek ve kadın isimleri, vakıflar, insanların geçimlerini sağladıkları meslekler gibi bu bilgiler sırasıyla ele alınacaktır. Bu bilgiler, Nevşehir'in sosyal ve ekonomik tarihine ışık tutabilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Kadı, Şer'îye Sicili, Nevşehir, Vekâlet, Sosyal ve Ekonomik Hayat

**SOCIAL AND ECONOMIC LIFE IN NEVŞEHİR ACCORDING TO THE
8TH NUMBER OF CHARTERS**

Kadir ÇITAK

Nevşehir Hacı Bektaş University, Institute Of Social Sciences

Date Master of Science Thesis July 2017

Supervisor: Assist. Prof. Gülser OĞUZ

ABSTRACT

There are written and unpublished sources that can be used in Ottoman historical researches. Among the written sources of Ottoman history, the Şer'iye Sicilleri has an important place. Şer'iye Sicilleri provides information about the history of the administrative unit to which it belongs, revealing both local differences and achieving general determinations. On the other hand, Şer'iye Sicilleri also contains rich information about the administrative, economic, social and cultural aspects of settlements such as towns, accidents, banners they belong to. These historical documents, which are regularly recorded, are now being used by city historians and social researchers in particular.

The book, which is a working position, covers the dates of Hijri 1328-1333 / Miladi 1910-1915. The notebook consists of 298 pages, with 524 poses. Of these provisions, 518 are related to proxy, 3 are given to the service of another, 2 are related to varicose veins, and 1 is related to work transfer. It appears that the working notebook is close to the whole, and that there are provisions of proxy given in various matters.

"Social and Economic Life in Nevşehir by Number 8 Şer'iye Sicilin" consists of three parts. In the first part, information about the temperaments of the kadi and shar'i is given, the changes which they lived in the Tanzimat and after that are kept lighted and XX. Nevşehir in the first quarter of the century will be tried to be introduced. In the second part, the types of documents in the book will be introduced and evaluated according to the topics. In the third part, based on the information in the book, evaluations will be done to reveal the administrative, social and economic aspects of Nevşehir. During the assessment, this information will be handled in turn, such as the names of neighborhoods, villages and accidents at that time, the nicknames that people used, the names of men and women that Muslims and non-Muslims used, the foundations, and the professions in which people lived. This information is capable of shedding light on the social and economic history of Nevşehir.

Key words: Kadı, Şer'iye Sicili, Nevşehir, Temporary, Social and Economic Life

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KADISI, ŞER'İYE SİCİLLERİ VE XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA NEVŞEHİR'E GENEL BAKIŞ

1.1. Klasik Dönemdeki Osmanlı Kadısı ve Görevleri.....	7
1.1.1. Tanzimat Dönemindeki Osmanlı Kadısı ve Yaşadığı Dönüşüm.....	18
1.2. Şer'îye Sicilleri.....	24
1.3. XX. Yüzyılın Başlarında Nevşehir.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

8 NUMARALI NEVŞEHİR ŞER'İYE SİCİLİNDE YER ALAN HÜKÜMÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Vekâlet Hükümleri.....	31
2.1.1. Müslümanlar Açısından Vekâlet Hükümlerinin Değerlendirilmesi.....	33
2.1.2. Gayrimüslimler Açısından Vekâlet Hükümlerinin Değerlendirilmesi.....	39
2.2. Evladın Başkasının Hizmetine Verilmesine Dair Hükümler.....	44
2.3. Varis Ve Varise Tespitine Dair Hükümler.....	46
2.4. İş Devri İle İlgili Hüküm.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1910 – 1915 YILLARI ARASINDA NEVŞEHİR'DE SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

3.1. 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Siciline Göre İdari Yapı.....	49
3.1.1. Sancak ve Kazalar.....	49
3.1.2. Karyeler.....	51
3.1.3. Mahalleler.....	53

3.1.4.	Caddeler	56
3.2.	8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Siciline Göre Nevşehir'de Sosyal Hayat	56
3.2.1.	İsimler	56
3.2.1.1.	Müslüman Erkek – Kadın İsimleri	57
3.2.1.2.	Gayrimüslim Erkek – Kadın İsimleri	57
3.2.2.	Aile.....	58
3.2.2.1.	Eş ve Çocuk Sayıları	59
3.2.2.1.1.	Müslüman Eş ve Çocuk Sayıları	59
3.2.2.1.2.	Gayrimüslim Eş ve Çocuk Sayıları	60
3.2.2.2.	Boşanma	61
3.2.2.3.	İtaat Davası Vekâleti	62
3.2.2.4.	Nafaka	63
3.2.2.5.	Mehir	64
3.2.2.6.	Vasfî Tayini	66
3.2.3.	Lakaplar - Unvanlar ve Sosyal Statüler	66
3.2.4.	Sosyal Sınıflar.....	69
3.2.4.1.	Şehirliler ve Sayısal Verileri	70
3.2.4.2.	Köylüler ve Sayısal Verileri.....	71
3.2.5.	Vakıflar	73
3.3.	8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Siciline Göre Nevşehir'de Ekonomik Hayat	74
3.3.1.	Defterde Adı Geçen İdarî, Askerî, Adlî ve Dinî Kurum Görevlileri	75
3.3.1.1.	İdarî Kurum Görevlileri	75
3.3.1.2.	Askerî Kurum Görevlileri	78
3.3.1.3.	Adlî Kurum Görevlileri.....	79
3.3.1.4.	Dinî Kurum Görevlileri.....	81
3.3.2.	Defterde Geçen Diğer Meslekler	81
SONUÇ		85
KAYNAKÇA		88
EKLER		98
Tablolar		98
Örnek Belgeler		136
ÖZ GEÇMİŞ		140

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
H.	: Hicri
İ.A.	: İslâm Ansiklopedisi
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Vekâlet Türleri
- Tablo 2** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Müslüman Hükümlerinin Konuları
- Tablo 3** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Müslümanların Vekil Tayin Ettiği Kişiler
- Tablo 4** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Gayrimüslim Hükümlerinin Konuları
- Tablo 5** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Gayrimüslimlerin Vekil Tayin Ettiği Kişiler
- Tablo 6** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Sancaklar ve Kaç Hükümde Kullanıldıkları
- Tablo 7** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Kazalar ve Kaç Hükümde Kullanıldıkları
- Tablo 8** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Karyeler
- Tablo 9** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Olmayan Karyeler
- Tablo 10** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Olan Mahalleler
- Tablo 11** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Nevşehir'in Karyelerine Bağlı Mahalleler
- Tablo 12** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Nevşehir Dışında Kalan Mahalleler
- Tablo 13** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilinde Geçen Caddeler
- Tablo 14** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Müslüman Erkek ve Bayan İsimleri
- Tablo 15** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Gayrimüslim Erkek ve Bayan İsimleri
- Tablo 16** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Siciline Göre Müslümanların Eş ve Çocuk Sayıları

- Tablo 17** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Siciline Göre Gayrimüslimlerin Eş ve Çocuk Sayıları
- Tablo 18** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Boşanma Davası Vekâletleri
- Tablo 19** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nafaka Davası Vekâletleri
- Tablo 20** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Mehir Davası Vekâletleri
- Tablo 21** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilindeki Vasî Tayin Edilen Kişiler ve Yakınlık Dereceleri
- Tablo 22** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Müslüman Lakapları ve Unvanları
- Tablo 23** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Gayrimüslim Lakapları ve Unvanları
- Tablo 24** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Vakıflar
- Tablo 25** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Müslüman Meslekleri
- Tablo 26** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Gayrimüslim Meslekleri
- Tablo 27** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir Dava Vekilleri
- Tablo 28** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir Dışındaki Dava Vekilleri
- Tablo 29** : 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Adı Geçen Mahalle İmamları ve Muhtarları

GİRİŞ

Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan ve bünyesinde çok çeşitli ırk ve dinlerden birçok unsuru barındıran Osmanlı Devleti'ni asırlarca tarih sahnesinde yer almasını sağlayan faktörlerin başında, sahip olduğu hukukî yapı ve bu hukukî yapının uygulanış biçimi gelir. Ancak Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile birlikte yeni ve orijinal bir hukuk sistemi ortaya çıkmamıştır.¹ Bu devleti kuranlar, daha önce kurulmuş Türk ve İslâm devletlerinden birçok benzer şeyin yanı sıra, o zamana kadar yürürlükte olan ve büyük oranda kendi aralarında bütünlük arz eden bir hukukî yapıyı da almışlardır. Ancak Osmanlılar altı asırlık bir zaman içinde devletin temel siyasi çatısını, merkez ve taşra teşkilatını oluştururken bir taraftan eski Türk devletlerinden alıp yaşattıkları geleneği, diğer taraftan Emevi, Abbasî, Selçuklu ve Memlüklerden almış oldukları bu hukukî mirası, kendi zaman ve mekanlarının şartlarını da göz önünde bulundurarak gerekli değişiklikler ve ekler yaparak yeni bir sentez ortaya koymuşlardır.²

Osmanlı Devleti bu sentezi gerçekleştirdikten sonra kuruluşun yıkılışa kadar şer'î mahkemelere konu olmuş davaları kaydetmiştir. Bu davalar, kadı sicilleri, kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillat-ı şer'îye ve yaygın kullanımı ile şer'îye sicilleri denilen bu defterlere kadı yahut naibi tarafından yazılmakta ve çeşitli türden belgeleri içermektedir. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukuki ilişkilere dair kayıtları içeren bu defterler, Osmanlı hayatının aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanının tarihi için en önemli yazılı kaynaklardır.³

¹ Ömer Lûtfî Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu Teşkilat ve Müesseselerinin Şer'îliği Meselesi", **İÜHF**, C.XI Sayı; 3-4, İstanbul 1945, s. 203.

² M. Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, Beta Yayınları, İstanbul 2009, s. 66.

³ Yunus Uğur, Şer'îye Sicilleri, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 39, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s. 8.

Bu kadar geniş veri yelpazesi olan Şer'îye Sicili kayıtları, pek çok açıdan araştırmacılar tarafından incelenmiş ve incelenmektedir. Hala Şer'îye Sicilleri, veri yelpazesinin genişliğinden ötürü araştırmacılar tarafından çekiciliğini korumaktadır. Yapılan çalışmalar tezler, makaleler, kitaplar ve projeler şeklinde ortaya konmaktadır.

Nevşehir'in yukarıdaki çalışmalara konu olmuş ve olabilecek Milli Kütüphane'de en eskisi 1790'lı yıllarda kaleme alınmış olan toplam 30 adet Kadı Sicili kaydı bulunmaktadır. Fakat son dönemlerde yapılan bir araştırmada bu defterlerden 30 numaralı olanının Develi'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Şu halde Nevşehir'e ait 29 defterin olduğu görülmektedir. Bu defterlerden Milli Kütüphane'deki kutu numarasına göre ilkinin tarihi Hicri 1229-1233 (Miladi 1813-1818), sonuncu defterin tarihi ise Hicri 1322-1325 (Miladi 1904-1908) yılları arasını kapsamaktadır. Fakat defterler hüküm tarihleri itibariyle tetkik edildiğinde en eski defterin başlangıç tarihi 1798'e gitmekte, son defter ise 1930'lara kadar gelmektedir. Nevşehir'e ait Şer'îye Sicilleri içerisinde çalışılmış olanları vardır. Bu çalışmaları hazırlayanlar ve çalışmaya ait bilgiler şöyledir:

“17 Numaralı Nevşehir Şer'îyye Siciline Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat” adlı yüksek lisans bitirme çalışması Cemal Kebapçı, tarafından hazırlanmıştır. Çalışma miladi 1905 - 1906 tarihlerini kapsamaktadır.⁴ Defterde bulunan 137 hüküm günümüz alfabesine çevrilmiş, defterdeki hükümler konularına göre tablollaştırılmış, bu hükümlerde geçen verilere dayanılarak Nevşehir'in idarî ve aile yapısına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada sosyal hayat başlığı altında, Müslüman ve Gayrimüslim isimlerine değinilerek, aileye yönelik değerlendirilmelerde bulunulması yönünden yapılan çalışmaya benzemektedir. Defterdeki hükümlerin tamamının transkripsiyonunun tezin içinde verilmesi bakımından ise yapılan çalışmadan ayrılmaktadır.

Nevşehir Şer'îye Sicillerine dair diğer bir çalışma “18 Numaralı Nevşehir Şer'îyye Sicili Metin Çevirisi ve Değerlendirme” adlı yüksek lisans bitirme çalışmasıdır ve

⁴ Cemal Kebapçı, “17 Numaralı Nevşehir Şer'îyye Sicillerine Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Danışman: Nejdet GÖK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2011.

Halil İbrahim Çelik tarafından hazırlanmıştır.⁵ Çalışma miladi 1920 - 1927 tarihleri arasında kapsamaktadır. Defterde bulunan 70 adet hüküm günümüz alfabesine çevrilmiş, bu belgeler özetlenmiş ve bir plan dâhilinde tasnife tabi tutularak dönemin siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı hakkında değerlendirilmeler yapılmıştır. Çalışma, idari ve sosyal hayat başlıkları altında verdiği bilgiler yönünden yapılan çalışmaya benzemektedir. Kültürel değerlendirmeler yapması ve bunun yanında defterde geçen tereke belgelerine dayanarak teferruatlı ekonomik değerlendirmeler yapması yönünden ise yapılan çalışmadan ayrılmaktadır.

Yukarıdaki iki çalışmaya yapısal olarak benzeyen “20 Numaralı Nevşehir Şer’iyye Sicili Transkripsiyon ve Genel Değerlendirme” adlı yüksek lisans bitirme çalışması Sevgi Kuş tarafından hazırlanmıştır.⁶ Çalışma miladi 1921 - 1925 tarihlerini kapsamaktadır. Defterde bulunan hükümler günümüz alfabesine çevrilmiş ve Nevşehir’in sosyo-ekonomik yapısı hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma, defterde geçen vakıflara yer vermesi, aileye ve ekonomik yapıya yönelik bilgiler vermesi bakımından yapılan çalışmaya benzemektedir. Seferberlik ve Harbi Umumi ile ilgili Şer’i Mahkemeye yansıyan ifadeler hakkında bilgi vermesi yönünden yapılan çalışmadan ayrılmaktadır.

Nevşehir Şer’iyye Sicillerine dayalı son çalışma “29 Numaralı Nevşehir Şer’iyye Sicillerine Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat” adlı yüksek lisans bitirme çalışmasıdır. Bu çalışma Bircan Şahin tarafından hazırlanmıştır. Çalışma miladi 1906-1908 tarihlerini kapsamaktadır. Defterde bulunan 107 hüküm günümüz alfabesine çevrilmiş ve Nevşehir’in sosyal hayatıyla ilgili çıkarımlar yapılmıştır. Çalışmada, Nevşehir’in kısa bir tarihini verdikten sonra, 29 Numaralı Nevşehir Şer’iyye sicillerinden çıkarılabilecek, aile, miras, evlilik, boşanma, şehir hayatı, sosyal ve demografik yapı hakkında bilgiler sunulmuştur. Bu bakımdan yapılan çalışmaya benzerlik göstermekle beraber, belgelerin transkripsiyonunun çalışmaya tamamen aktarılması yönünden ise yapılan çalışmadan ayrılmaktadır.

⁵ Halil İbrahim Çelik, 18 Numaralı Nevşehir Şer’iyye Sicili Metin Çevirisi ve Değerlendirme , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Ali KOZAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2012.

⁶ Sevgi Kuş, “20 Numaralı Nevşehir Şer’iyye Sicili Transkripsiyon ve Genel Değerlendirme” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Danışman: Nejdet GÖK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2010.

Tezin Amacı, Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmanın birtakım sınırlılıkları vardır. Bunlar; mekân, zaman, Şer'îye Sicilindeki hükümlerin sayısı ve konu yapısıyla ilgilidir. Öncelikle konu XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Nevşehir ile sınırlıdır. Diğer yandan Nevşehir dışında yaşayan kişilere vekâlet verilirken ve özellikle miras davası vekâletlerine konu olan gayrimenkullerin yerleri tarif edilirken Nevşehir dışında kalan yerlerde geçmektedir.

Defterin zaman sınırlılığı ise şu şekildedir: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'ndeki ilk hüküm Hicri 20 Muharremü'l-haram 1328 son hüküm ise Rumî 26 Temmuz 1331 tarihli olup Miladi 1 Şubat 1910 – 8 Ağustos 1915 tarihleri arasında kapmaktadır. Bu dönem Mehmet Reşat'ın saltanat yıllarına, I. Dünya Savaşı öncesine ve ilk yılına tekabül eder.

Defterin tanıtımını yapacak olunursa, toplamda 155 poz, 298 sayfa ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 122 hüküm, ikinci bölümde 112 hüküm, üçüncü bölümde 289 hüküm toplamda ise 524 hükmü içinde barındırmaktadır. Defterde her sayfada hükümlere numaralar verilmiştir. Fakat birinci bölümde 100 ve 106 numaralı, ikinci bölümde ise 7 numaralı hükümden ikişer tane vardır. Ayrıca ikinci bölümde 26 numaralı belgeden sonra 37 numaralı belgeye geçilmiş ve 6 belgede üzerleri çizilerek iptal edilmiştir. Yazı karakteri olarak rik'a kullanılmış olup okunaklıdır. Defterde merkezden gelen belge yoktur. Defterdeki toplam 524 hükmün 518 tanesi vekâlet, 3 tanesi evladın başkasının hizmetine verilmesi, 2 tanesi varis ve varise tespiti ve 1 tanesi ise iş devri ile alakalıdır. Çalışılan defterin tamamına yakınının çeşitli konularda verilmiş vekâlet hükümleri olduğu görülmektedir.

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinin incelenmesindeki amaç 1910-1915 yılları arasındaki zaman diliminde Nevşehir'in idarî, iktisadî, sosyal yapısını ortaya koyarak Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasındaki ilişkilere değinilerek diğer Şer'îye Sicilleri zincirinin halkasına yenisini eklemek olmuştur.

8 Numaralı Şer'îye Siciline Göre Nevşehir'de Sosyal ve Ekonomik Hayat adlı çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kadı ile ilgili bilgiler verilmeye ve Tanzimat ile yaşadığı değişime ışık tutulmaya, Şer'îye Sicillerinin tanımı, önemi

ve mahiyeti ne zamandan beri sicil tutulmaya başlandığı, sicillerin muhteviyatı, Tanzimat ile geçirdiği değişim hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde defterde bulunan hükümlerin konularına göre ayrı ayrı değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu değerlendirmelerden ilki defterin tamamına yakınına oluşturan vekâlet hükümlerine yöneliktir. Vekâlet verenlerin dini mensubiyetine göre ayırım yapılarak, hangi konularda vekâlet verdikleri, kimleri vekil tayin ettikleri, vekil tayin eden ve edilenlerin erkek – kadın oranları aktarılmaya çalışılmıştır. Evladın başkasının hizmetine verilmesine dair hükümler başlığı altında, çocuğunu başkasının hizmetine veren kişilerin kim oldukları, bunu yapmalarının gerekçeleri ve karşılığında ne kadar ücret aldıkları aktarılmıştır. Varis ve varise tespiti ve iş devri başlıkları altında ise belge özetlerine dayanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise excel programına aktarılan veriler ve özetlere dayanılarak, dönemin idarî, sosyal ve ekonomik yönleri hakkında çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. İdarî değerlendirmede, defterde geçen sancak, kaza, karye, mahalle ve cadde isimlerine yer verilmiştir. Sosyal değerlendirmede, erkek – kadın isimleri, kişilerin kullandıkları unvanlar ve lakaplar, ailelerin çocuk sayıları - eş sayıları, vasi tayin edilenler, ve defterde geçen vakıf isimleri belirtilerek değerlendirmeler yapılmıştır. Ekonomik değerlendirme başlığı altında ise kişilerin geçimlerini sağladıkları mesleklere yer verilmiştir.

Yöntem

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilleri ile ilgili bir plan dâhilinde aşağıdaki yöntem ve teknikler kullanılarak tez ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Milli Kütüphanede mikrofilmleri bulunan Nevşehir'e ait 30 adet Şer'îye Sicilleri incelenmiş ve tez olarak çalışılması düşünülen 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinin mikrofilm kopyası alınmıştır.

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'ndeki hükümler okunarak, mahkemeye başvuran kişi ve dini mensubiyeti, eş ve çocuk sayıları, memleketi, karyesi, mahallesi, vekil tayin ettiği kişi ve dini mensubiyeti, meslekleri, unvan ve lakapları, dava konuları, defterde geçen vakıflar, vekil tayin edilenlerin yakınlık dereceleri ve her hükmün

özetleri exel programına aktarılmıştır. Bu aktarım bitirildikten sonra Osmanlı döneminde kadı, Şer'îye Sicilleri ve Osmanlı tarihi ile ilgili kaynak kitap ve makale toplama çalışmalarına başlanılmıştır. Kaynak toplama çalışmaları tamamlandıktan sonra tezin birinci bölümü yazılmıştır. Daha sonra belirli sorgulamadan geçmiş ve bilgiler havuzuna kaydedilmiş verilere dayanılarak ikinci ve üçüncü bölümler yazılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI KADISI, ŞER'İYE SİCİLLERİ VE XX. YÜZYILIN BAŞLARINDA NEVŞEHİR'E GENEL BAKIŞ

Bu bölüm üç ana konu üzerinden ele alınmıştır. Bunlardan ilk ikisinde Osmanlı Kadısı ve Şer'îye Sicillerine yönelik bilgiler verilir, Tanzimat ile yaşadıkları değişimi ortaya koymak hedeflenmiştir. Tezimizin ana kaynağı olan defterin zaman dilimi sınırlılığını da kapsayan XX. yüzyılın başlarında Nevşehir başlığı altında ise şehrin genel durumu ortaya çıkarılarak okuyucuların bilgilendirilmesi hedeflenmiştir.

1.1.Klasik Dönemdeki Osmanlı Kadısı ve Görevleri

Osmanlı Devleti'nin çeşitli din, dil, ırk, örf ve adetlere sahip kırk küsur topluluğu asırlarca bir arada tutabilmesi ve uzun ömürlülüğünün sırlarından biri sağlam temeller üzerine kurduğu ve onları asrının en mükemmeli yaptığı müesseseleridir. Bu başlık altında Osmanlı Devleti'nin adalet müessesinin mihenk taşı olan kadılık, teşkilatı detaylı şekilde incelenecektir.

Arapça'da kazâ (kâdâ) kökünden ism-i fâil olan kadı, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer'î hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi ifade eder.⁷ Kadı, şer'î ve hukukî hükümleri tatbik edici demek olup aynı zamanda hükümetin emirlerini de yerine getiren bir makamdı.⁸

⁷ Fahrettin Atar, "Kadı", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 66.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı**, 3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara 1988, s. 83.

İslam devletinde kadılık görevini ilk olarak yürüten bizzat peygamberin kendisi olmuştu. İlk dört halife devrinde de kadılık halifenin görevlerinden birini teşkil etmekteydi. Zamanla devletin sınırlarının genişlemesi ve bürokratik işlemlerin artması, yargı alanında da bir görev paylaşımını beraberinde getirdi. Halife Ömer devrinde kadılık müessesesi vücuda getirildi.⁹

Emevi Devleti'nin ilk halifesi Muaviye'nin, başşehir Dımaşk'ta hukuken sahip olduğu yargı yetkisini tayin ettiği kadıya devretmesini ve yargı işleriyle hiç meşgul olmamasını taşrada valilerin yargı yetkilerini tayin ettikleri kadılara devretmeleri takip etti. Emeviler devrinde kadılara ayrıca idari, mali ve eğitimle ilgili görevlerle yetim ve vakıf mallarını koruma görevleri de verildi. Abbasiler'in ilk dönemlerinde halifeler bizzat kadıların tayin ve azliyle meşgul olmuşlarsa da şehirlerin yerleşim alanları genişleyip nüfusları artınca büyük şehirlere birden fazla kadı tayinine ihtiyaç duyuldu ve ülke çapında kadıların sayısı arttı. Bunun üzerine Harun Reşit, önce şehirlere tayin edilecek kadıların seçiminde kendisine yardımcı olması için Hanefi mezhebinin meşhur hukukçusu Ebu Yusuf'u kâdilkudât olarak tayin etti. Kâdilkudâtların, daha sonra kadıların tayin, terfi ve azli konusundaki yetkileri tedrici biçimde arttı.¹⁰ Kadılık teşkilatı, Türk-İslam Devletleri'nde de adlî ve idarî yetkiler ile donatılarak kullanıldı ve Osmanlı Devleti'ne intikal etti.

Bu sistemin Osmanlı'daki yansıması ise şu şekildedir: Kuruluş devrinden itibaren, Osmanlı padişahları bir bölgeye iki yönetici tayin ederdi. Bunlardan biri yürütme kuvvetini temsil eden Bey (*Beylerbeyi-Sancakbeyi*) diğeri de yargı kuvvetini temsil eden kadı idi. Bey kadının hükmü olmadan hiç kimseyi cezalandıramadığı gibi, kadı da beyin kuvvetine dayanmadan hükmünü uygulayamamaktaydı.¹¹ Osmanlı Devleti kurulunca Osman Gazi ilk iş olarak tebaası arasında cins ve mezhep farkı gözetmeksizin adalet icra etmek için kadılar tayin etti. Osmanlı Devleti'nin ilk kadısı, Şeyh Edebalı'nın öğrencisi ve damadı olan, ilk Osmanlı hutbesini okuyan

⁹ İlber Ortaylı, "Osmanlı Kadısı", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 30, Sayı 0, 1975, s. 117.

¹⁰ Atar, **a.g.m.**, s. 67.

¹¹ Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler" **Bellekten**, Cilt: 38, No: 152, Ankara 1974, s. 665.

Mevlana Tursun Fakih'di.¹² Bunu önce Bilecik sonra Orhan Gazi zamanında sırasıyla Bursa ve İznik kadılıklarına getirilen Çandarlı Kara Halil takip etti.¹³ Her vilayet, sancak ve kazada ihtiyaç oranında bir veya birkaç kadı bulunurdu.¹⁴

Osmanlı Devleti'nde kadı olacak kişilerin ilmiye sınıfının mensubu olduğu bilinmektedir.¹⁵ İlmiye sınıfının yetiştiği yer de medreseydi. Kadı olarak tayin olunacak kimsenin medrese eğitiminden geçme zorunluluğu vardı.¹⁶ İlk dönemde kadıları yetiştirecek müesseseler henüz kurulmadığından ilk Osmanlı kadıları İran, Suriye, Mısır gibi yerlerden getirilmiştir.¹⁷ İkinci Osmanlı sultanı Orhan Bey, ilk medreseyi esas itibariyle kendi beyliğindeki kadıların eğitimi amacıyla kurmuştur.¹⁸ Kadı'nın mesleki eğitiminde kurumlaşma ve hiyerarşisinin yerleşmesi açısından en önemli olay Sahn-ı Semân diye bilinen Fatih medreselerinin teşekkülü oldu. Böylece XVI. yüzyılda Süleymaniye Medreseleri kuruluncaya kadar bu yüksek eğitim kurumu, kadılık mesleğine girecek gençlerin tahsil görüp icazet aldıkları yer oldu.¹⁹ XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın yarısına kadar Süleymaniye Medreseleri, Sahn-ı Seman Medreseleri gibi kadı yetiştirmiştir. Sultan Abdülmecit zamanında şeyhülislâm Meşrepzâde Hafidi Arif Efendi 1854 yılında "Muallimhâne-i Nüvvâb" adıyla kadı yetiştirmek için Süleymaniye'de bir medrese tesis etti.²⁰ Osmanlı'da

¹² A. Refik Gür, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 53.

¹³ Turan Gökçe, "Anadolu Vilâyetine Dâir 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt IX, 1994, s. 215-216.

¹⁴ İlhan Akbulut, "Osmanlı Devletinde Adalet Düzeni", **AÜEHFD**, Cilt: 4, Sayı 1-2, s. 219.

¹⁵ Osmanlı devlet teşkilat ve teşrifatında seyfiye (askeri zümreler) ve kalemiye (bürokratlar) ile birlikte üç temel meslek grubundan biridir. Şeyhülislam, naklbüleşraf, kazasker, kadı, müderris gibi ulema topluluğunun ve bunların oluşturduğu kurumun genel adıdır. Daha geniş anlamda Osmanlı ilmiye sınıfı, klasik ve yerleşmiş İslami eğitim kurumu olan medresede usulüne uygun tahsilden sonra icazetle mezun olup eğitim, hukuk, fetva, başlıca dini hizmetler ve nihayet merkezi bürokrasinin kendi alanlarıyla ilgili önemli bazı makamlarını dolduran Müslüman ve çoğunlukla da Türkler'den oluşan bir meslek grubudur. Mehmet İpşirli, "İlmiye", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s. 141.

¹⁶ Şeniz Anbarlı Bozatay, Konur Alp Demir, "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 10, 2014, s. 80.

¹⁷ M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü**, M.E.B., C.II., İstanbul 1993, s. 120.

¹⁸ Halil İnalçık, "Kazasker Ruznamçe Defterlerine Göre Kadılık", **Adalet Kitabı**, (Editörler: Bülent Arı, Selim Aslantaş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015, s. 136.

¹⁹ Ortaylı, **a.g.m.**, s. 70.

²⁰ Emel Bengü Bal, "Tanzimattan Sonra Kadı ve Naip Yetiştirmek Amacıyla Kurulan Okul: Mekteb-i Nüvvâb", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Danışman: Yrd. Doç. Turgut Subaşı, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Sakarya 2016, s. 5. 1885'te adı "Mekteb-i Nüvvâb" oldu. 1908'de "Medresetülkuzat" denildi. Yirmi ile otuz beş yaşları arasındakilerden alınır, eğitim dört yıl sürerdi. Burada; Dürer (*Semavi İnciler*), Mecelle,

kadınların tahsili en üst düzey eğitim kurumlarında yapıldığı, buna en üst düzey müderrisler aracılığıyla, en kapsamlı şekilde çok büyük ehemmiyet verildiği görülmektedir.

İstanbul'daki Sahn-ı Seman, Ayasofya ve Süleymaniye medreselerinden mezun olan öğrenciler, kadılık talebinde bulunmaları halinde; bunlar adları daha önce padişahın fermıyla tespit edilen, mevleviyet derecesindeki büyük vilayet kadınlarının yanına genelde gruplar halinde ve "Danışment" adıyla staj için gönderilirdi. Molla Kadı denilen bu büyük kadıya gönderilen danışmentlerin en az beş kişilik gruplar halinde olmaları usuldendi. Molla Kadının yanında üç ya da beş yıllık bir süre kalan danışmentlerin, bu sürelerin sonunda, yeniden İstanbul'a dönerek mülâzemetlerini tamamlamaları gerekiyordu.²¹ Kadı adaylarının, kadı olabilmeleri için geçirmeleri gereken stajın bir bölümü de mülâzemet denilen ikinci devresiydi.²² Bu dönem, kadı adaylarına ilave eğitim amacıyla konuldu.²³ Mülâzemet iki yıl sürdükten sonra, kadılığa tayin gerekli ise de bekleyenlerin fazlalığından dolayı bu pek mümkün olmazdı.²⁴

Mülâzemet dönemini bitirip gerektiğinde yapılan imtihanı da kazanan kadı adaylarının bundan sonra tayinleri yapılırdı.²⁵ XIV. yüzyıldan XVI. yüzyılın ortalarına kadar bütün kadıları tayin yetkisi Rumeli ve Anadolu kazaskerlerine aitti. XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra mevâli denilen büyük kadınların tayin yetkisi şeyhülislâmlara verildi; diğer kadınların tayin yetkisi ise yine kazaskerlerde bırakıldı. Kazaskerler, kendi yetkileri altında bulunan kadınların tayini için Akdiye Defteri veya Ruznâmçe denen hususî bir defter tutarlardı.²⁶ Daha sonraları bu defterlere Tarik Defteri denildi, bir kadının atanması bu deftere işlenmemiş ise elindeki berat

miras hukuku, eski şer'i hukuk, devletler hukuku, iktisat, ceza mahkemeleri usulü, ceza kanunu, kara ve deniz ticaret kanunları, vakıf mevzuatı, arazi kanunnamesi, kitabeti resmiye, idare hukuku ve icra kanunu okutulurdu. Gür, **a.g.e.**, s.77.

²¹ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2014, s. 435.

²² Bir memuriyete geçmek üzere bir daireye maaşsız bağlanma ve hizmet etme. İsmail Parlatur, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, 5. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara 2012, s. 1173.

²³ İnalçık, **a.g.m.**, s. 148.

²⁴ Yaşar Şahin Anıl, **Osmanlı Düzeninde Kadılık**, Legal Yayınları, İstanbul 2015, s. 105-106-107.

²⁵ Anıl, **a.g.e.**, s. 109.

²⁶ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 69.

hükümsüzdü ve iptal edilmesi lazımdı.²⁷ Kadıların tayini mutlaka padişah beratı ile olur, ilmiye mensuplarının tayin, yol ve nakil işlemlerini Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin daireleri yapardı.²⁸ Berat atanmanın kanunî ispat vesikasıydı. Bunsuz görev “*Beratsız fuzuli mahkeme kurmak*” diye nitelendirilirdi.²⁹

Kadılık mesleğine tayinde devlet, çok sıkı bir eleme ve ayıklama usulü uygulardı. Kadı olmak için gerekli şartlar ise şunlardı: Müslüman olmalı, şer’i hukuk bilgisine sahip olmalı, fasık ve günahkar olmamalı, reşit ve erkek olmalı, temyiz kudretine sahip olmalı, imam sahibi ve adil olmalı, hukukî ehliyete sahip olmalı, nesebi temiz olmalı, tarafsız olmalı, gözleri iyi görmeli ve kör olmamalı, sağır ve dilsiz olmamalı, 25 yaşını doldurmuş ve Medresetü’l-Kuzzât’tan mezun olmalı, dış etkilere karşı koyacak derecede ahlâk, karakter ve seciyeye sahip olmalıydı.³⁰ Kadılık, adlî, beledî ve idarî çok önemli görevleri sebebiyle devletin üzerinde titizlikle durduğu bir memuriyet olduğundan sadece kadıların eğitime değil bunun yanında ahlakî, fiziki yeterliliklerine ve kadılık mesleğinin şeref ve vakarına uygun bir olgunluk ve dürüstlükte olmalarına da önem verilirdi.

Eğitimini tamamlayan, gerekli şartları ihtiva ettikleri anlaşılan ve tayinleri yapılan kadıların yargılama yapmaları için belli bir makam binası yoktu. Kadılar yargı işlerini rahat yürütebilecekleri ve ilgililerin her an kadıyı bulabilecekleri belli ve mahkemenin vakarına yakışır bir yer olarak ya kendi evinin bir köşesini, cami, mescit veya medresede bir odayı mahkeme olarak kullanırlardı.³¹

Kadılar dereceleri bakımından iki büyük kısma ayrılırdı. Birinci kısımda mevleviyet adı verilen büyük kadılıklar bulunurdu. Büyük ve önemli görülen eyaletlere, vilayet ve sancaklara mevleviyet kadıları tayin edilirdi. Mevleviyet kadıları kendi içinde de aldıkları maaşa göre iki kısma ayrılırdı. Bunlardan ilki üç yüz akçe maaşlı devriye mevalisi denilen kadılıklardı. İkinci kısımda ise maaşları beş yüz akçeye kadar

²⁷ Arık, **a.g.m.**, s. 6.

²⁸ Ortaylı, **a.g.m.**, s. 70.

²⁹ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 13.

³⁰ Kadı olmak için gerekli şartlar için bakınız: Ahmet Akgündüz, **Şer’iyye Sicilleri**, C. I, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul 1988, s. 69-70. İlber Ortaylı, **Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1994, s. 9. Atar, **a.g.m.**, s. 67.

³¹ Sevim Erdem, “1786-1789 (H.1200-1203) Tarihli 65 Numaralı Adana Şer’iyye Sicili Tanıtımı ve Fihristi” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 1, s. 492.

yükselebilen ve en önemli eyaletlere gönderilen kadılar yer almaktaydı. Mevleviyet kadılarından sonra ikinci derecede kaza kadılıkları bulunmaktaydı. Kaza kadılıkları da kendi içerisinde çeşitli sınıflara ayrılırdı. Bunların en yüksek derecesine sitte, eşrâf-ı kuzât ya da yüz elli akçeli kadılık ismi verilirdi.³²

Kaza kadılarının görev süreleri iki seneydi, sonraları bu süre dört ay kısaltılıp yirmi aya indirildi. Mevleviyet kadılarının görev süreleri ise bir seneydi. Görev süresini dolduran kadı, İstanbul'a gelerek, eğer kaza kadısı ise her çarşamba günü kazasker dairesine mülâzemet edip sıra beklerdi.³³ Kadıların mahalli halk ve çıkar gruplarıyla kaynaşmalarını önlemek için yirmi aydan fazla bir yerde görev yapmamaları da suistimali önlemeye yönelik bir tedbirdi. Yine görev süreleri, sırada tayin bekleyen çok sayıda adaya kadro bulmak içinde kısa tutulurdu. 17 Recep 1271/1855 tarihli Menâsıb-ı Kaza Nizamnâmesi ile mülâzemet usulü ve süreli kadılık kâidesi kolaylaştırıldı. Sonra da 1331/1913 tarihinde kadılar görevlerini güzel bir şekilde ifa ettikleri sürece görevde kalmak üzere tayin edilmeye başlandı.³⁴

Kadının görevlerine bakacak olursak şunlar söylenebilir: Kadı, görev yaptığı kazaların yönetiminde ilk kademe idari birimi olarak yer almakta ve devlet ile halkın en kolay şekilde iletişim kurabildiği idari bölgeleri meydana getirmekteydi. Kazalarda idarî, adlî ve beledî olmak üzere üç farklı örgüt bulunmaktaydı. Kadılar bu kaza birimlerinde padişah adına hem mülkî amirliği, hem belediye başkanlığı hem de hâkimlik makamını temsil etmekteydi. Dolayısıyla kadı hem şer'î hem de hukuki hükümlerin uygulayıcısı olmasının yanında, merkezi idarenin emirlerini yerine getiren bir memurdu.³⁵ Diğer bir deyimle kadılar devlet merkezi ile halk arasında bir köprü vazifesi görmekte idi.³⁶ Buldukları bölgelerde adlî, beledî, ve idarî işlerin yürütülmesinden sorumlu olan kadının görevleri oldukça geniş bir yelpazeye yayıldı ve bu bakımdan memuriyeti kendinden önceki İslami asırlardaki meslektaşlarına

³² Abdulkadir Erçin, "Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'î Mahkemeler", **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi**, Cilt: 2, Sayı 1, Bartın 2015, s. 17.

³³ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 94.

³⁴ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 70.

³⁵ Anıl, **a.g.e.**, s. 55.

³⁶ Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı", **Osmanlı Ansiklopedisi**, 6. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 86.

göre daha geniş yetkilerle donatıldı.³⁷ Kadıların bu geniş görev alanında, doğaldır ki yardımcıları olmadan yalnız başına çalışması ve üstesinden gelebilmesi mümkün değildi. Bu bakımdan kadının adlî, idarî ve beledî görevlerini yerine getirmesi sırasında birçok yardımcıları vardı.

Kadıların yaptığı görevler arasında en önemlisi şüphesiz bir hâkim olarak yaptıkları yargı göreviydi.³⁸ Kadı, bu vazifeyi, tayin edildiği bölge hudutları dâhilinde ve vazifeli olduğu müddetçe yürütmek mecburiyetindeydi. Kadılar vazifelerini ifa ederken sadece şer'î davalara değil, örfî davalara bakmakla yükümlüydü.³⁹ Noterlik vazifesi dahi uhdelerinde idi.⁴⁰ Devlet ve halk arasındaki ilişkileri sağlamak, karşılıklı yazıları alıp verme, gelen fermanları ve emirleri halka duyurmak suretiyle gereken uygulamaların yerine getirilmesini ya bizzat ya da başkalarının aracılığı ile sağlamakta görevlerindendi. Bulunduğu yönetim ünitesinin başında kanunları

³⁷ Alaaddin Aköz, İbrahim Solak “Osmanlı Taşra Yönetimi ve 16. Yüzyılda Maraş Kazası Yöneticileri” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 9, Konya 2003, s. 41.

³⁸ Kadının yargı dışındaki görevleri ve yardımcıları: Osmanlı kazalarının yönetimi ilmiye sınıfından kadıya bırakıldı. Kadı'nın idarî ve beledî görevleri şunlardı: Şehrin yönetimini ve asayişini sağlamak, esnaf loncalarının denetimi, üretimin ve pazar yerlerinin kontrolü, cami, vakıf ve okul yönetimlerinin denetlenmesi, ve şehrin imar düzeninin sağlanmasıydı. Hükümetin halktan toplanmasını istediği vergileri de o denetlerdi. Bir gözetim organı olarak, her türlü verginin ne kadar toplanacağına bakan bir makam değil, toplama işinin kanuna uygun olup olmadığını kontrolle yükümlü bulunmaktaydı. Kanunların koruyucusu ve uygulayıcısı olarak, kendi yetki alanı içinde bulunan tüm devlet görevlilerinin gözetimi ve kontrolü kadıya aitti. İşlerindeki herhangi bir olağan dışılık hakkında merkeze rapor arz etmekle yükümlüydü. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: VI, 4. Baskı, T.T.K Yayınları, İstanbul 1983, s. 137. Görev yaptığı kazada belediye başkanı olarak da görevlendirilen kadı, bu görevini yerine getirirken kendisinin en büyük yardımcısı muhtesip idi. Kemal Kaya, “Tanzimattan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar” **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 41, Yayın Tarihi: 2007, s. 102. Beledî işlerde muhtesip kadı'nın gözü, kulağı ve eliydi. Yüksel Demirkaya, “Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 41-42, İstanbul 1998, s. 311. Şehir kethüdası, pazarbaşı, mimarbaşı, çöpçü subaşısı ve esnaf kethüdası kadıya beledî görevlerinde yardım etmekteydi. Alaaddin Aköz, - Doğan Yörük, “XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı'ndaki Taşra Görevlileri”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, Güz, s. 124. Narh tespitinde esnaf ve ahalinin ileri gelenleri kadıya yardımcı oluyordu. İlber Ortaylı, “Osmanlı Kadısı'nın Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı 9/1, Mart 1976, s. 102. Asayiş âmiri de kadı idi. Bu hususta kendisine bir subaşı ve onun emrinde bulunan asesbaşı yardım ediyordu. Asesbaşının emrinde polis mahiyetinde asesler vardı. Kadılar, bugün askerlik şubelerinin ve diğer askeri makamların gördükleri bazı işlerle de uğraşırdı. Sefer sırasında diğer mülkî erkân savaşa giderken, kadı bulunduğu yerden ayrılmazdı. Kadıların böyle durumlarda önemli görevler ve sorumluluklar yüklediklerini görmekteyiz. Ordunun ihtiyaçlarının sağlanması, iâşe ve diğer yiyecek maddelerinin ve gerekli savaş malzemelerinin hazırlanması gibi görevleri vardı. Bunlarla birlikte, kadıların sık sık bazı istisnâî görevlere de tayin edildiklerine dair pek çok kayıt mevcuttur. Muzaffer Sencer, “Tanzimat'a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 17/2, Haziran 1984, s. 29.

³⁹ Aydın Yetkin, “Osmanlı Devleti'nde Hukuk Devletin Gelişim Süreci”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 24, 2013, s. 389.

⁴⁰ Mustafa Akdağ, “Osmanlı Müesseselerine Dair Notlar”, **DTCF Dergisi**, Cilt 13, Sayı 1-2, 1955, s. 48.

uymayanları, halkın çeşitli şikayetlerini, istek ve dileklerini merkeze iletmek, yani halkla devlet arasındaki diyalogu sağlamak ve buna aracılık etmek esas görevi olduğu kadar, halkın hükümet idarecileri tarafından baskı altında tutulmasına engel olmaktı.⁴¹

Kadının görev yelpazesinin genişliğinden dolayı yetki bölgesinde, fizik alanından doğan yatay bir hiyerarşi ortaya çıktı. Bu saha içinde âmir, kadının bizzat kendisiydi.⁴²

Kadının, yargılama işlerini yürütecek oldukça geniş kadrolu bir düzeni ve yardımcı memurları vardı.⁴³ Kadıya yargılama işinde en çok yardım eden kişi nâib'dir.⁴⁴ Osmanlı adlî teşkilâtında kadı yardımcısı ve vekili olan nâib kadı tarafından belirlenir, Anadolu veya Rumeli kazaskeri tarafından tasdik edilirdi.⁴⁵ Kadı, kaza dairesi içinde yer alan daha küçük ünitelerin başına örneğin bir nahiyeye kendi fonksiyonlarını yerine getirmekle yükümlü bir nâib tayin eder; ancak onların bir üst yetkili makamları olarak, kadılar nâiblerin işlerine karışabilirdi.⁴⁶ Kadıların hukukî veya fiili bir sebeple yargılama yapamadığı durumlarda; örneğin esas kadı'nın izinli veya hasta olması ya da kadı'nın kendi yararının bulunduğu bir davanın ortaya çıkması gibi sebeplerle davalara katılamadığı hallerde, yargılama nâiblerce yürütülürdü. Ayrıca kaza merkezine uzak köylerde ve nahiyelerde de kadı'nın bu yere gidememesi durumunda aynı şekilde davalar nâiblere verilirdi.⁴⁷ Kadı'nın adlî görevlerini yerine getirirken diğer yardımcıları; kazadaki zabıta gücünün kumandanı durumundaki subaşı, mahkemede düzeni sağlayan ve ilgilileri hazır bulunduran muhızlılar ve asesbaşı ile infaz ve icra işlerini yürüten çavuşlar, gerektiğinde yararlanılan tercümanlardan ibaret bulunurdu. Doğaldır ki bunlara; zabıt

⁴¹ Akdağ, **a.g.m.**, s. 49.

⁴² Ortaylı, **a.g.e.**, s. 29-30.

⁴³ Akdağ, **a.g.e.**, s. 436.

⁴⁴ Sözlükte "birini temsil etmek, birine vekâlet etmek" anlamındaki nevb (niyâbe) masdarından türeyen nâib(çoğulu nüvvâb), "bir makamın sorumluluğunu asıl sahibi yerine geçici bir zaman için yüklenen kimse" demektir. Casim Avcı, "Nâib", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s. 311.

⁴⁵ Mehmet İpşirli, "Nâib", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s. 312.

⁴⁶ Arık, **a.g.m.**, s. 27.

⁴⁷ Anıl, **a.g.e.**, s. 63.

ve sicilleri tutan katipler, mahkemenin temizlik işlerini gören hademelerin de eklenmesi gerekirdi.⁴⁸

Kadıların yargılama esnasında uyguladıkları belirli bir usulleri vardır. Söyle ki; önce davacının iddiasını takrir ettirir. Eğer daha önce davacının iddiasını yazılı olarak tespit edilmişse okuyarak mazmûnunu ona tasdik ettirir, sonra davalıyı sorguya çekerdi. Onun varsa itiraz, defî ve karşı davalarını dinler. Davalı davacının iddiasını ikrar ederse, kadı onu ikrarı ile ilzâm ederdi; inkar ederse hâkim davacıdan delil (*beyyine*) isterdi. Davacı, beyyine ile iddiasını ispat ettiği takdirde, kadı davacının şahitlerini gizli ve açık tezkiye ettirdikten ve şahadetleri makbûl şahıslar oldukları ortaya çıktıktan sonra davalı aleyhinde kararını verirdi. Davacı beyyine ile iddiasını edemezse, davalıya yemin ettirebilirdi. Davalı yemin ederse veya davacı yemin teklifi talebinde bulunmazsa, kadı davacıyı davalıyla olan nizândan men ederdi. Davalı yeminden kaçınırsa (*nükûl ederse*), kadı yeminden kaçınması sebebiyle aleyhine karar verirdi. Bütün bu safhalardan sonra kadı verilen kararı veya tutulan zabtı bir i'lâm veya hüccet şeklinde tanzim eder ve taraflara verirdi.⁴⁹

Kadıların adaleti dağıtırken ve haksızlığı önlemek üzere karar verirken uyması gereken bazı temel esaslar mevcuttu. Bunlar şunlardı: Kadı yargılama meclisinde alışveriş, taraflardan biri veya bir başkasıyla şakalaşma gibi mahkemenin vakarını zedeleyecek fiil ve hareketlerden kaçınmalıydı.⁵⁰ Kadı iki tarafın hiçbirinden hediye kabul etmemeliydi.⁵¹ Zira bu tip hediyelerde rüşvet kokusu mevcuttu. Ayrıca taraflardan hiçbirinin davet ve ziyafetine gitmemeliydi. Sadece umumi davetlere giderdi. Taraftar dışındaki hususî şahısların davetlerine de gidemezdi. Kadının kendisi de yargılama devam ederken taraftardan sadece birini evine kabul edemez; kararı töhmet altında bırakacak hususî konuşmalarda ve el göz işareti gibi davranışlarda bulunamaz, kadı, hasımlar arasında din, dil, ırk farkı gözetmeksizin,

⁴⁸ Akdağ, **a.g.e**, s. 437.

⁴⁹ Akgündüz, **a.g.e**, s. 71.

⁵⁰ Abdulaziz Bayındır, **İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)**, İkinci Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2015, s. 110.

⁵¹ Kadı şu üç kişinin hediyesini kabul edebilir: Kendisini tayin eden makamın ve kendisinden üst makamların hediyesini kabul edebilir. Yakın akrabasından hediye kabul edebilir. Kadı olmadan evvel aralarında dostluk bulunup kendine hediye vermeyi adet edinen kimseden hediye alabilir. Hediye verebilen bu kişilerin davası olduğu takdirde hiçbir şekilde hediye kabul etmez. Bayındır, **a.g.e**, s. 110.

adalet ve hakkaniyetle karar vermeliydi, kadı, icra makamının başı olan sultanın vekiliydi. Bu sebeple müvekkilinin kamu yararı amacıyla koyduğu kayıt ve sınırlamalara riayet etmeliydi. Vazife ve salahiyet sınırlamaları bunun en önemlisiydi, kadı şahitlikleri câiz olmayan hısımları lehinde karar veremez, yani usulü, fūrûu, karısı, dava konusu malda ortağı, hizmetlisi ve maişetini temin ettiği şahıslar lehinde karar veremezdi, kadı, davaları görürken kronolojik olarak sıraya riayet etmeliydi. Ancak sonradan gelen bir davanın acilen çözümlenmesinde amme maslahatı görülürse, onu takdim edebilir, kadı, ihtiyaç duyduğunda ehliyetli şahıslardan hukukî mütalaa ve fetva isteyebilir, kadı, hüznü, kederli, aşırı sevinçli, aç, susuz, aşırı tok ve sıhhatli düşünmeye mani olacak benzeri hallerdeyken zihni karışık olarak karar vermeye kalkışmamalıydı. Ayrıca yargılama için zarurî olan gerekli incelemeleri yapmakla beraber davayı sürüncemede bırakmamalı, zira en büyük adaletsizlik, adaletin gecikmesiydi.⁵²

Kadılar için bir teftiş mekanizmasının kurulduğu sözlenemez. Kadıların suiistimali, kanunsuzca verdiği hükümler ahalinin şikâyetine sebep olur veya devlet yönetiminin dikkatini çekerse, teftiş yoluna gidilirdi. Bu gibi hallerde merkezî hükümet beylerbeyi veya sancakbeyi rütbesinde birini gönderir ki buna müfettiş paşa denirdi. Çok defada padişah fermanı ile bir kadının başka bir kadının yaptığı işlerin denetlediği ve hakkında soruşturma yapabiliyordu. Nitekim XV. yüzyıl sonlarına kadar gerekli yerleri "*mehayif müfettişi*" denilen kadılar yollanırdı. Bunlar aracılığı ile şikâyetler ve davalar dinlenilir ve alınan sonuca göre işlem yapılırdı. Bunlar teftiş sonuçlarını gösteren raporlarını doğrudan doğruya divana yollamakla mükelleftiler.⁵³XVI. yüzyıl sonlarına kadar her eyalet ve sancaklarda "*Toprak Kadıları*" denilen seyyar kadılıklar bulunurdu. İncelenmesi gereken durumların bunlar aracılığı ile "*tahkik ve teftiş*" olunduğu görülürdü. Halk, ehl-i örf tarafından bir haksızlığa uğrarsa yapılan şikâyetler bunlar tarafından incelenir ve gerektiğinde kendilerine verilen yetkilere dayanarak davalara bile bakabilirlerdi.⁵⁴Yapılan teftiş ve soruşturma sonucunda halka karşı zulmettiği, haksız yere para ve mal topladığı, hukukî açıdan büyük hatalar işlediği, rüşvet aldığı vb... benzer hareketleri tespit edilen kadılar azledilirdi. Kadının aklını ve temyiz kabiliyetini kaybetmesi, kör,

⁵² Akgündüz, **a.g.e.**, s. 70-71.

⁵³ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 127-128-129.

⁵⁴ Arık, **a.g.m.**, s. 68.

sağır, dilsiz kalması, imanını kaybetmesi ve bilgisizliği anlaşılır veya bizzat kendi açıklarsa azli veya istifasına neden olurdu.

Tarihçiler, Osmanlı müesseselerinde ve esas düzeninde, XVI. yüzyılın ikinci yarısında bütün ihtişam ve debdebenin içerisinde bir bozulmanın başladığı konusunda müttefiktir. Bir kısım tarihçiler bunun Rüstem Paşa ile bir kısmı Sokullu'nun ölümü ile başladığı bazıları da asrın sonuna doğru oluştuğu kanaatindedir. Burada kesin ve kaçınılmaz olan husus ilmiye teşkilatının da bu umumî bozulmadan büyük ölçüde etkilendiği idi.⁵⁵ Bu tarihten sonra ilmiye sınıfının mensubu kadıların görevlerini ifa ederken suiistimaller yaptıkları da olmuştur.⁵⁶ Kadı'nın yaptığı suiistimallere bir genelleme yapacak olursak bunlar: halktan kanunsuz olarak para ve mal toplamak, devre çıkmak, nâiblikleri usulsüz olarak iltizama vermek, kanunlarda gösterilenden fazla resim-harç almak ve rüşvet gibi suiistimallerdi.⁵⁷ Kadıların çeşitli yolsuzluklar yapmaya iten nedenlerin başında ekonomik bakımdan durumlarını bozuk oluşu gelirdi. Kadıların makamlarını para ödemek suretiyle (*iltizamla*) satın almaları ve XV. yüzyıldan sonra görev bölgelerinden en fazla bir sene kalmaları, onları ödedikleri parayı, kısa bir zamanda çıkartmaya sevk etti. Böyle bir yerin kadılığına atanma, yeniden sıraya girme ve uzun bir süre mülâzamette bekleme nedeniyle kadıların mazulluk süreleri içinde geçimlerini sağlayabilmek için çeşitli suiistimaller yaptıkları görüldü.⁵⁸ Para ve mal toplama hususundaki en önemli çareleri de “*devre çıkmak*”tı. Devre çıkmak, kadı veya naibinin ödev yerini bırakarak kaza sahası dışındaki kasaba ve köyleri dolaşması idi. Devre, fermanla ya da davacıların isteğiyle çıkılırdı. Ancak kadı ve naibleri kökleşen bu kurala pek aldırış etmezler, fırsat buldukça devre çıkarlar, bu arada çeşitli yolsuzluklarla haksız kazanç elde ederlerdi.⁵⁹ İş sahiplerinden aşırı

⁵⁵ Mehmet İpşirli, “Osmanlı İlmiye Sınıfı Hakkında Gözlemler (XVI-XVII. Asırlar)” **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 7-8, İstanbul 1988, s. 274.

⁵⁶ Kadıların yaptığı suiistimallerin ayrımı ve derecelendirilmesi için bakınız: Ahmet Mumcu, **Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı**, 2. Baskı, Birey ve Toplum Yayınları Toplumsal Araştırmalar Dizisi 1, Ankara 1985, s. 13-21.

⁵⁷ İnfaz safhasındaki bir kararı rüşvetle bozup davayı kaybeden taraf yararına tekrar karar verildiği de oluyordu. Örneğin 1566 yılında Bolu'da bir ölü bulunmuş olay incelendikten sonra sicile kaydedilmişti, fakat olayda rolü olanlar rüşvet vererek bunu sicilden sildirmişler ve böylece ilk soruşturma safhasını karanlığa sürüklemişlerdi. Ahmet Mumcu, **Osmanlı Devleti'nde Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet)**, 3. Baskı, İnkılâp Kitapevi, Ankara 2005, s. 125-126-127.

⁵⁸ Arık, **a.g.m.**, s. 62.

⁵⁹ Halil İnalçık, “Osmanlı Hukuk Siteminde “Adâletin Üstünlüğü” **Adalet Kitabı**, (Editörler Bülent Arı, Selim Aslantaş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015, s. 191.

derecede yüksek harç istedikleri de olurdu. Halk bu türlü kadılara “*harami*” lakabını takardı.⁶⁰ XVIII. yüzyılda devlette merkezî idarenin güç kaybetmesine bağlı olarak kadıların görevlerine mahalli güçlerin müdahalesine rastlanır. Adliye ve kanuna saygısı tükenen ahalinin mahkeme basması gibi olaylar arttı. Örf yetkisini kullanan idarecileri ve mahalli müteveli, kethüdâ gibi zümreleri denetlemede yalnız kalan müeyyide gücünü kaybeden kadı görevini yerine getiremeyince ortaya çıkan mahallî âyan gibi zümrelerle kaynaşmak zorunda kaldı.⁶¹

Yukarıdaki bu bilgiler ışığı altında şu söylenebilir ki; 1550’lerde başlayan Osmanlı klasik sistemindeki çöküntü, devleti tam bir kaos ortamına sürükledi. Askeri ve idâri sistemin bozulmasıyla birlikte taşradaki halk, ağır vergi yükü, taşra idarecileri ve eşkıyaların zulmünden toprağını terk eder duruma gelmişti. Adaleti sağlamakla görevli kadılar ise haksızlıkta diğeri darcilerden geri kalmadı.

1.1.1. Tanzimat Dönemindeki Osmanlı Kadısı ve Yaşadığı Dönüşüm

Memleket idaresinde ve kadılık kurumunda görülen bozulmalar beraberinde bazı tedbirler almayı gerektirdi. XVII. yüzyılın başlarından itibaren çıkarılan bazı adalet fermanlarında yöneticilerin yanı sıra kadıların da uyarıldığı görülmektedir.⁶²

III. Selim’in tahta çıktığı 1789 yılında Fransız İhtilâli patlak verdi, Avrupa ve Dünya’da büyük değişimler meydana getirdi. Napolyon’un Mısır Seferi ve onu izleyen gelişmeler, Osmanlı ülkesinde de büyük yankılar uyandırdı. Öte yandan sanayi devrimini yaşamaya başlayan Avrupa’daki üretim artışı, Osmanlı pazarlarını yavaş yavaş etkiledi. Bir süre sonra iç isyanlar da başlayınca imparatorluk tarihin en karanlık dönemine doğru sürüklenmeye başladı. Böyle bir ortamda III. Selim, bütün olumsuzluklara karşın kısa süren saltanatı döneminde önemli yenilikler yaptı. Bu düzenlemeler arasında konumuzu doğrudan ilgilendiren kadılık ve yargı önemli bir

⁶⁰ Mumcu, **a.g.e.**, s. 125-126-127.

⁶¹ Ortaylı, **a.g.m.**, s. 71.

⁶² Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Selda Kılıç, Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 24, Sayı 38, 2005, s. 35.

yer tutar. İmkânlar ölçüsünde ulema sınıfının içinde bulunduğu durumu düzeltmek için yeni önlemler alındı.⁶³

Kabakçı Mustafa İsyanı sonucunda III. Selim'in tahttan indirilmesi ve ardından ölümü, kargaşa ortamı yarattı. Bu olaya Alemdar Mustafa Paşa'nın müdahalesi ile durum düzelmeye başladı, II. Mahmut'un tahta çıkmasıyla yeni bir döneme girildi. Yeni padişah tahta geçip güçlendikten sonra kadılığı da içine alan düzenlemeler yaptı.1815'te ilan edilen bir adalet fermanında kadıların içinde bulunduğu durumdan da söz edilmekteydi.⁶⁴1826 yılında merkezde İhtisab Nezâreti ve taşrada ihtisab müdürlükleri kuruldu.⁶⁵ Şehirlerin belediye ve asayiş ile alakalı işleri bunlara verildi. Şehrin imar ve iskânla alakalı işleri 1831 yılında kurulan Ebniye-i Hâssa Müdürlüğü'ne, taşraların mali ve idarî işleri ise buralara gönderilmeye başlanan muhassıllara verilince kadıların fonksiyonları gitgide azaldı ve şehrin yönetimine ilişkin bütün görevleri tamamen son buldu.⁶⁶Mayıs 1838'de "*Tarik-i İlmiyye'ye Dair Ceza Kanunnamesi*"⁶⁷ adı ile geniş içerikli yasa çıkarılarak kadılık müessesesine yeni bir düzen verildi.⁶⁸II. Mahmut döneminde yapılan reformlar sonucu Osmanlı idare teşkilatı yeni arayışlar içerisine girerken, kadıların idari görevleri azaltıldı, güvenlik ve beledi hizmetler konusundaki yetkilerini ellerinden alındı ve adeta adlî işlerle baş başa kaldı.

Osmanlı Devleti'nde III. Selim'le başlayan ve II. Mahmut'la devam eden yenileşme hareketi, Tanzimat Fermanı'yla yeni bir evreye girmiştir ve çağdaş anlamdaki

⁶³ Şeyhülislâm Dürrizade Mehmet Arif Efendi'nin sunduğu bilgiler doğrultusunda Nisan 1793'te bir ferman yayınlanarak ilmiyede düzenlemeler yapıldı. Bu ferman ile alınan kararlar yüzyıllardan beri edinilmiş kötü alışkanlıkların önünü alamamış, 1798, 1802 yıllarında ilmiye sınıfı ile alakalı yeni fermanlar ilan edilmiştir. Bu düzenlemelerde genel hatlarıyla, kadıların görev süreleri düzenlemeleri, yaptıkları usulsüzlüklere karşı önlemler, kadıların yönetim işlerine karışmamaları ve yalnız adaleti ilgilendiren konulara eğilmeleri istendiğini görmekteyiz. Feyzioğlu, **a.g.m.**, s. 36-37.

⁶⁴ Musa Çadırcı, Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli "*Tarik-i İlmiyye'ye Dair Ceza Kânunname'si*", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 14, Sayı 25, 1981, s. 140.

⁶⁵ Mehmet Seyitdanlıoğlu, "*Şehremaneti'nin Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi IV*", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 3, Mayıs 1996, s. 76.

⁶⁶ Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Sonrası)**, 2. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 2010, s. 139.

⁶⁷ Kanunname maddeleri için bakınız. Çadırcı, **a.g.m.**, s. 144-147.

⁶⁸ Bu ceza kanunnamesi ilmiye zümresine yapılan ağır bir ihtar niteliği taşımaktaydı. Bu kanun Mayıs sonlarında birer nüshası bütün vilayet ve sancak merkezlerine gönderilerek yürürlüğe girmişti. Adından da anlaşılacağı üzere ilmiye sınıfında bulunan bilhassa kadılara mahsus suçlar ve bunların cezaları tayin edilmiş, bilhassa rüşvet üzerinde durulmuştu. Ancak kadı ve nâib tayinlerinde takip edilecek usul ve yapılacak imtihan hakkında da hükümler ihtiva etmekteydi. Ekinci, **a.g.e.**, s. 140.

kanunlaştırma hareketlerine ilk kez Tanzimat Fermanı ile başlanmıştır.⁶⁹ Her alanda yeniden yapılanmaya gidilirken öncelik hukuk alanına verildi denilebilir.⁷⁰ Fermanın ilanını izleyen ilk on yıl içinde başta merkez örgütü olmak üzere bütün Osmanlı kurum ve kuruluşlarında önceki dönemlere göre köklü, kalıcı düzenlemeler yapıldı.⁷¹ Tanzimat döneminde, bir yandan geleneksel yargı teşkilatı korunurken, diğer yandan iktibas edilen yeni yasaları uygulamak üzere yeni yargı kurumları oluşturuldu.⁷²

Tanzimat Fermânı'nın hemen akabinde 1256/1840 Muharrem'inin başlarında neşredilen bir Ta'limnâme-i Hükkâm⁷³ ile daha önce kadı tayinleriyle alâkalı düzenlemeler teyit edildi. Başında idareci olarak muhassıl bulunan kazâlara tayin edilen kadıların bu kazalara bağlı kaza ve nahiyelere ehliyetli nâibler vazifelendireceğine; ayrıca bu nâiblerin hareketlerinden de mesul tutulacağına işaret olundu. Mahkemece alınan her türlü harç ve resimlerin kamu geliri sayılarak muhassıl tarafından toplanması, buna karşılık kadıların refah içinde yaşamalarını temin maksadıyla taşra meclislerince tespit olunacak miktarda maaş verilmesi esası getirildi.⁷⁴

Tanzimat'ın ilanyla birlikte ülke yönetiminde önemli değişiklikler oldu, eyalet ve sancaklarda meclisler kuruldu.⁷⁵ Bu meclislere yargı ile ilgili yetkiler de verilmişti. İşte bu noktada şeriat mahkemelerinin eskiden beri alanları dâhilinde olan olaylar ve davalardaki yetkilerinin önemli bir kısmı bu meclislere devredildi. Kişiyi ilgilendiren özel hukuk alanı şeriat mahkemelerine bırakıldı. Evlenme, boşanma, miras, tereke yazımı gibi konular süre geldiği üzere kadı ve naiplere bırakıldı. Cezayı gerektiren

⁶⁹ Temuçin Faik Ertan, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hukuk Reformuna Genel Bir Bakış", Prof. Dr. Abdurrahman Çaycı'ya Armağan, **Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara Ağustos 1995, s. 220.

⁷⁰ Tülay Erçoşkun, **Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Musa Çadırcı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara 2010, s. 68.

⁷¹ Musa Çadırcı, **Tanzimat Sürecinde Türkiye-Anadolu Kentleri**, İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul 2011, s. 13.

⁷² İbrahim Durhan, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler", **EÜHFD**, Cilt: XII, Sayı: 3-4, s. 58.

⁷³ Ta'limnâme-i Hükkâm'ın maddeleri ve yorumları için bakınız: Jun Akiba, "Kadılık Teşkilâtında Tanzimat'ın Uygulanması: 1840 Tarihli Ta'limnâme-i Hükkâm", **Osmanlı AraştırmalarıXXIX**, İstanbul 2007, s. 9-40.

⁷⁴ Ekinci, **a.g.e.**, s. 148.

⁷⁵ Musa Çadırcı, "Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 5, Eylül 1993, s. 3.

dünyevi konularla ilgili anlaşmazlıkların çözümü hâkim olarak kadı veya naibin de görev aldığı sancak ve eyalet meclislerine bırakıldı. Böylece, daha önce kadı ve nâiblerin tek başlarına aldıkları kararlar, artık kendilerinin de içinde olduğu bir meclisçe alınmış olacaktı.⁷⁶ Buna göre şer’î mahkemelerin yetkileri oldukça kısıtlandı ve kontrolü de oluşturulan meclislere bırakıldı.

Diğer yandan, Tanzimat dönemi yeniliklerini benimseyen Meşrebzâde Arif Efendi’nin şeyhülislâmlığı, ilmiye zümresi açısından önemli bir süreç oldu ve bu dönemde kadılıkların ıslahına gayret edildi.⁷⁷ Osmanlı Devleti’nde, şer’î hukukun en önemli temsilcisi ve yürütücüsü olan kadı ve nâiblerin, donanımlı ve uzman olmalarının önemli bir gereklilik olduğunu biliyordu. Buna bağlı olarak bu dönemde ihtiyaç duyulan kadı ve nâiblerin hızlı bir şekilde, gerekli donanıma sahip olarak yetiştirilmesi ve görev yapabilecek düzeye getirilmelerinin yolları düşünüldü.⁷⁸ Yapılan hazırlıklar sonucu 16 Ağustos 1855 tarihli irade ile Muallimhâne-i Nüvvâb⁷⁹ kuruldu. Kadılığa tayin için artık bu mektebi bitirme şartı aranmaya başlandı.⁸⁰

Tanzimat’ın yürürlüğe girmesinden 1855 yılına kadar geçen sürede yargı ile ilgili yapılan bu düzenlemeler yeterli olmadı, sıkıntılar sürdü. Onun için 1855’den itibaren kapsamlı üç nizamname hazırlandı yürürlüğe konuldu.⁸¹

⁷⁶ Fezyioğlu, **a.g.e.**, s. 61.

⁷⁷ Yasemin Beyazıt, “Tanzimat Devri Şeyhülislâmlarından Meşrebzâde Arif Efendi ve Kadılık Kurumundaki İstihdam Sorunu”, **Bilig**, Sayı: 54, Yaz 2010, s. 60.

⁷⁸ Diren Çakılcı, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü’l-Kuzât”, **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi**, Cilt: III, Sayı: I, Antalya 2013, s. 91.

⁷⁹ Kuruluştan itibaren oldukça dar bir müfredata sahip olan Muallimhâne-i Nüvvâb, 1883’te yapılan düzenlemeler ile müfredatını geliştirildi ve yenilendi. 1885 yılında Mekteb-i Nüvvâb olarak adlandırılmaya başlanan kurumun adı 1908 yılında Mekteb-i Kuzât olarak değiştirildi. Çakılcı, **a.g.m.**, s. 89.

⁸⁰ Ekinci, **a.g.e.**, s. 149.

⁸¹ Bunlardan ilk ikisi “*Tevcihat-ı Menasib Kaza Nizamnamesi*” ile “*Nüvvab Hakkında Nizamname*” olup, her ikisi de 05.04.1855 (17 Receb 1271) tarihlidir. *Tevcihat-ı Menasib Kaza Nizamnamesi* şer’î işlerin nasıl yürütüleceğini ayrıntılı bir şekilde belirlemekteydi. 26 bendden oluşmaktadır. Nizamname kadı atamalarını detaylı olarak saptayıp yeni bir düzene bağlamaktaydı. Bu nizamname ile birlikte kaleme alınan 12 bendlik Nüvvab Hakkında Nizamname’de ise kadılıkların nasıl sınıflandırılacağı, atamaların gerçekleştirilme biçimine açıklık getirmekteydi. Bu iki nizamnameden sonra 16 Safer 1276/1859 tarihli *Bilumum Mehâkimi Şer’iyye hakkında müceddeden kalemealınan nizamnâme*, iki bâbdan müteşekkildi. Birinci bâb şer’î mahkemelerin vazifeleriyle alakalıydı. İkinci bâb ise bu mahkemelerin alacakları harç miktarlarını tanzim etmekteydi. Bu nizamnameyle Evkâf, Kassar ve Kazasker mahkemeleri ile İstanbul’daki şer’î mahkemelerinin vazife sahaları tespit ve tahdid edildi. Bilhassa bu bakımdan oldukça ehemmiyet taşıyan bir düzenleme olduğu söylenebilir. Ekinci, **a.g.e.**, s. 151.

Osmanlı adli reformları açısından 1864 tarihi bir kırılma noktasıydı. Bu tarihte taşra teşkilatını düzenlemek üzere Fransız modeline uygun ancak bundan daha merkeziyetçi bir eğilim taşıyan reformlara girişildi. Söz konusu tarihte Tuna Vilayeti Nizamnamesi olarak adlandırılan ve daha sonra birçok vilayete inhisar ettirilen bu nizamname ile eyalet ve sancak meclislerinin idari ve adli görevleri ayrıldı ve Nizamiye Mahkemesinin temeli atıldı.⁸² Bu nizamname 1867 yılında Vilayet Nizamnamesi adı altında bütün ülkeye yaygınlaştırıldı. Nizâmiye Mahkemeleri⁸³, kurulunca, Osmanlı adliyesinde dualizm⁸⁴ başladı ve iki adlî mahkeme ayrı ayrı sahalarda yargı görevini yürütmekle görevlendirildi. Nizamiye ve Şer'îye Mahkemelerinin görevlerini tespit hususunda bazı karışıklıklar ortaya çıktıkça, zaman zaman yapılan hukukî düzenlemelerle her iki mahkemenin görevlerini gayet net olarak birbirinden ayırma yoluna gidildi. Bunlara göre, Şer'îye Mahkemeleri sadece vakıf mallarının aslına, hacze, vasiyete, vasi tayin ve azline, yetim mallarına, vakıfların borç ilişkilerine, miras hukukuna ve diğer şer'î davalara bakabilecekti. Diğer konularda Nizamiye mahkemeleri yetkiliydi.⁸⁵ Nizamiye mahkemelerinin kurulmasıyla şer'î mahkemeler muhafaza edilmekle birlikte yetki alanları daraltıldı.⁸⁶ Bu görev paylaşımından sonra taşralarda kısmen vazifesiz kalan kadıların Nizamiye Mahkemelerinin reisliği tevcih edilmeye başlandı.⁸⁷ Böylece kadılar hem geleneksel Şer'îye Mahkemelerinde, hem de yeni Nizamiye Mahkemelerinde görev yapar oldular ki ülkede hâkimlik yapacak başka hukukçu bulunmadığı için bu yeni mahkemelerin başkanlığı zaruretten yine kadıların verildi denilebilir.⁸⁸ Ancak kadının

⁸² Muhammed Ceyhan, "Tanzimat Dönemi Sonrası Şer'îye Sicil Defterlerinin Muhteva ve Diplomatik Açından Tahlili" **OTAM**, Sayı: 29, Bahar 2011, s. 59.

⁸³ Tanzimat'tan sonra kurulan şer'î hususlar dışındaki davalara bakan mahkemeler. M. Macit Kenanoğlu, "Nizâmiye Mahkemeleri" **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 33, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 185.

⁸⁴ İkicilik. Birbirinden ayrı, birbirinden bağımsız, birbirine geri götürülemeyen, birbirinin yanında veya karşısında bulunan iki ilkenin varlığını kabul eden görüştür. H. Tahsin Fendoğlu, "Tanzimat Dönemi Hukuki Düzenlemeler ve Hukuk Dualizmi", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 775.

⁸⁵ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **Türk-İslâm Hukuk Tarihi**, Cilt: 1, Timaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 285.

⁸⁶ Bilal Eryılmaz, **Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme**, 2. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul 2006, s. 239.

⁸⁷ Ahmet Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, 2009, s. 17-18.

⁸⁸ Nazmi Küçükyağcı, **Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi**, Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2012, s. 59.

mahkemede kesin ve son sözü söyleme imkânı kalmadı.⁸⁹Yeni kurulan Nizamiye Mahkemeleri ile Şer'îye Mahkemeleri arasında görev ve yetki uyumsuzlukları doğdu ve devletin sonuna kadar da süregeldi.⁹⁰ Bunu önlemek için zaman zaman her iki mahkemenin görev ve yetki sınırını belirleyen kararnameler yayınlandı, ancak devletin sonuna kadar bunda başarılı olunamadı.

1292/1875 tarihinde Şer'îye Mahkemesi hâkimliğine tayin edileceklerin ilm-i kanundan da imtihan vermeleri ve bunların artık lâ yen'azl (*süresiz*) olarak vazife yapmaları esası getirildi. İşte bu azledilmezlik düzenlemesi kadı adayı olmak isteyen gençler için geleceklerini sorgulamaya zemin hazırladı ve kadı sayısında azalma tehlikesini beraberinde getirdi.⁹¹

14 Cemâziyelevvel 1327/1909 tarihli irâde-i seniyye ile de nizamiye mahkemelerinde görülüp hükme bağlanan hukuk-ı şahsiye davalarının Şer'îye Mahkemelerinde görülmesi men olundu. Nihayet 1914 tarihli *Mehâkim-i şer'iyye ve nizâmiyenin tefrik-i vezâifi hakkında nizamname* ile iki mahkeme arasındaki vazife ayrılığı daha bariz hale getirildi. Ancak bu iki düzenleme ile Şer'îye Mahkemeleri artık aslî umumî mahkeme olmaktan çıktı; bunların yerini ise Nizamiye Mahkemeleri aldı.⁹²

Osmanlı Devleti'nde önceleri idare ve adliye konuları bir bütün içerisinde değerlendirilirken, 1864yılından sonra yapılan ıslahatlar sonucu idare ve adliye konuları birbirinden ayrıldı. Yargı teşkilatında yapılan ıslahatlar sonucu şer'î kanunlara göre hüküm veren mahkemeler, eskiye oranla önemini yitirdi. Aynı dönemde kadıların nüfuzunun azaldığı gözlenmektedir. Kadıların üstlenmiş olduğu adlî, beledî ve mülkî görevlerinden ellerinde sadece adlî yetkisi kaldı. Daha sonra kadıların adlî yetkileri de daraltılarak bir takım davalara bakma yetkisi yeni kurulan mahkemelere verildi. Merkezileştirme politikası çerçevesinde, taşrada, adlî, idarî ve dini yetkileri bulunan kadılar, merkeze bağlı hareket eden ve merkezden

⁸⁹ Coşkun Üçok-Ahmet Mumcu, "Tanzimat Döneminde Türk Hukuku" **Adalet Kitabı**, (Editörler Bülent Arı, Selim Aslantaş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015, s. 233.

⁹⁰ Fendoğlu, **a.g.e.**, s. 775.

⁹¹ Ekinci, **a.g.e.**, s. 153.

⁹² Ekinci, **a.g.e.**, s. 155.

maaş alan birer memur haline dönüştü. Artık XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılda kadılık adeta bir noter vazifesini ifa etmekteydi.

12 Mart 1916 tarihli kanunla bütün Şer'îye Mahkemeleri ve kâtib-i adl (noterler) Adliye Nezareti'ne bağlandı. 8 Nisan 1924 tarihli kanunla Şer'îye Mahkemeleri lağvedildi.⁹³ Cumhuriyetin ilanından sonra laik bir sisteme geçildi ve artık ihtiyaç duyulmayan şer'î mahkemeler tamamen ortadan kaldırıldı.

Şer'î mahkemelerden sonra kadılık kurumunun da ortadan kaldırılması çok fazla uzun sürmedi. 1924 yılında kabul edilen 430 sayılı *Tevhidi Tedrisat Kanunu* ile medreselerin kapatılması sonucu kadı yetiştirilebilecek bir eğitim kurumu kalmadı. Bununla birlikte aynı yıl kabul edilen 469 sayılı *Mehakimi Şer'îyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilâtına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun*'la kadılık kurumu, Türk idarî ve adlî teşkilatından tamamen kaldırıldı.⁹⁴

1.2. Şer'îye Sicilleri

Tarih ilmi araştırmalarında yazılı ve sözlü birçok unsurdan faydalanılmakta olup yazılı kaynaklar içinde arşiv malzemeleri önemli bir yere sahiptir. Osmanlı tarihinin yazılı kaynakları arasında Şer'îye Sicillerinin, birinci derecede önemli bir kaynak olduğuna şüphe yoktur.

Oldukça farklı kültür camialarını bünyesinde barındıran ve bunların sorunlarını adilce çözen bir devletin, mutlak bir şekilde müesseseleri de o derecede gelişmiş olmalıydı. Bu açıdan ele alındığında Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapı ve şekillerinin iyi tahlil edilebilmesi söz konusu olunca, o dönemden günümüze intikal edebilen vesikalara başvurulmasının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin tespit edilebilen, elimizdeki en eski Şer'îye Sicil kayıtları 1455 tarihli Bursa Şer'îye Sicilleri'dir. Dolayısıyla XV. yüzyılın yarısında başlayarak Cumhuriyetin kuruluşuna kadar yaklaşık 472 yıllık Türk tarihini, iktisadını, siyasi, sosyal ve hukuki hayatını yakından ilgilendirmekte ve kısaca Türk kültür ve tarihinin temel kaynaklarının başında gelir.⁹⁵ İnalçık'a göre: Memleketimizde zaman zaman

⁹³ Gür, a.g.e, s. 60.

⁹⁴ Anıl, a.g.e, s. 99.

⁹⁵ Akgündüz, a.g.e, s. 11.

çıkıldığını gördüğümüz şehir tarihleri, mahalli hayata dair makaleler umumiyetle bu esaslı kaynakları kullanmadıklarından veya kullanmasını bilmediklerinden, bugün, maalesef iddialarından çok uzaktadırlar.⁹⁶ Merkezden gelen her türlü emir ile devlet görevlilerinin faaliyet ve teşebbüslerinin yanı sıra, içtimaî hayat hakkında birçok vesikayı aynı anda barındıran eşsiz kıymette bir hazine olan şer'îye sicil defterlerinde yer alan kayıtlar sadece ait oldukları devrin adlî ve kazaî hayatını değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik hayatın çeşitli yönlerini yansıtmakta yerel tarihi olaylara, şehirlerin iç yapısına sakinlerinin kimliklerine, etnik menşelerine, bir kısım kurumların işleyişine ve bazı önemli şahsiyetlere dair kıymetli bilgiler verir kısaca müesseseler tarihine de ışık tutar.⁹⁷ Bu bakımdan, Türk şehir tarihçiliğinin ana kaynaklarından olan siciller şehir, kasaba ve hatta köy tarihinin yazımında, devlet merkezine veya vak'anüvis tarihlerine yansıyan bilgilerin dışında, boşluğu çeşitli kaynaklarla doldurulamaz bilgiler içerir.⁹⁸

Kadınların verdikleri çeşitli kayıtları ihtiva eden defterlere Şer'îye Sicilleri, Kadı Defterleri, Mahkeme Defterleri ve Zapt-ı Vekâî sicilleri ismi verilirdi.⁹⁹ Şer'î ve örfî kanunlara göre hüküm veren kadınlar hem adlî hem de idari görevler üstlenmiş olduklarından Şer'îye Sicillerinde onların her iki görevleriyle ilgili kayıtlar bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukukî ilişkilere dair kayıtları içeren bu defterler Osmanlı hayatının aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanının tarihi için en önemli kaynaklardır.¹⁰⁰ Sicil defterlerine sadece hukukî ihtilaflar ve kararlar değil merkezden gelen emir ve fermanların birer sureti de kaydedilirdi.¹⁰¹

Sicillerdeki kayıtları iki grupta mütalaa etmek mümkündür. Bunlardan birinci grubu, *“doğrudan kadı tarafından düzenlenen”*, ikinci grubu ise *“hükümdar başta olmak*

⁹⁶ Halil İnalçık, “Tarih Hakkında Mühim Bir Kaynak”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 2, Ankara 1948, s. 89.

⁹⁷ M. Tayyib Gökbilgin, “Müessese Tarihimizin Kaynaklarından: 1579 Senesinin Rumeli Sadâreti Sicillerinden Bazı Önemli Kayıtlar”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Mart 1971, s. 79.

⁹⁸ Vehbi Günay, “Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'îye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında” **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: XVIII, Sayı: 2, Aralık 2003, s. 72-73.

⁹⁹ Abdulaziz Bayındır, **İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)**, İkinci Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2015, s. 25.

¹⁰⁰ Uğur, **a.g.m.**, s. 8.

¹⁰¹ M. Akif Aydın, “Mahkeme”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 27, TDV Yayınları, İstanbul 2003, s. 344.

üzere merkezî idarede görevli sair devlet adamları tarafından gönderilip, deftere kaydedilmiş olan” belgeler teşkil eder.¹⁰² Doğrudan kadı tarafından düzenlenen belgeler; hüccet¹⁰³, i’lâm¹⁰⁴, ma’rûz¹⁰⁵, tereke¹⁰⁶, mürâsele¹⁰⁷, vakfiye’dir. Başka makamlarca yazılıp sicile kaydedilenler belgeler ise; fermân¹⁰⁸, buyruldu¹⁰⁹, tezkere¹¹⁰, temessük¹¹¹, dür.

Şer’i mahkemelerde yapılan yazılı muamelelerin hepsi sicile kaydedilmezdi. Kaydedilmesi gereken şer’iye sicilleri de bu günkü mahkeme zabıtlarına pek benzemezdi. Eski tarihli sicil defterlerinde vakıf tescili (vakfiye) dışındaki bütün kayıtların genellikle bir sayfanın yarısını geçmediği, hatta çoğu zaman bir sayfaya beş, altı, bazen yedi, sekiz hukukî muamelenin kaydedildiği müşahede olunurdu. Sicil defterleri genelde dar ve uzun defterler olup (15 × 45 cm. gibi) sayfa sayıları 10-20’den 200-300’e kadar çıkabilmektedir. Defterler ortalama 100 sayfa civarında olup 400-500 kaydı içerir. XV ve XVI. yüzyıl şer’iye sicillerinin önemli bir kısmı Arapça kaleme alındı. XVI. yüzyıldan itibaren Arap coğrafyası dışındaki defterler çoğunlukla Osmanlı Türkçesi ile yazıldı ise de her iki dildeki kayıtlarda benzer

¹⁰² Çağatay Uluçay, “Manisa Şer’iye Sicillerine Dâir Bir Araştırma”, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt X, 1953, s. 295.

¹⁰³ Sözlükte delil ve bir fiilin sabit olduğuna vesile olan şeydi. Şer’iye sicillerindeki manası kadının hükmünü ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarını ve diğerinin bu ikrarı tasdikini havi bulunan ve üzerinde bunu düzenleyen hâkimin mühür ve imzasını taşıyan belgeye hüccet denir. Akgündüz, **a.g.m.**, s. 28.

¹⁰⁴ İ’lâm, sözlüktebildirmek manasını ifade eder. Terim olarak ise, şer’i bir hükmü ve altındakararı veren kadının imza ve mührünü taşıyan yazılı belgeye i’lâm denmektedir. Akgündüz, **a.g.m.**, s. 36.

¹⁰⁵ Bu belgeler kadı tarafından kaleme alındığı takdirde karar içermeyen ve hüccet gibihukukî bir durumun tespiti açısından yazılı bir delil kabul edilmeyen icrâ makamınayazılan ihtiyaç veya şikâyet dilekçeleriydi. Bu sebeple asttan üste yazılan birbelgedir. Akgündüz, **a.g.e.**, s. 37.

¹⁰⁶ Tereke kayıtları, kadılar tarafından tutulan, ölen kişiye ait mal dökümleriydi. Gülser Oğuz, “Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri”, **Turkish Studies**, Volume 9/1, Kış 2014, s. 409.

¹⁰⁷ Kadı’nın kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut makamlara hitaben kaleme aldığı yazılı belgelere mürâsele veya çoğulu olan mürâselat adı verilmekteydi. Akgündüz, **a.g.m.**, s. 45.

¹⁰⁸ Divân-ı Hümayun veya Paşakapısı’ndaki divanlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin genel adıydı. Mübahat S. Kütükoğlu, “Ferman”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 12, TDV Yay., İstanbul 1995, s. 400.

¹⁰⁹ Osmanlı diplomatiğinde yüksek rütbeli görevlilerin kendilerinden aşağı mevkilerde bulunanlara gönderdikleri emirler için kullanılan bir terim. Mübahat S. Kütükoğlu, “Buyruldu”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 6, TDV Yay., İstanbul 1992, s. 478.

¹¹⁰ Doğrudan doğruya sadrazama bağlı olup Anadolu ve Rumelidefterdarlıklarındaki mali kalemlerin (tezkereciler) verdiği belgeler olup suretleri sicillerde kayıt edilirdi. Tezkereler üstten alta veya aynı seviyedeki makamlar arasında karşılıklı yazılırdı. Akgündüz, **a.g.m.**, s. 46.

¹¹¹ Sözlükte bir işe sıkı tutunmak demek olan temessük kelimesinin terimolarak birçok manaları mevcuttur. Borç için alınan senede temessükden olduğu gibi, muahede ve sulhname gibi şeylerde devlet veya muahedeyiyapan gerçek yahut hükmi şahıslar tarafından verilen mühürlü kâğıtlara dadenir. Akgündüz, **a.g.m.**, s. 47.

olaylar için kullanılan hukukî terminoloji aynıydı. Sicil kayıtları daha çok rik'a, ta'lik veya divanî hatla yazılır, kronolojik sıralamaya her zaman dikkat edilmezdi.¹¹² Kâğıdı çok sağlam, parlak ve mürekkepleri de bugün bile parlaklığını muhafaza edecek kadar dayanıklıydı.¹¹³

Siciller dibace denen, defteri tutan kadı'nın bilgilerinin tutulduğu bir girişle başlardı. Burada kadıların adları, atanma belgeleri, görevleri ve göreve başladığı tarih yazılırdı. Kadı görevi sona erince tuttuğu bu defteri kendisinden sonra gelen kadıya vermekle yükümlüydü. Göreve yeni gelen kadı evrakı, defterleri talep eder, iki emin tayin ederek bunları gözden geçirirdi.¹¹⁴ Sicil defterleri kadıların evlerinde ya da konaklarında muhafaza edilirdi.

İlk dönemlere ait şer'îye sicil defterleri genelde pek az farklarla aynı özellikleri haizlerdi. Tanzimat'tan sonra her sahada meydana gelen değişikliklerden şer'îye mahkemeleri ve dolayısıyla şer'îye sicilleri de nasibini aldı. Tanzimat'tan sonraki Şer'îye Mahkemelerine ait sicil defterlerinde, şahitleri tezkiye eden şahısların isim ve adresleri de yazıldığı ve verilen kararların gerekçeleri daha geniş tutulduğu için ilam ve hüccetler daha çok yer kapladı ve dolayısıyla bu dönemdeki şer'îye sicil defterlerini eskilerinden daha büyük ve hacimli hale getirdi. Şer'îye Sicilleriyle ilgili hukukî düzenleme 15 Zilhicce 1290/1874 tarihli *Sicillât-ı Şer'îyye ve Zabt-ı Deâvî Cerideleri Hakkında Talimat*¹¹⁵, la yapıldı. 4 Cemaziyelûla 1296/1879 tarihinde ise, mahkemelerde kesin delil olacak şekilde şer'îye mahkemeleri tarafından i'lâm ve

¹¹² Uğur, **a.g.m.**, s. 9.

¹¹³ Akgündüz, **a.g.m.**, s. 22.

¹¹⁴ Ortaylı, **a.g.m.**, s. 73.

¹¹⁵ Bu talimata göre, İstanbul'da ve taşralarda bulunan bütün şer'î mahkemelerde mevcut olan sicillerin ilk sayfasından başlanarak son sayfasına kadar sayfa numaraları konacaktı. (md. 1). Şer'î mahkemeler tarafından verilen her çeşit yazılı belgenin aslı mutlaka sicile kaydedilecek ve kaydedildiğine dair kaydedenin (mukayyid efendi) özel mührü basılacaktı (md.2). İhtiyaç duyulduğunda sicillere müracaat edileceğinden yazılar okunaklı olacaktı. Sicil defterlerinde silinti ve kazıntı bulunmayacak ve satır aralarına hiç bir şey ilave edilmeyecek; edilirse kadı tasdik edip mühürleyecekti (md. 3-4). Kayıtlar arasındaki aralık fazla olmayacak ve şahıslara verilen asılları ile sicildeki kayıtlar mutlaka mukabele edilecekti. Sonradan yapılan müracaat ve mukayeselerde, asılda veya sicilde eksiklik yahut fazlalık söz konusu olursa, suçlular cezalandırılacaktı. Çürümüş olan siciller tamir ettirilecekti. Bütün şer'î mahkemelerde sicillerin korunması için hususî bir sandık bulundurulacak ve her akşam bu sandığa bırakıldıktan sonra sandık mukayyid efendi tarafından mühürlenecekti. Kadıların görev süreleri sona erince, sicil hususî mührüyle tasdik edilecek ve durum tespit olunacaktı. Bircan Şahin, "29 Numaralı Şer'iyye Sicillerine Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Danışman: Prof. Dr. İlyas Gökhan, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 2-3.

hüccetlerin nasıl düzenleneceğine dair *Bila-Beyyine Mazmûnuyla Amel ve Hüküm caiz olabilecek Surette Senedât-ı Şer'iyenin Tanzimine Dair Talimat* neşredildi.¹¹⁶ Şehir tarihleri açısından önemli olan siciller, belge çeşidi ve bolluğunu, Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketlerinin akabinde kaybetti.

1.3.XX. Yüzyılın Başlarında Nevşehir

Güzel atlar ülkesi olarak bilinen “Kapadokya Bölgesinin” şehirlerinden biri olan Nevşehir'in tarihini çok eski dönemlere dayanır. Nevşehir ve civarının yaklaşık M.Ö.5000 yıllarından başlayan uzun bir tarihi geçmişi vardır. Bölgenin ilk sakinleri Hititler olup, bu bölgeye Nissa ismini verdiler.¹¹⁷ Hititler'den sonra Frigler, Lidyalılar ve Persler bölgeye sahip oldular. M.S. 395 Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi ile bu bölge Bizans'ın payına düştü. İslam orduları VIII. yüzyılda fethederek üç yüz sene hakim oldular, fakat daha sonra tekrar Bizans hakimiyetine girdi. 1071 Malazgirt Zafer'inden sonra Anadolu fatihi Kutalmışoğlu Süleyman Şah bu bölgeyi fethetti. Türkler Nevşehir'in bulunduğu yerdeki köye Muşkara ismini verdi. Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışından sonra, önce İlhanlılar, XIV. yüzyılın ortalarında Eratnaoğulları ve Karamanoğulları beylikleri bu bölgeye hakim oldular. XIV. yüzyılın sonlarında ise Muşkara ve çevresi Osmanlı Devleti hakimiyeti altına girdi.¹¹⁸ Bu esnada Muşkara 10-12 hanelik küçük bir yerleşim merkeziydi. Osmanlı döneminde Muşkara'nın dikkat çekmeyen küçük bir köy olduğu söylenebilirdi. XVII. yüzyılda bir Anadolu yolculuğunda Evliya Çelebi, Aksaray'dan Kayseri'ye geçmiş ve Seyahatnamesi'nde Muşkara'nın yalnızca adını vermiş ayrıca bir tanıtma yapmamıştı.¹¹⁹ XVIII. yüzyıl ile beraber Muşkara'nın çehresi değişmeye başlamıştır.

Lale Devri'nin meşhur sadrazamı olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, memleketi olan Muşkara köyünü genişleterek imar etti ve büyük bir şehir haline getirdi. Yeni kurulan bu şehre “yeni şehir” anlamına gelen “Nevşehir” ismi verildi ve bir kaza olarak Niğde Sancağı'na bağlandı. Doğrudan merkezi idare tarafından verilen bu adın bürokratik yazışmalarda kullanımı için ilgili kalem ve makamlara bir de ferman

¹¹⁶ Akgündüz, **a.g.m.**, s. 27.

¹¹⁷ Ayşe Şerife Halme, “19 yy 2. Yarısında Nevşehir'in Sosyal ve Ekonomik Durumu”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Danışman: Prof. Dr. Musa Şaşmaz, Niğde Üniversitesi, s. 9.

¹¹⁸ İlhan Şahin, “Nevşehir”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 33, TDV Yay., İstanbul 2007, s. 34-35.

¹¹⁹ Kuş, **a.g.e.**, s. 76.

gönderildi.¹²⁰XIX. yüzyılın son çeyreğinde burada otuz bir cami ve mescit, üç dört kilise, 1256 dükkan, iki han mevcuttu. 1887-1888'de yayınlanan Konya vilayet salnamesinde Nevşehir Kazası'nda 8 medresenin 682 öğrencisinin olduğu kaydedilir.¹²¹ 1899'da Konya vilayeti Salnamesi'ne göre Nevşehir'de 65 sıbyan mektebi vardı. Bu okullarda 2519 erkek, 1918 kız öğrenci mevcuttu.¹²²

XX. yüzyılın başında devlet salnamelerine göre, Nevşehir kazasında 1 nahiye ve 34 köy bulunmaktadır. Bu köylerin tamamı merkez nahiye olan nefs-i Nevşehir'e bağlıydı. 1910 yılında ise nefs-i Nevşehir'e bağlı köy sayısı 34'ten 28'e düşmüştü. 1909-1911 arasında bölgede çalışmalar yapan R.M. Dawkins Nevşehir'de 10.000 Hıristiyan, 14.000 Türk'ün yaşadığını kaydetmekteydi.¹²³ 1912'de basılan, Grek harfleriyle Türkçe kaleme alınan bir salnamede ise burada 21.526 kişinin yaşadığı, bunun 13.210'unun Türk, 7306'sının Ortodoks Rum, 878'inin Ermeni Protestan ve elli beşinin Ermeni Katolik olduğu belirtilir. 1913'te Nevşehir'e gelen Macar araştırmacı Bela Horvath Nevşehir'in yaklaşık 25 bin nüfusunun olduğunu, bunun da yarısının Türk, yarısının da Rum olduğunu kaydetmekteydi.¹²⁴Bazı kaynaklar 1913'de Nevşehir'de nüfusun 21.500 kişiye düştüğünü kaydetmekte olup bu düşüşün sebebini de ticaret yollarının değişmesine, Eskişehir-Konya tren yolunun yapılmasına bağlamaktalar. Mezhepler bakımından bir ayırım yapmaz isek Nevşehir, Müslüman ve Hristiyanların beraber yaşadığı bir bölge olarak göze çarpmaktaydı.¹²⁵

Müslümanlar bugün kalenin bulunduğu dağın doğu, batı ve güneyindeki mahallelerde, Rumlar dağın güneyindeki mahallelerdeki dereden aşağı çay ve ona yakın bahçelere uzanan sahada, Ermenilerde dağın kuzeyindeki düzlüklere yerleşmişlerdi.¹²⁶ Macar araştırmacı Bela Hovarth, Anadolu 1913 eserinde, bu günkü Göre yolundan Nevşehir'e ulaşır ve şehri şöyle: "*Dağın yamacında kurulan kent, verandalı, balkonlu ve sütunlu evleriyle son derece hoş bir görüntü çiziyor.*"tarif

¹²⁰ Kebapçı, **a.g.e.**, s.16.

¹²¹ İbrahim Öztürk, "Konya Vilayet Salnamelerine Göre Niğde Sancağı'ndaki Eğitim-Öğretim", **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, s. 107-127.

¹²² Kebapçı, **a.g.e.**, s.19.

¹²³ Meliha Karakaya, "Seyahatnamelerde Nevşehir", **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 59.

¹²⁴ Bela Horvath, **Anadolu 1913**, (Çev. Tarık Demirkan), Tarih Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s.95.

¹²⁵ Bircan Şahin, "1906-1908 Yıllarında Nevşehir", **Nevşehir'in Tarihi Yolculuğu** (Editör: İlyas Gökhan), Fatih Basımevi, Kahramanmaraş 2015, s. 184.

¹²⁶ Halme, **a.g.e.**, s. 27.

eder.¹²⁷ Araştırmacı; “Eğer Rum ailede baba birkaç yıllığına İstanbul’a çalışmaya, dükkan açmaya, ticaret yapmaya gitmişse, ailesini yanında götürmüyor. Bu durumda komşular, tanıdık Türk erkekler geride kalan aileye yardım etmeyi görev kabul ediyorlar.”¹²⁸ demektedir ki, bu durum bize Nevşehir’de Müslüman ve Gayrimüslimler arasında güven ortamının var olduğunu gösterir. Araştırmacının, Hristiyanların kızların evlendirilmesiyle ilgili İslam geleneklerini uyguladıkları ve Rumların evlerine bakıldığında hayat seviyelerinin Türklerden daha iyi olduğunu vurgulaması ise diğer sosyal tespitleri olup bize Nevşehir’de Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasındaki kültür paylaşımını ve şehrin mimari yapısını gösterir.

1903 Maarif Salnamesi Nevşehir yöresinde toplam 21 medresede 1216 öğrencinin ders gördüğünü kaydetmekteydi. 1919-1920 yıllarında Nevşehir ve köylerindeki iptidai mekteplerde 2385 öğrenci vardı.¹²⁹ Nevşehir, Gülşehir ve Ürgüp’te XX. yüzyılın başlarında Ortodoks Rum, Gregoryen ve Protestan Ermenilerin ilk ve orta düzeyde toplam 17 okulu olduğunu kaydedilmekteydi.¹³⁰

Nevşehir’in XX. yüzyılın başında ekonomisinin temelini tarıma dayanmaktaydı. Bela Horvath, Derinkuyu Nevşehir arasında yolculuğunda sağlıklı solum ekili üzüm bağları ve kabak tarlalarından bahsetmekteydi. Ona göre, çarşısında 1055 dükkan, dokuz han ve on iki fırın bulunmaktaydı.¹³¹

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, XX. yüzyılın başında Nevşehir bugünkü kalenin bulunduğu dağın etrafında Müslüman ve Gayrimüslimlerin yerleştiği mahalleleri bulunan, yaklaşık 22.000 kişinin yaşadığı, ekonomisinin temelini tarıma dayandığı, dayanışma ve barışın hakim olduğu bir Anadolu kenti olduğunu görmekteyiz.

¹²⁷ Horvath, **a.g.e.**, s. 95.

¹²⁸ Horvath, **a.g.e.**, s. 97.

¹²⁹ Kebapçı, **a.g.e.**, s. 19.

¹³⁰ Cuma Bilgi, “Balkan Savaşı Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele’de Şehit Olan Gülşehirli Üzerinde Bir Araştırma”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Nuri Köstüklü, Selçuk Üniversitesi, Konya 2008, s. 9.

¹³¹ Kebapçı, **a.g.e.**, s. 18.

İKİNCİ BÖLÜM

8 NUMARALI NEVŞEHİR ŞER'İYE SİCİLİNDE YER ALAN HÜKÜMÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

8 Numaralı defter hacimli bir defterdir. İçerisindeki hükümlerin belirli konularda yoğunlaştığı görülmüştür. Defterde toplamda beş yüz yirmi dört hüküm vardır. Bu hükümlerin konu dağılımı ise şu şekildedir. Beş yüz on sekiz hüküm vekâlet, üç hüküm evladın başkasının hizmetine verilmesi, iki hüküm varis ve varise tespiti ve bir hüküm ise iş devri ile alakalıdır. Defterin tamamına yakınının çeşitli konularda verilmiş vekâlet hükümlerinden oluştuğu görülmektedir. İncelemeye tabi tutduğumuz bu defter, Osmanlı'nın son döneminde vekâlet konusu ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Veri havuzunda topladığımız bu hükümlerde; Kimler vekâlet vermiş? Vekâlet kimlere verilmiş? Kaç çeşit vekâlet verilmiş? gibi sorulara cevap verilmeye çalışılacak ve vekâlet dışında kalan hükümlerde ayrı başlık altında değerlendirilecektir. Diğer yandan konu, cinsiyet, dini aidiyet, akrabalık durumu açılarından da değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1.Vekâlet Hükümleri

Sözlükte “birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak” anlamındaki vekil kökünden türeyen vekâlet, fıkhıta bir kimsenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder. Kendisine iş tevdi edilen tarafa vekîl, tevdi edilen işe müvekkelün-bih, işin sahibine müvekkil, vekil kılmaya tevkîl denir.¹³²

¹³² Bilal Aybakan, “Vekâlet”, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 43, TDV Yayınları, İstanbul 2003, s. 1.

Bireyler kendi davalarını kendileri takip ve idareye yetkilidirler. Ancak her şahıs, kendi davasını kendisi idare edemeyebilir, buna güç yettiremeyebilir. Bundan dolayı kişi mahkemede temsil edilmek ve hakkını savunmak üzere vekil tayin edebilir.¹³³ Bunun yanı sıra kişiler, ulaşım zorlukları, zaman kaybını engellemek istemeleri vb gibi sebepler ile herhangi bir konuda vekil tayin edebilirdi.

İslam yargı örgütünde, vekâlet akdi ile tayin edilen ve mahkemede tarafların menfaatlerini savunan vekillerin bulunduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde de, tarafları davada temsil eden kişiler bulunmaktaydı. Ancak belirtmek gerekir ki, bu vekiller, bugünkü anlamda avukatlığın gerektirdiği tüm vasıfları taşımamakta idiler.¹³⁴

Osmanlı'da davacı veya davalının bir şahsı kendi adına davada taraf olmak üzere vekil tayin etmesi mümkün kılınmış; hangi durumlarda vekil tayin edilebileceği öngörülmüştür.¹³⁵

Kişinin kendisine bir vekil tayin etmesi, bir başkasının vekil olarak tayin edilebilmesi ve bir işin vekâlet konusu olabilmesi için bazı şartlar vardır. Öncelikle müvekkilin vekâlet konusu olan işi yapmaya gücü yettirebilmesi için, o işi yapabilecek güçte olması şarttır. Bu nedenle ayırt etme gücünden yoksun olan çocuk ve akıl hastasının vekil tayin etme salahiyeti yoktur. Vekilde ise akıllı mümeyyiz- temyiz vasfını haiz olması şarttır. Buluğa ermiş olması şart değildir. Böylece mümeyyiz çocuk tasarrufa izinli olmasa bile vekil olabilir. Ancak bu vekillikten doğan sorumluluk çocuğa değil müvekkile aittir. Davaya vekil tayin edilen kişinin müvekkili aleyhindeki ikrarı, ancak hakimin huzurunda ise geçerlidir. Hakim huzurunda yapılmamış olan ikrar geçerli değildir. Böyle bir durum vaki olursa vekil vekâletten azlolunur.¹³⁶

¹³³ Ova, **a.g.e.**, s. 189.

¹³⁴ Nevin Ünal Özkorkut, "Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi" **AÜHFD**, Cilt: 52, Sayı 4, Ankara 2003, s. 148.

¹³⁵ Seda Örsten Esingen, "Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık", **AÜHFD**, Cilt: 63, Sayı 4, Ankara 2014, s. 739.

¹³⁶ Ova, **a.g.e.**, s. 188.

Vekâlet konusu bu çalışma için önemlidir. Zira 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'ne bakıldığında hükümlerin tamamına yakınının vekâlet ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır. Defterde bulunan vekâletle ilgili hükümlerin içeriğinin ne olduğunu ortaya koymak ve bakış açısını netleştirmek için bunlar 30 başlık altında sınıflandırılmıştır.¹³⁷ Sicilde ilk beş sırada, 175 adetle (%33.72) *kişinin kendi haklarının korunması, kendi işlerinin yürütülmesi* konusunda verdikleri dava vekâletleri, 88 adetle (%17.15) *tereke, miras paylaşımı* gibi konularda verilen, verâset ile ilgili vekâletler, 61 adetle (%11.95) miras davası vekâletleri, 54 adetle (%10.40) *satış, hisse satışı, devir, kira tahsili* gibi konularda verilen gayrimenkul vekâletleri ve 35 adetle (%6.56) *boşanma, nafaka, fesh-i nafaka, mehir, geride kalan mal paylaşımı* gibi evlilik ile ilgili dava vekâletleri olduğu görülmektedir.

Bahsedilen vekâlet hükümlerinin cinsiyet bazında kimler tarafından verildiği sorgulandığında elde edilen veriler şu şekildedir: Defterdeki, 518 vekâlet hükmünün, 329 adedi (% 63) erkekler, 139 adedi (%27) kadınlar, 50 adedi (%10) ise erkekler ve kadınlar tarafından ortak verilmiştir. Erkekler sadece bir kez kadına vekâlet vermiştir.¹³⁸

Kadınların vermiş oldukları vekâletlerde büyük çoğunlukla erkekleri vekil olarak tercih ettikleri belirlenmiştir. Sadece 3 hükümde kadınlar, bir başka kadına vekâlet vermişlerdir.¹³⁹ Bu dönemde çoğunlukla erkeklerin vekillik yaptıkları görülmektedir.

2.1.1. Müslümanlar Açısından Vekâlet Hükümlerinin Değerlendirilmesi

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'nde Müslümanlar ile alakalı 345 hükme rastlanılmıştır.¹⁴⁰ Defterde geçen hükümlerin % 66'sı Müslümanlara aittir. Müslümanlara ait 345 hükmün; 341 tanesi vekâlet, 3 tanesi evladın başkasının hizmetine verilmesi ve 1 tanesi iş devri ile ilgili hükümlerdir. Bu hükümlerin % 99'unun vekâlet hükümleri olduğu görülmektedir. Müslümanlar arasından vekâlet

¹³⁷ Sınıflandırma için Tablo 1'e bakınız.

¹³⁸ BOA, N.Ş.S. 147 / 15, 5 CA 1330.

¹³⁹ BOA, N.Ş.S. 87 / 21, 2 C 1329, BOA, N.Ş.S. 257 / 216, 7 R 1332, BOA, N.Ş.S. 273 / 245, 13 N 1332.

¹⁴⁰ Müslümanlara ait hükümlerin konu dağılımı için Tablo 2'ye bakınız.

verenlerin 219'su (% 64) erkek, 77'si (% 23) kadındır. Geriye kalan 45 (% 13) vekâlet ise hem kadınlar hem de erkekler tarafından beraber verilmiştir.

Müslümanlara ait vekâlet hükümleri içerisinde konu olarak ilk üç sırada, dava vekâletleri, miras davası vekâletleri ve verâset vekâletleri gelmektedir. Müslümanlara ait en çok vekâlet hükmü çeşidi, kendi haklarının korunması ve kendi işlerinin yürütülmesi için 134 adet (% 39) verilen dava vekâletidir. Nevşehir Kazası, Eskill Mahallesi'nden Mehmed bin İsa bin Ahmed, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davaların küllisine, Nevşehir dava vekillerinden Nuri Efendi ibn Osman'ı vekil tayin etmesi dava vekâletine örnek gösterilebilir.¹⁴¹

Müslümanlara ait vekâlet çeşitlerinden ikinci sırada 48 adet (% 14) verilen miras davası vekâleti gelmektedir. Örnek olarak, 28 Cemaziyel evvel 1332 (7 Haziran 1910) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası, Herikli Mahallesi'nde sakine, Fatma bint Mustafa, Ceridoğlu Hasan Hüseyin mahdumu Bekir taraflarından aleyhine açılan miras davasına, Nevşehir dava vekillerinden Erakil Efendi veled Serkiz'i vekil tayin ettiği görülmektedir.¹⁴²

Müslümanlara ait vekâlet çeşitlerinden üçüncü sırada 38 adet (% 11) verâset vekâletleri gelmektedir. Mesela, 3 Rebiü'l-evvel 1328 (15 Mart 1910) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası'nın İnallu Karyesi'nde sakine Esmâ bint Ahmed vefat eden dedesi Delipaşaoğlu Ömer bin Abdullah bin Abdullah'ın mirasından hissesine düşeni tahsil etmek ve tarafına teslim etmek üzere babası Ahmed bin Süleyman ve Nevşehir Kazasından Baratalıoğlu Mehmed Efendi ibn Ahmed'i vekil tayin etmesi verâset vekâletlerine örnek verilebilir.¹⁴³

Defterde geçen; Evlilik İle Alakalı, Maaş Tahsilatı, Vâkıf Davası ve Vâkıflarla Alakalı, Hane - Bağ ve Bahçe Davası, Değirmen Davası, Emlağa Müdahale Davası, Hak Kazanma Davası, İtaat Davası, Mürûr-i Zaman ve İstihkak Davası, Arazi Hudut Davası, At Hırsızlığı Davası, Ceza Davası, Darp Davası, Fırına Fuzuli Müdahale

¹⁴¹ BOA, N.Ş.S. 27 / 39, 6 CA 1328.

¹⁴² BOA, N.Ş.S. 264 / 229, 28 CA 1332.

¹⁴³ BOA, N.Ş.S. 10 / 13, 3 RA 1328.

Davası, Mera ve Mezra Davası, İkramiye Tahsili, Tezvic Davası, Vâsi Mallarına Verilen Zarar Davası vekâletlerinin hepsi sadece Müslümanlara aittir.

Müslümanların ilk üç sırada gelen ve sadece Müslümanlara ait vekâlet çeşitlerine baktıktan sonra vekil tayin ettikleri kişilerin dini mensubiyetlerine bakılacak olunur ise, tespit edilenler şöyledir: Müslümanlar, 259 hükümde (% 76) Müslümanları, 45 hükümde (% 13) Gayrimüslimleri, 37 hükümde (% 11) ise Müslüman ve Gayrimüslim'i beraber vekil tayin etmişlerdir. Gayrimüslimlere verilen vekâletlerin hepsi çeşitli dava vekâletleridir ve bu Gayrimüslimlerin hepsi dava vekilidir. Müslümanların, Gayrimüslimleri vekil tayin ettiğine; Nevşehir Kazası, Camii Atik Mahallesi'nde sakin Hacı Rıfat Efendi ibn Hacı Mehmed'in Karacaşar Karyesi'nde sakin Hacı Hasan oğlu Fehmi aleyhine açacağı alacak davasına, Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin etmesi ve Nevşehir Kazası'na tabi Nar Karyesi'nin, Aşağı Mahallesi'nde sakin Emir Halil oğlu Hacı Mehmed Ağa bin Halil bin Ahmed'in Nevşehir dava vekillerinden Erakil Efendi veled Serkiz huzurunda adı geçen karyede sakin, Sarı Ahmed oğlu Hacı Abdullah bin Osman ile arasındaki miras davasına ve aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara adı geçen Erakil Efendi'yi vekil tayin etmesi örnek olarak verilebilir.¹⁴⁴ Müslümanların, Gayrimüslimleri bir Müslüman ile beraber vekil tayin ettiklerine; Nevşehir Kazası, Raşid Bey Mahallesi'nde, Tüccarandan Çavuş oğlu Hacı Mehmed Ağa ibn Abdullah'ın aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davaların küllisine, Seferzade Şevket Efendi ibn Mehmed Efendi ve Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin etmesi örnek gösterilebilir.¹⁴⁵ Bu örnekler oldukça önemlidir. Çünkü bunlara bakarak Nevşehir'de Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında güven ortamının var olduğu söylenebilir.

Müslümanların vekil olarak tayin ettikleri kişilerin cinsiyeti hakkında bilinenler ise şöyledir: Vekâlet veren erkekler içerisinde sadece bir tanesi kadını vekil tayin etmiştir. Buna dair hükümde; Nevşehir Kazası'nın Tahta Camii Mahallesi'nde sakin, Emin oğlu Dördüncü Kolordu Onuncu Alay İkinci ve Dördüncü Bölük Yüzbaşı Vekili İbrahim Efendi ibn Salih, Edirne'de Emirşah Mahallesi'nde Yeni Hamam

¹⁴⁴ BOA, N.Ş.S. 40 / 64, 11 B 1328. BOA, N.Ş.S. 19 / 25, 1 R 1328.

¹⁴⁵ BOA, N.Ş.S. 33 / 50, 8 C 1328.

Mahalli’nde yedi numaralı hanesinin satışını yapmak için eşi Kamile Hanım’ı vekil tayin etmiştir.¹⁴⁶ Bunun dışındaki bütün hükümlerde erkekler, erkekleri vekil tayin etmişlerdir. Kadınlar ise sadece iki hükümde kadınlara vekâlet vermişlerdir. İlk hükümde; Der Aliye’de vefat eden Sarac Abdullah oğlu Hacı Seyid Mehmed’in annesi Havva Hatun, oğlunun vefatıyla kalan mirasından payına düşenleri almak ve tarafına teslim etmek üzere, Der Aliye’de Ortaköy’de Dereboyu’nda Uçhisarlı Kapucu Ali Ağa zevcesi Zahide Hanım’ı vekil tayin etmiştir.¹⁴⁷ İkinci hükümde ise; Nevşehir Kazası’nın Bekdik Mahallesi’nde sakin iken bundan akdem İzmir’de vefat eden Hasan Çavuş oğlu Hüseyin bin Abdullah’ın kızı Rabia Hatun, babasının terekesinden kendi hissesine düşeni teslim almak ve tarafına teslim etmek üzere İzmir’de bulunan annesi Fatma Hatun’u vekil tayin etmiştir.¹⁴⁸ Müslüman, erkeklerin ve kadınların ağırlıklı olarak erkekleri vekil tayin ettikleri görülmektedir.

Müslümanların vekil tayin ettikleri kişiler ve kendilerine yakınlık dereceleri şu şekildedir:¹⁴⁹

Müslümanlar, kendi haklarının korunması ve kendi, işlerinin yürütülmesi konusunda 251 kez dava vekillerini, vekil tayin etmiştir. Oranı ise, % 72.55’tür. Mesela, 10 Cemaziyel evvel 1328 (20 Mayıs 1910) tarihli şu hükme göre; “*Nevşehir Kazası’na tabi Eneği Karyesi’nde sakin Tataroğlu Mehmed, Nevşehir dava vekillerinden Mustafa Efendi ibn Hacı Said huzurunda aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara mumaileyh Mustafa Efendi’yi vekil tayin ettiğine dair hüküm.*” vekil tayin edilen Mustafa Efendi’nin Müslüman Nevşehir dava vekili olduğu görülmektedir.¹⁵⁰ 4 Safer 1331 (13 Ocak 1913) tarihli başka bir hükümde ise, “*Nevşehir Kazası, Kapucubaşı Mahallesi’nde sakin Ak Develi oğlu Hacı Veli mahdumu Mustafa bin Veli, Nevşehir dava vekillerinden Erakil Efendi veled Serkiz huzurunda aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara mumaileyh Erakil Efendi’yi vekil tayin ettiğine dair hüküm.*” vekil tayin edilen Erakil Efendi’nin Gayrimüslim Nevşehir dava vekili olduğu görülmektedir.¹⁵¹ Müslümanlar tarafından vekâlet verilen dava vekilleri arasında

¹⁴⁶ BOA, N.Ş.S. 147 / 15, 5 CA 1330.

¹⁴⁷ BOA, N.Ş.S. 87 / 21, 2 C 1329.

¹⁴⁸ BOA, N.Ş.S. 257 / 216, 7 R 1332.

¹⁴⁹ Müslümanların vekil tayin ettikleri kişiler ve kendilerine yakınlık dereceleri için Tablo 3’e bakınız.

¹⁵⁰ BOA, N.Ş.S. 29 / 42, 10 CA 1328.

¹⁵¹ BOA, N.Ş.S. 191 / 101, 4 S 1331.

Nevşehir dava vekili olmayanlarda vardır. “*Aslen Manastır Vilayeti dâhilinde Görice Sancağı’nda Yaban Karyesi ahalisinden olan Reisoğlu Malik Beyefendi ibn Ali ibn Osman Efendi, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara, Der Aliye’de dava vekili Ahmed Saki Bey’i vekil tayin ettiğine dair hüküm.*” örneğinde olduğu gibi vekil tayin edilen Ahmet Saki Bey’in Der Aliye dava vekili olduğu görülmektedir. Bu verilerden “dava vekilliği” durumunun mahkemeye başvuranlar tarafından tercih edilen bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum profesyonel olma kaygısını akıllara getirmektedir.

Müslümanlar, dava vekillerinden sonra 37 kez akrabalarını vekil tayin etmiştir. Oranı ise, % 10.98’dir. Defterde Müslümanlar tarafından vekil tayin edilen akrabalar; eş, baba, anne, oğul, erkek kardeş, amca, ve eniştedir. Akrabalar içerisinde en çok vekil tayin edileni 18 adetle erkek kardeşlerdir. Mesela, Nevşehir Kazası, Eskill Mahallesi’nde sakine İsmail Çavuş kerimesi Şefika Hanım, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara erkek kardeşi Emin Ağa’yı vekil tayin etmiştir.¹⁵² Müslümanlar, erkek kardeşlerinden sonra 5 kez eşlerini vekil tayin etmişlerdir.¹⁵³ Örnek olarak, 28 Zilkade 1330 (8 Kasım 1912) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası’na tabi Tuz Karyesi’nde sakine Emirzali kerimesi Elif Hatun ebnita Ali, bundan akdem vefat eden erkek kardeşi Mehmet Hilmi Efendi’nin terekesine el koyanlardan hissesine düşeni talep davasına eşi Ömer Beşe oğlu Emin Ağa’yı vekil tayin etmiştir.¹⁵⁴

Müslümanlar, akrabalarından sonra 34 kez hemşerilerini vekil tayin etmişlerdir ki, ulaşım zorluğundan dolayı veya zaman kaybını engellemek için Müslümanlar aynı mahallede, köyde, kazada, sancakta ve vilayette önceden beraber yaşadığı veya yaşamakta olduğu insanları vekil tayin etmişlerdir. Bu grubun oranı ise, % 9.82’dir. 3 Rebi’ül-ahir 1328 (14 Nisan 1910) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası’na tabi Dobada Karyesi’nde sakin Aziz oğlu İsmail bin Ahmed bin Abdullah, Der Aliye’deki mülk menziline yarım hissesinin satışını gerçekleştirmek için adı geçen karyeli, Ocaklıoğlu Arif Ağa ibn Osman’ı vekil tayin etmiştir.¹⁵⁵ 18 Şaban 1328 (25 Ağustos 1910) tarihli hükümde ise, Nevşehir Kazası’na tabi Eneği Karyesi’nde sakin Mendilli oğlu Ahmed

¹⁵² BOA, N.Ş.S. 199 / 115, 14 RA 1331.

¹⁵³ Diğer akrabaların kaç kez vekil tayin edildikleri için Tablo 3’e bakınız.

¹⁵⁴ BOA, N.Ş.S. 181 / 82, 28 ZA 1330.

¹⁵⁵ BOA, N.Ş.S. 21 / 28, 3 R 1328.

bin İbrahim, Maliye Hazinesi'nde biriken üç yüz kuruş emekli maaşını tahsil etmek üzere, Der Aliye'de Beşiktaş'ta Sekizinci Dairede Belediye Baş Çavuşu, Nevşehirli Siyahizade Mustafa Efendi ibn Ali Efendi'yi vekil tayin etmiştir.¹⁵⁶ Vekil tayin eden ile edilenin ortak noktasının Nevşehir olduğu görülmektedir.

Müslümanların vekil tayin ettikleri arasında kendilerine yakınlık derecesi tespit edilemeyen 14 vekil vardır. Oranı ise, % 4.04'tür. 14 Cemaziyel evvel 1329 (13 Mayıs 1911) tarihli hükmünde, Nevşehir Kazası'nın Dere Mahallesi'nde sakine Rabia Hatun, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara, Boyacıoğlu İsmail ibn Mehmed'i vekil tayin etmiştir.¹⁵⁷ 27 Cemaziyel ahir 1328 (6 Temmuz 1910) tarihli diğer bir hükmünde ise, Nevşehir Kazası, Tuz Karyesi'nden Ebu oğlu Hacı Abdullah, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara Burhaneddin Efendi ibn Abdullah'ı vekil tayin etmiştir.¹⁵⁸ Bu örneklerde, vekil tayin edilenlerin, tayin edenlere yakınlık derecesine yönelik hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır.

Müslümanlar, 8 kez ma'rûf¹⁵⁹ denilen, herkesçe bilinen insanları vekil tayin etmişlerdir. Oranı ise, % 2.31'dir. 4 Rebi'ül-ahir 1333 (19 Şubat 1915) tarihli, "*Nevşehir Kazası'na tabi Göre Karyesi'nin Kasaboğlu Mahallesi'nde sakin Müezzîn oğlu Mustafa bin Yuşa, Camii Cedid Mahallesi'nden Berber Arifzade Tahsin Efendi ibn Mustafa huzurunda, Müezzîn oğlu Osman ve saire aleyhlerine açacağı miras davasına mumaileyh Tahsin Efendi'yi vekil tayin ettiğine dair hüküm.*" belgenin altında ma'rûf yazan kısımda Tahsin Efendi'nin imzası vardır.¹⁶⁰ Bu şahsın, Camii Cedid Mahallesi'nde tanınmış ve sayılır bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. 28 Muharrem 1333 (16 Aralık 1914) tarihli miras davası vekâletinde ise, Nevşehir Kazası'nın Karacakürd Mahallesi'nde sakine Nazike bint Hacı Hasan, Nevşehir Kazası'nın Herikli Mahallesi'nde sakin Sancılıoğlu Hafız Osman bin Mustafa ile Hacı Hasan mahdumu Hacı Mehmed Efendileri vekil tayin etmiştir.¹⁶¹ Bu şahısların Herikli Mahallesi'nde sakin tanınmış sayılır kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵⁶ BOA, N.Ş.S. 48 / 78, 18 Ş 1328.

¹⁵⁷ BOA, N.Ş.S. 84 / 17, 14 CA 1329.

¹⁵⁸ BOA, N.Ş.S. 36 / 55, 27 C 1328.

¹⁵⁹ Bilinen, çok tanınmış, aşikâr, belli, namlı, ünlü. Parlatır, a.g.e, s. 1014.

¹⁶⁰ BOA, N.Ş.S. 279 / 258, 4 R 1333.

¹⁶¹ BOA, N.Ş.S. 276 / 251, 28 M 1333.

Son olarak Müslümanlar 1 kez de devlet memurunu vekil tayin etmişlerdir. Oranı ise, % 0,30'dur. 22 Şaban 1331 (27 Temmuz 1913) tarihli hükümdede, Nevşehir Kazası'nın Camii Cedid Mahallesi'nde sakin Abdülbakizade Rıza Efendi ibn Elhac Ahmed bin Seyid, ölen baba ve annesinin mirasından hissesine düşenlerin satışını, erkek kardeşi Muhtar Efendi namına gerçekleştirmek üzere, Nevşehir Eytam Müdürü, Bekir Sıdkı Efendi ibn Ahmed Efendi'yi vekil tayin etmiştir.¹⁶² Defterde vekâlet verilen tek devlet memuru, Bekir Efendi'dir.

2.1.2. Gayrimüslimler Açısından Vekâlet Hükümlerinin Değerlendirilmesi

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'nde Gayrimüslimler ile alakalı 179 hükme rastlanılmıştır.¹⁶³ Defterde geçen hükümlerin % 34'ü Gayrimüslimlere aittir. Bu hükümlerin, 177 tanesi vekâlet, 2 tanesi varis ve varise tespiti ile ilgilidir. Hükümlerin, % 99'unun vekâlet hükümleri olduğu görülmektedir. Gayrimüslimlere ait hükümlerin 163 tanesi Rumlara, 16 tanesi Ermenilere aittir. Hükümlerde geçen, *Devlet-i Aliyye'nin Rum Milletinden* ve *Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Milletinden* ifadeleri sayesinde Gayrimüslimler arasında ırki ayrıma ulaşılmıştır. Gayrimüslimler arasından vekâlet verenlerin 100'ü (% 57) erkek, 62'si (% 35) kadındır. Geriye kalan 15 (% 8) vekâlet ise hem kadınlar hem de erkekler tarafından beraber verilmiştir.

Gayrimüslimlere ait vekâlet hükümleri içerisinde konu olarak ilk üç sırada verâset vekâletleri, dava vekâletleri ve gayrimenkul vekâletleri gelmektedir. Müslümanların ilk üç sırada gelen hüküm çeşitleriyle karşılaştırıldığı vakit, benzerlik gösteren tek hüküm çeşidi dava vekâletleridir. Gayrimüslimlerin, daha çok tereke ve miras paylaşımı konusunda verilen verâset vekâletleri ve satış, hisse satışı, devir, kira tahsili gibi konuları ihtiva eden konularda verilen gayrimenkul vekâletlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Gayrimüslimlere ait en çok vekâlet hükmü çeşidi, tereke ve miras paylaşımı konusunda 50 adet (% 28) verilen *verâset vekâletleridir*. Mesela; "*Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi ahalisinden olup bundan akdem Der Aliyye'de fevt olan Devlet-i Aliyye'nin Rum Milletinden, Yovan veled Mihâl'in veraseti zevce-i*

¹⁶² BOA, N.Ş.S. 223 / 154, 22 Ş 1331.

¹⁶³ Gayrimüslimlere ait hükümlerin konu dağılımı için Tablo 4'e bakınız.

metrukesi, şahsı Hristiyan Orta Mahallesi'nden Yordan veled Aleksî ile Melegübü Karyesi'nden Kamalıoğlu Semyon veled Yorgi tarifleriyle bilinen Sutere ile sulbiye-i sagire kızları Anastasya, İrini ve Lefterine ve anne baba bir erkek kardeşleri Sarahim ve Elya ve kız karındaşı Piraşkoî'ye münhasır olup, adı geçen varislerden şahsı Hristiyan Orta Mahallesi'nden Yordan veled Aleksî ile Melegübü Karyesi'nden Kamalıoğlu Semyon veled Yorgi tarifleriyle bilinen Sutere, vasileri bulunduğu sagirler ile kendi adına, bundan akdem Der Aliye'de vefat eden eşi ve murisinin hayat ve sıhhatinde bilcümle eşya-i menkulesiyle nakd-i mevcud ve zimem nasda olan senedli senedsiz matlubatından hisselerine düşeni, terekeye el koyanlardan hisse-i ırsiye-i şer'iyelerine isabet edeni tahsil etmek ve tarafına teslim etmek üzere Der Aliye'de Papaz Köprüsü'nde bakkal adı geçen karyeli Kostaki Efendi'yi vekil tayin ettiğine dair hüküm.” verâset vekâletine örnek verilebilir.¹⁶⁴

Gayrimüslimlere ait vekâlet çeşitlerinden ikinci sırada 41 adetle (% 23), kendi haklarının korunması, kendi, işlerinin yürütülmesi için verilen *dava vekâletleri* gelmektedir. 22 Safer'ül-hayr 1329 (22 Şubat 1911) tarihli; “*Nevşehir Kazası'na tabi Eneği Karyesi'nde Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Sarraf Kiryako Efendi veled Liğor, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin ettiğine dair hüküm.*” dava vekâletinde olduğu gibi.¹⁶⁵

Gayrimüslimlere ait vekâlet çeşitlerinden üçüncü sırada ise 34 adetle (% 19) satış, hisse satışı, devir, kira tahsili gibi konuları ihtiva eden gayrimenkul vekâletleri gelmektedir. Mesela; Nevşehir Kazası'nın Ermeni İkinci Mahallesi'nde sakine Hekimoğlu Bedrus kerimesi Maritza, Kayseri Sancağı'nın Tavukçu Mahallesi'nde bulunan mülk menzilinın satışını gerçekleştirmek ve satış bedelini tarafına teslim etmek üzere Kayseri Sancağı'nda Nevşehirli Kalos Efendi Kablanıyani'yi vekil tayin etmiştir.¹⁶⁶

Gayrimüslimlerin ilk üç sırada gelen vekâlet çeşitlerine baktıktan sonra, vekil tayin ettikleri kişilerin dini mensubiyetlerine bakılacak olunursa; Gayrimüslimler; 148

¹⁶⁴ BOA, N.Ş.S. 9 / 12, 26 S 1328.

¹⁶⁵ BOA, N.Ş.S. 71 / 113, 22 S 1329.

¹⁶⁶ BOA, N.Ş.S. 140 / 2, 21 RA 1330.

hükümde (% 83) Gayrimüslimleri, 24 hükümde (% 14) Müslümanları, 5 hükümde (% 3) ise Müslüman ve Gayrimüslim'i beraber vekil tayin etmişlerdir. Müslümanlara verilen vekâletlerin hepsi çeşitli dava vekâletleridir ve bu vekil tayin edilen Müslümanların üç tanesi dışında hepsi dava vekilidir. Nevşehir Kazası, Hristiyan Orta Mahallesi'nde sakin Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Karyoz oğlu Aleksî veled Toma, Efiçe veled-i Yorgi ile arasındaki hane, bağ ve bahçe davasına, Nevşehir'de sakin Burhaneddin Efendi ibn Abdullah Hilmi Efendi'yi vekil tayin etmiştir.¹⁶⁷ Vekil tayin edilen, Burhaneddin Efendi'nin Müslüman ama dava vekili olmadığı görülmektedir.¹⁶⁸ Dava vekilliğini meslek edinenlerin dışında kalan Müslümanlara, Gayrimüslimlerin vekâlet vermesi dikkat çekicidir ve Gayrimüslimlerin Müslümanlara olan güveninin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Nevşehir Kazası'nın Hristiyan Baş Mahallesi'nde sakin Papa Anastas oğlu Terzi Anastas mahdumu Mihâl, Rum Baş Mahallesi'nden Uzun oğlu müteveffa Nikoli mahdumu Yovan ve kerimleri Marinko ve Sofya aleyhlerine açacağı miras davasına, Nevşehir dava vekillerinden İsmail Efendi ibn Ahmed Ağa'yı vekil etmiştir.¹⁶⁹ Vekil tayin edilen İsmail Efendi'nin Müslüman dava vekili olduğu görülmektedir. Mesleği gereği de olsa bir Gayrimüslim tarafından bir Müslüman dava vekiline vekâlet verilmesi Nevşehir'de Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında güven ortamının olduğunu göstermektedir.

Gayrimüslimlerin vekil tayin ettikleri kişilerin cinsiyetlerine bakılacak olunursa elde edilen veriler şu şekildedir: Erkeklerin hepsi vekâletlerini erkeklere vermişlerdir. Vekâlet veren kadınlar içerisinde sadece bir tanesi hemcinsini vekil tayin etmiştir. O da 13 Ramazan 1332 (5 Ağustos 1914) tarihli hükümdür. Bu hükme göre; Nevşehir Kazası'nın Rum Baş Mahallesi'nde mütemekine Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden, Hristina bint Lazari, Der Aliye'de Yenikapı'da Katib Kasım Mahallesi'nde ... Sokağı'nda yirmi iki numaralı bir tarafı Mariyana hanesi, bir tarafı Hacı Surin hanesi, bir tarafı İrev hanesi ve taraf-ı rabi tarik-i amm ile mahdud dört akçe icare-i mu'eccelelü bir bab hanenin üç hissesi tasarrufunda olup, hissesini adı geçen hanede sakine kızı Futini namına satışını gerçekleştirmek üzere, diğer kızı

¹⁶⁷ BOA, N.Ş.S. 34 / 53, 23 C 1328.

¹⁶⁸ Diğer Müslüman olup dava vekili olmayan vekiller ise şunlardır; Narlı Rıza Efendi ibn Muhiddin Ağa BOA, N.Ş.S. 180 / 80, 19 ZA 1330. Şehirlioğlu Ahmed Ağa ibn Hacı Ali BOA, N.Ş.S. 19 / 24, 27 RA 1328.

¹⁶⁹ BOA, N.Ş.S. 201 / 118, 24 RA 1331.

Eleni veled Toma'yı vekil tayin etmiştir.¹⁷⁰ Defterde Gayrimüslimler tarafından vekil tayin edilen tek kadın Eleni veled Toma'dır. Dolayısıyla Gayrimüslimlerinde çoğunlukla erkekleri vekil tayin ettikleri görülmektedir.

Gayrimüslimlerin vekil tayin ettikleri kişilerin kendilerine yakınlık dereceleri şu şekildedir:¹⁷¹Gayrimüslimler, kendi haklarının korunması ve kendi, işlerinin yürütülmesi konusunda 64 kez dava vekillerini, vekil tayin etmiştir. Oranı ise, % 36'dır. Mesela; "*Nevşehir Kazası, Hristiyan Baş Mahallesi'nde sakin Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Kostaki Efendi, Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan huzurunda aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara mumaiyleh Oraham Efendi'yi vekil tayin ettiğine dair hüküm.*" dava vekâletine örnek gösterilebilir.¹⁷²13 Zilkade 1329 (5 Kasım 1911) tarihli diğer bir örnekte ise, Nevşehir Kazası, Hristiyan Baş Mahallesi'nde sakin Sarraf Nikolaki Efendi veled Bedus aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara Nevşehir dava vekillerinden Mustafa Efendi ibn Said ve Nuri Efendi ibn Osman'ı vekil tayin etmiştir.¹⁷³Bu hüküm Gayrimüslimlerin, Müslüman dava vekillerini de tercih ettiklerini göstermektedir.

Dava vekillerinden sonra Gayrimüslimler, 50 kez hemşehrilerini vekil tayin etmişlerdir. Hemşehrilerini tercih etmelerinin nedenleri Müslümanlarınkı ile aynıdır. Oranı ise, % 28'dir. Örnek olarak, Nevşehir Kazası, Hristiyan Aşağı Mahallesi'nde sakin Şahaboğlu Yordan veled Oraham, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara, Nevşehirli Şahaboğlu Apostalaki veled Oraham'ı vekil tayin etmiştir.¹⁷⁴Diğer bir 27 Şaban 1331 (1 Ağustos 1913) tarihli örnekte ise, Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi'nde sakin Niko oğlu Kiryako veled Niko, Der Aliye'de Galata'da Fermenciler Caddesi'nde vaki bir tarafı Abacı Fethi dükkanı, bir tarafı Abacı Yovan dükkanı, bir tarafı tarık-i am ile mahdud dükkanın yarı hissesi tasarrufunda olup, satışını gerçekleştirmek ve satış bedelini tarafına teslim etmek üzere, Der Aliye'de

¹⁷⁰ BOA, N.Ş.S. 273 / 245, 13 N 1332.

¹⁷¹ Gayrimüslimlerin vekil tayin ettikleri kişiler ve kendilerine yakınlık dereceleri için Tablo 5'e bakınız.

¹⁷² BOA, N.Ş.S. 27 / 37, 1 CA 1328.

¹⁷³ BOA, N.Ş.S. 113 / 77, 13 ZA 1329.

¹⁷⁴ BOA, N.Ş.S. 252 / 205, 9 S 1332.

Balık Bazarı'nda adı geçen karyeli Kozma veled Niko'yu vekil tayin etmiştir.¹⁷⁵ Bu iki örnekte de vekil tayin eden ve edilenin ortak noktasının aynı kaza veya karye olduğu görülmektedir.

Gayrimüslimlerin vekil tayin ettikleri arasında kendilerine yakınlık derecesi tespit edilemeyen 33 vekil vardır. Oranı ise, % 19'dur. 14 Rebi'ül-evvel 1329 (15 Mart 1911) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası, Hristiyan Orta Mahallesi'nde sakin, Komisyoncu Kaysed oğlu Yovas Efendi veled Yordan veled Hacı Ananya, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara, Komisyoncu Yovanaki Efendi veled Anyadis'i vekil tayin etmiştir.¹⁷⁶ 16 Ramazan 1331 (19 Ağustos 1913) tarihli diğer bir hükümde ise, Nevşehir Kazası'na tabi Civar Zile Karyesi'nde sakin Herelmiyos oğlu Ligor, Der Saadet'te Galata'da Tophane Caddesi'nde Sultan Bayezid Mahallesi'nde yüz yetmiş numaralı bakkal dükkanın eski kiracıları aleyhine açacağı alacak davasına, Der Saadet'te Bakkal Vasil veled İstefani'yi vekil tayin etmiştir.¹⁷⁷ Bu örneklerde, vekil tayin edilenlerin, tayin edenlere yakınlık derecesine yönelik hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır.

Gayrimüslimler, 29 kez akrabalarını vekil tayin etmiştir. Oranı ise, % 16'dır. Defterde Gayrimüslimler tarafından vekil tayin edilen akrabalar; eş, baba, oğul, kız, erkek kardeş ve damat'tır. Akrabalar içerisinde en çok vekil tayin edileni 9 adetle erkek kardeşlerdir. Gayrimüslimler ve Müslümanlar tarafından en çok vekil tayin edilen akrabanın erkek kardeş olması dikkat çekicidir. "*Nevşehir Kazasına tabi Melegübü Karyesinde sakin Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Kozma oğlu Agaya veled Anastas veled Agaya, Der Aliye'de Babilderesi'nde Göcek Ziya Sokağında tasarrufunda olan malumu'l-hudud iki numarolu bir bab dükkan ve hanenin bedel-i icarlarını teslim almak üzere Der Aliye'de Beyoğlu'nda sakin adı geçen karyeli anne baba bir erkek kardeşi Ligor veled Anastas'ı vekil tayin ettiğine dair hüküm.*" örnek olarak verilebilir.¹⁷⁸ Hükümün tarihi 9 Rebi'ül-evvel 1330 (27 Şubat 1912)'dur. Bu hükümde vekil tayin edilen kişinin erkek kardeş olduğu görülmektedir. Vekâlet

¹⁷⁵ BOA, N.Ş.S. 224 / 157, 27 Ş 1331.

¹⁷⁶ BOA, N.Ş.S. 75 / 1, 14 RA 1329.

¹⁷⁷ BOA, N.Ş.S. 232 / 168, 16 N 1331.

¹⁷⁸ BOA, N.Ş.S. 137 / 117, 9 RA 1330.

verilen akrabalar içerisinde ikinci sırada 7 kez eşler gelmektedir.¹⁷⁹ Yine 21 Rebi'ül-ahir 1332 (19 Mart 1914) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi'nde mütemekine Efima veled-i Herelmiyos, Der Aliye'de Boğaziçi'nde Çengelköy'de Abdioğlu Sokağı'nda yirmi iki numaralı dükkanının satışını gerçekleştirmek üzere, Der Aliye'de Balık Bazarı'nda Şeyh Mehmed Geylani Sokağı'nda bakkal esnafından eşi Anastas veled Yovan Mihail oğlunu vekil tayin etmiştir.¹⁸⁰

Gayrimüslimler, 3 kez ma'rûf denilen, herkesçe bilinen insanları vekil tayin etmişlerdir. Oranı ise, % 1'dir. Nevşehir Kazası, Ermeni Birinci Mahallesi'nde sakine Luzi Agob veled-i Bedrusi, Ermeni Protestan cemaatinden Karabet veled Serkiz'in kendisi aleyhine açtığı miras davasına vekil tayin ettiği, Herikli Mahallesi'nden Kurutluzade Ali Efendi ve Ermeni Milletinden Ohannes veled Kirkor'un hükmün altında ma'rûf yazan kısımda isimleri ve imzaları vardır.¹⁸¹ Bu hükümde vekil tayin edilen Ali Efendi'nin Herikli Mahallesi'nde, diğer vekil Ohannes'in ise Ermeni Protestan Cemaati içerisinde tanınmış ve sayılır kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Diğer bir örnekte ise, Nevşehir Kazası, Hristiyan Orta Mahallesi'nde sakin Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Karyoz oğlu Aleksis veled Toma, Nevşehir'de sakin Efiçe veled-i Yorgi ile arasındaki hane, bağ ve bahçe davasına vekil tayin ettiği Burhaneddin Efendi'nin hükmün altında ma'rûf yazan kısımda ismi ve imzası vardır.¹⁸² Bu hükümde geçen Burhaneddin Efendi'nin Nevşehir'de tanınmış ve saygın bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.Evladın Başkasının Hizmetine Verilmesine Dair Hükümler

İslam hukukunda muhtaç çocukların haklarını korumaya yönelik uygulamalar hukukî yönden 0-7 yaş ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Çocuklar bu ayırım esas alınarak aileler yanına yerleştiriliyordu. Mümeyyiz yaşına kadar aileler yanına yerleştirilen çocukların masraflarını talep edilirse devlet veya vakıf, talep edilmezse

¹⁷⁹ Diğer akrabaların kaç kez vekil tayin edildikleri için Tablo 5'e bakınız.

¹⁸⁰ BOA, N.Ş.S. 259 / 220, 21 R 1332.

¹⁸¹ BOA, N.Ş.S. 269 / 238, 6 Ş 1332.

¹⁸² BOA, N.Ş.S. 34 / 53, 23 C 1328.

alan aile veya çocuğun ailesi karşılıyordu.¹⁸³ Eğer çocuğu alan kimse nafakasını karşılamaya söz verirse yaptığı harcamalar karşılıksız hayır kabilinden hukuk dilindeki tanımı ile teberru sayılıyordu. Çocuğun yalnızca hayır yapmak üzere bakımının üstlenilmesi durumunda yapılan harcamalar karşılığında öz anne-babasından ücret talep edilebiliyordu.¹⁸⁴ Mümeyyiz yaşından sonra ise çocuğun emeği nafaka karşılığı kiraya verilerek masrafları karşılanıyor, artan önemli bir miktar ücret ise çocuğa verilmek üzere aile tarafından saklanıyordu.¹⁸⁵ Mümeyyiz döneminden sonra korunmaya muhtaç çocuklar ile yapılan nafaka sözleşmeleri sistemin ikinci aşamasını oluşturuyordu. Bu sözleşmeler araştırmacılar tarafından yaygın tanımlandığı biçimiyle çocukların satılması, daha yumuşak bir değerlendirme ile boğazı tokluğuna bir hizmet sözleşmesi veya çocukların emeklerinin sömürülmesi olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁶

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeh Sicili'nde mümeyyiz yaşını geçmiş ve ailesi tarafından bir başkasının hizmetine ve terbiyesine verilmiş üç çocuğa rastlanılmıştır. Bu üç çocuğunda kız ve Müslüman bir aile tarafından Müslüman bir aileye verildiği belirlenmiştir.

Defterde geçen çocukların bir başkasının hizmetine verilmesine dair hükümlerde tespit edilenler şunlardır: İlk hükümde, Nevşehir Kazası'nın Camii Cedid Mahallesi'nde sakin Göstepeli Mustafa bin İbrahim bin Hasan, üç yüz on yedi tevellüdü on yaşında bulunan kızı Aişe'yi Der Saadet'te Ortaköy'de sakine Telgraf Posta Meclisi Azası'ndan Tefvik Bey zevcesi Hürmüz Hanım'ın hizmetine vermiştir.¹⁷ Şevval 1329 (11 Ekim 1911) tarihli hükme göre, hizmeti karşılığında Hürmüz Hanım, Aişe'nin iâşe, nafaka, kıyafet giderlerini karşılayacak ve aylık babasına beş kuruş ücret ödeyecektir.¹⁸⁷

¹⁸³ İslam Hukuku'nda çocukların iyi ve kötüyü ayırt edebildikleri bir dönemi ifade eder. Parlatır, **a.g.e.**, s. 1178. Abdullah Bay, "Osmanlı Toplumunda Evlatlıklar Ve Hukukî Durumları" **Turkish Studies**, Volume 9 / 4, Bahar 2014, s. 153. **Aralığı 149 163.**

¹⁸⁴ Abdurrahman Kurt, "Tanzimat Döneminde Koruyucu Aile Müesseseleri", **Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi**, II, Ankara 1992, s.557-558.

¹⁸⁵ Molla Hüseyin, **Gurer ve Dürer Tercümesi III**, (Çev: Arif Erkan), İstanbul 1980, s.170. Nakleden: Bay, **a.g.m.**, s. 153.

¹⁸⁶ Ülker Gürkan, "Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukukî Durumu", **Türk Hukuku ve Toplum Üzerine İncelemeler**, (Ed. Adnan Güriz, Peter Benedict), Ankara 1974, s.202.

¹⁸⁷ BOA, N.Ş.S. 112 / 75, 17 L 1329.

Aynı tarihli ikinci hükümde ise, Ürgüp Kazası'na tabi Uçhisar Karyesi ahalisinden, Zeyneb Hatun ebni Hüseyin bin İbrahim, üç yüz on dokuz tevellüdü sekiz yaşında bulunan kızı Tabibe bint Süleyman'ı babasının fakirlik içerisinde bulunduğundan, erzak ve işlerini karşılayamadığını gerekçe göstererek, kızını Der Saadet'te Kadıköy'de sakine Telgraf Posta Meclis Azası'ndan Safiye Hanım hizmetine vermiştir. Tabibe'nin hizmeti karşılığında Safiye Hanım, anne Zeyneb Hatun'a aylık beş kuruş ücret verecektir.¹⁸⁸

Son olarak, Nevşehir Kazası'na tabi Eneği Karyesi'nde sakin Sağıroğlu Mehmed Salih bin Osman, bin üç yüz on yedi senesinde dünyaya gelip, bugün dokuz yaşında bulunan kerimesi Şerife'yi aylık beş kuruş ücretle, Der Saadet'te bulunan Posta Baş Müdürü, Cemal Bey kerimesi Sıdıka Hanım hizmetine, ihtiyaçları Cemal Efendi tarafından karşılanmak üzere, vermiştir.¹⁸⁹ Bu hükümde, babanın kızını başkasının hizmetine verme gerekçesi yoktur. Fakat kızının hizmeti karşılığında belli bir ücret aldığı görülmektedir.

Yukarıdaki hükümlerde evladın başkasının hizmetine aileleri tarafından verilmesine gösterilen gerekçe ekonomiktir. Fakat belgelerde belgelerde görünmeyen farklı nedenleri olabileceği de unutulmamalıdır. Bu nedenler evladın iyi bir eğitim almasını sağlamak, kız evladın hayatını kurtarma düşüncesi vb. gibi nedenler olabilir.

2.3.Varis Ve Varise Tespitine Dair Hükümler

Sözlükte “alışveriş vb. bir akid bulunmadan bir mala sahip olmak, ölen kimsenin servetinden pay almak” anlamındaki virs (virâset) kökünden türeyen vâris “ölünün malını mülk edinmeye hak kazanan kimse” demektir.¹⁹⁰

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde iki hüküm varis ve varise tespiti ile ilgilidir ve bu hükümler Gayrimüslimlere aittir. Bu hükümler şunlardır: İlk hükümde; Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi'nde mütemekkin iken bundan akdem fevt olan

¹⁸⁸ BOA, N.Ş.S. 112 / 74, 17 L 1329.

¹⁸⁹ BOA, N.Ş.S. 27 / 38, 3 CA 1328.

¹⁹⁰ Bekir Topaloğlu, “Vâris”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 522. Aralığı 522 523.

Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Canbazoğlu Hiristo veled Yeretimos veled Markor'un varislerinin, eği Mariya veled-i Dimitri ile kızları Desina, Anaklina ve Olka, Olka'nın fevt olmasıyla eği Dimitri veled Kiryako ile kızları Tudore ve Zeyno oldukları, şahitlerin şahadet etmeleriyle tespit olunmuştur.¹⁹¹

Diğer hşkşmde ise; Nevşehir Kazası'na tabi Civar Zile Karyesi'nde mştemekkin iken bundan akdem fevt olan Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden İstevari veled Yanko veled Asir'in varislerinin, oğulları Yordan ve Yanko ile kızları Futini, Kossa ve Mariya, Yanko'nun fevt olmasıyla oğulları Semyon ve Yorgi ile kızları Elisaveta ve Suteri oldukları şahitlerin şahadet etmeleriyle tespit olunmuştur.¹⁹²

2.4.İş Devri İle İlgili Hşkşm

Defterde 1 tane iş devri ile ilgili hşkşm bulunur ve Mşslşmanlara aittir.

Bu hşkşmde; Nevşehir Kazası'nın Eskil Mahallesi'nde sakin şabcı Ahmed Ağa ibn İbrahim bin Veli, oğlu Hazim bin Ahmed ile beraber işletmekte oldukları bakkaldaki bştşn haklarını oğluna devretmiştir.¹⁹³

8 Numaralı Nevşehir şer'ye Sicili içerisindeki hşkşmler değerlendirildiğinde, insanların biręok konuda başkalarına vekâlet verdikleri ortaya çıkmıştır. İnsanların vekâlet vereceği kişileri seçerken daha ęok bu işi meslek edinenleri, bunları tercih etmediği durumlarda ise, dindaşlarını, aile fertlerini ağırlıkla seçtikleri gşrşlmşştşr. Yine vekil tayin edilenlerin cinsiyetlerinin ęođunlukla erkek olduğu gşrşlmşştşr. Nevşehir'de beraber yaşayan Mşslşmanlar ve Gayrimşslimlerin birbirlerini vekil tayin etmeleri, şehirde farklı din mensupları arasında gşven ortamının var olduğunu gşstermesi bakımından ęnemlidir.

¹⁹¹ BOA, N.ř.S. 85 / 20, 2 C 1329.

¹⁹² BOA, N.ř.S. 214 / 143, 30 C 1331.

¹⁹³ BOA, N.ř.S. 190 / 98, 13 M 1331.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1910 – 1915 YILLARI ARASINDA NEVŞEHİR’DE SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

Sosyo-kültürel açıdan çeşitlilik arz eden Osmanlı toplumunun sosyal yaşamını tanımanın ve tespit edebilmenin veri kaynaklarından biri Şer’iye Sicilleri’dir. Kadı tarafından tutturulmuş sicil defterlerinin "sosyal tarih kaynağı" olarak sessiz büyük tabanın dili vasfını taşıdığını söylemek mümkündür. Şer’iye Sicilleri, Osmanlı tarihinin siyasi, mali, iktisadi, ticari, askeri, demografik, kültürel vb. pek çok bakımlardan bilinmeyen veya noksan kalan yönlerini aydınlatmaya yarayan önemli verileri sunan keyfiyette kaynaklardır.¹⁹⁴ Bunun yanında, farklı dine mensup Müslüman ve Gayrimüslimlerin karşılıklı sosyal ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı pek çok olayın kaydı, Şer’iye Sicilleri’nde yer almaktadır.

Bu bölümde veri havuzlarındaki bilgilere dayanılarak; Nevşehir’in idarî yapısı ve unsurlarına ulaşılmaya çalışılacaktır. Aile kurumuyla alakalı birden fazla kadınla evliliğin var olup olmadığı, ailelerin çocuk sayısı, sahip oldukları çocukların cinsiyetleri, kadınların boşanabilme oranı, boşanma nedenleri, boşanma talebinin kadından mı yoksa erkekten mi geldiği, insanların toplumda kabul gördükleri unvan ve lakapları, mahkemeye başvuranların köylü mü, şehirli mi oldukları, meslekleri bu ve benzeri başlıklar altında ortaya konulup açıklanmaya çalışılacaktır.

¹⁹⁴ Hayri Erten, “Sosyolojik Veri olarak Şer’iye Sicillerinin Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, Konya 2000, s. 532.

3.1.8 Numaralı Nevşehir Şer'ie Siciline Göre İdari Yapı

Osmanlı Devletinde taşra idaresi, aşağıdan yukarıya köy (karye), nahiye, kaza, sancak (livâ) ve eyalet şeklinde teşkilatlanmıştır. Kendisine bağlı köylerle birlikte nahiyelerin birleşmesiyle kazalar meydana gelmiştir. Kazaların birleşmesinden sancaklar, sancakların birleşmesinden ise eyaletler ortaya çıkmıştır.¹⁹⁵ Sancaklardan meydana gelen eyaletler, beylerbeyi tarafından idare edilmektedir. Beylerbeyi, sancakbeylerinin amiri durumundadır.¹⁹⁶ İlk olarak Rumeli Beylerbeyliği ihdas edildi. Anadolu Beylerbeyliği ise daha geç devirlerde kurulmuştur. I.Mehmet döneminde yapılan fetihler neticesinde Rum Beylerbeyliği (Sivas) kuruldu. XVI. yüzyıl başlarında Diyarbakır, Erzurum ve Mısır Eyaletleri ilave olundu. XVII. yüzyılda eyalet sayısı zaman zaman değişmekle birlikte kırkı geçmiştir.¹⁹⁷

XX. yüzyılın başlarında Nevşehir idarî yapısına baktığımız vakit, Konya Vilayeti'ne bağlı Niğde Sancağı'nın bir kazası durumundadır. Nevşehir Kazası'nın çevresinde Ürgüp, Arabsun (Gülşehir) ve Hacıbektaş kazaları vardır. Bu başlık altında, 8 Numaralı Nevşehir Şer'ie Sicili'nde geçen kaza, karye, mahalle ve cadde isimlerine değinilerek defterde nasıl kullanıldıkları belirtilecektir.

3.1.1. Sancak ve Kazalar

İdarî teşkilâta en fazla yere sahip birimler kazalar ve sancaklardır. Sancaklar idari, askeri ve mali yönden tımar sistemi içerisinde yer almakta olup, Osmanlı Devleti'nde taşra yönetiminin ana birimi olmuşlardır.¹⁹⁸ Osmanlı yönetim sisteminde, eyaletler

¹⁹⁵ Yusuf Halaçoğlu, **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, T.T.K. Yayınları, Ankara 1991, s. 73. Osmanlı devletinde eyalet-sancak-kaza şeklinde tek bir idari-askeri teşkilatlanma olduğu ve kaza'nın da bunun en alt birimi olduğu görüşü tartışmalıdır. Akdağ ve ondan aktararak Mehmet Ali Ünal; kaza bölgesinin, askeri olarak niteledikleri eyalet-sancak teşkilatından ayrı bir idare olduğunu ileri sürerler. Kaza'nın sancağın bir alt birimi olarak algılanmasını da, XIX. yüzyılda kadının yalnızca mahkeme başkanı haline gelmesi ve kaza merkezlerinde idari bir teşkilat olarak mutasarrıflıkların kurulmasına bağlarlar. Bkz. Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", **Osmanlı**, C.VI, Yeni Türkiye Yay. İstanbul 2000, s. 118-119.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.III/2, T.T.K., Ankara 1995, s.291.

¹⁹⁷ Halil İnalcık, "Eyalet", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 11, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s.548-549.

¹⁹⁸ İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi**, Cedit Neşriyat, Ankara 2007, s. 254.

sancaklara ayrılmıştır. Sancaklar, kazaların birleşmesi ile vücuda gelmiştir. Sancakların yönetimi Sancakbeyi'ne bırakılmıştır.¹⁹⁹

Bugünkü idari teşkilatta ilçenin karşılığı olan kaza, Osmanlılarda hem kadının idare bölgesini hem de bu bölgeyi tanımlayan coğrafi bir terim özelliği gösterir.²⁰⁰ Her kaza, bir taraftan ticari ve diğer taraftan kültürel üstünlüğü ile yani çevresinin merkezi olmuş bir kasaba veya şehirle, böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği idari bir birliği ifade etmektedir.²⁰¹ Kazalarda yönetici sınıf olarak kadı, alaybeyi ve subaşılar bulunurdu. Bunlardan kadılar askerî olmayan şer'i ve hukukî hususlardan sorumluydu. Bunlar ayrıca kazanın iaşesinin temini, belediye, adliye işleri, hükümet tarafından merkezden istenilen şeyleri temin ve tedariki ile de vazifelidiler. Subaşılar ise kazanın asayişini sağlamakla yükümlüydü; askerî meseleler de alaybeyinin yetkisinde idi.²⁰² Osmanlı'da sancak ve kaza idarî birimleri devletin sonunda kadar varlığını devam ettirse de özellikle Tanzimat'tan sonra devlet yapısında yaşanan değişimlerden etkilenmiştir.²⁰³

Nevşehir Kazası idarî taksimat anlamında Aksaray, Çamardı, İncesu, Bor ve Ürgüp ile birlikte Niğde Sancağına bağlı durumdadır.²⁰⁴

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde geçen kazalar ise şunlardır²⁰⁵: Nevşehir, Arapsun²⁰⁶, Aksaray, Ürgüp, Boğazlıyan, Kırkağaç, Avanos, Salihli ve Adabazarı

¹⁹⁹ Muzaffer Sencer, "Tanzimat'a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, Haziran 1984, s. 28. (21-44.)

²⁰⁰ Tuncer Baykara, "Kaza", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 25, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s. 119.

²⁰¹ Akdağ, **a.g.e.**, s.425. Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 73.

²⁰² Halaçoğlu, **a.g.e.**, s. 73.

²⁰³ 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile şekillenen "il" sisteminin temel esasları A.Cevdet Paşa, Fuad Paşa ve liberal fikirli Midhat Paşa tarafından hazırlanmıştır. Merkeziyetçi eğilimin tamamıyla hissedildiği nizamname, model olarak Fransız departemente sistemini benimsemiştir. Buna göre Osmanlı Devleti'nin mülki idaresinde o tarihe kadar devam etmiş olan mülki üniteler yerine yenilerini kabul edilmiştir. Bunlar yukarıdan aşağı; Vilayet, Sancak, Kaza ve Karye'dir. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile getirilen bu düzenleme tüm ülke çapında yaygınlaştırılmadan önce bazı vilayetlerde pilot olarak uygulamaya konmuştur. 1864 Vilayet Nizamnamesi ilk olarak Ahmet Mithat Paşa'nın Vali olduğu ve Niş, Silistre, Vidin bölgelerini içine alan Tuna Vilayetinde uygulanmıştır. Elde edilen başarılar sonucunda bütün ülkeye yaygınlaştırılmıştır. Mehmet Boztepe, "Osmanlı Devleti'nin Taşra Yönetimini Şekillendiren 'Merkeziyetçilik' Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 36, Nisan 2013, s. 7.

²⁰⁴ Şahin, **a.g.e.**, s. 186.

²⁰⁵ 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde geçen kazalar ve kaç hükümde kullanıldığı için Tablo 7'ye bakınız.

Kazalarıdır. Bu kazalar içerisinde defterde en fazla kullanılanı defterin Nevşehir'e ait olması dolayısıyla 507 hükümde Nevşehir'dir.

Defterde Nevşehir dışındaki kazalar toplam 18 hükümde geçmektedir. Nevşehir dışında geçen kazaların hepsi Şer'îye Mahkemesine başvuran kişilerin ikamet adreslerini belirtmek için kullanılmıştır. *"Aslen Nevşehirli olup bundan otuz sene evvel Arapsun Kazası'nın Sivasa Karyesi'ne yerleşmiş, Yasir oğlu Ahmed bin Fehmi bin Hacı Mehmed..."* hükmü örnek verilebilir.²⁰⁷

3.1.2. Karyeler

Ferit Develioğlu karyenin karşılığını köy olarak verir.²⁰⁸ Köyler, büyük ölçüde milli geleneklerimizin şekillendirdiği bir yönetim birimidir. Kökleri çok eskilere dayanmakla birlikte o da 1864 Vilayet Nizamnamesi ile belirgin bir şekil alarak, mülki yapıda vazgeçilmez bir kurum olmuştur.²⁰⁹ Köyler, Osmanlı Devleti kayıtlarında "Karye" olarak geçer.

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde toplam 40 adet karye tespit edilmiştir. Bu karyelerin 24 tanesi Nevşehir'e bağlıdır.²¹⁰ Bu karyeler içerisinde en çok kullanılanı ise 46 hükümde geçen Melegübü Karyesi'dir.²¹¹ Bu karyeye ait bütün hükümler, Rum Gayrimüslimlere aittir. Bu karye, *"Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi'nde sakin Niko oğlu Kiryako veled Niko..."* örneğindeki gibi Şer'î Mahkemeye başvuran kişilerin nereli olduğunu ve verâset vekâleti hükümlerinde, *"Nevşehir Kazası'na tabi Melegübü Karyesi'nde mütemekkin iken bundan akdem fevt olan Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Bazlamacıoğlu Melid veled Panalot..."* örneğinde olduğu gibi ölen şahsın nereli olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.²¹²

²⁰⁶ Bugün Nevşehir'e bağlı Gülşehir İlçesidir. İbrahim Ethem Özkan, "Türk Soy, Boy Ve Oymak Adlarının Nevşehir Yöresi Yer Adlarına Yansıması", **1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri**, (Editör: Adem Öger), Grafiker Yayıncılık, Ankara 2012, s. 134.

²⁰⁷ BOA, N.Ş.S. 12 / 15, 5 RA 1328.

²⁰⁸ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Akaydın Kitapevi, Ankara 1997, s. 491.

²⁰⁹ Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, s. 38.

²¹⁰ Nevşehir'e bağlı karyeler için Tablo 8'e bakınız.

²¹¹ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Derinkuyu İlçesidir. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²¹² BOA, N. Ş. S. 224 / 157, 27 Ş 1331. BOA, N. Ş. S. 160 / 41, 24 B 1330.

Melegübü Karyesi'nden sonra 35 hükümle Civar Zile Karyesi ikinci sırada gelmektedir.²¹³ Bu karyeye ait bütün hükümler Rum Gayrimüslimlere aittir. 21 Şaban 1329 (17 Ağustos 1911) tarihli hükümde,“*Nevşehir Kazası'na tabi Civar Zile Karyesi'nde Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden, Magdalini veled-i Yeretimos veled Hacı İstaveri ve Suteri veled Hacı Nikodos veled Suteri...*” adındaki şahısların Şer'i Mahkemeye başvurdukları ve bunların Civar Zile Karyesi'nde Rum ve Gayrimüslim oldukları görülmektedir.²¹⁴

Üçüncü sırada 33 hükümle Eneği Karyesi gelmektedir.²¹⁵ Bu karyeye ait 19 hüküm Rum Gayrimüslimlere geriye kalan 14 hüküm ise Müslümanlara aittir. “*Nevşehir Kazası'na tabi Eneği Karyesi'nde sakin Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Aleksioğlu Anastas veled Aleksio...*”nin Rum ve Gayrimüslim olduğu görülmektedir.²¹⁶ “*Nevşehir Kazası'nda, Eneği Karyesi'nden Borluoğlu İbrahim bin Yusuf bin Hüseyin...*”in ise Müslüman olduğu görülmektedir.²¹⁷

Dördüncü sırada ise 30 hükümle Nar Karyesi gelmektedir.²¹⁸ Bu karyeye ait bütün hükümler Müslümanlara aittir. “*Nevşehir Kazası'na tabi Nar Karyesi'nde sakin Osman Bey oğlu Rıza Efendi...*”nin örnek olarak Narlı ve Müslüman olduğu görülmektedir.²¹⁹

Defterde kullanım sıralamasında ilk dört sırada gelen karyelerin, kullanım şekli Melegübü örneğindeki gibi, Şer'i Mahkemeye başvuruların nereli olduğunu belirtmek ve verâset vekâletleri hükümlerinde olduğu gibi, ölen şahsın nereli olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.

Defterde, ilk dört sırayı alan Nevşehir'e bağlı karyeler dışında kalan 20 karye vardır. Bu karyeler toplamda 68 hükümde geçmektedir.²²⁰ Bu hükümlerin hepsi

²¹³ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Derinkuyu İlçesinin Özlüce Köyü'dür. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²¹⁴ BOA, N. Ş. S. 109 / 68, 21 Ş 1329.

²¹⁵ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Kaymaklı İlçesidir. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²¹⁶ BOA, N. Ş. S. 60 / 96, 12 ZA 1328.

²¹⁷ BOA, N. Ş. S. 64 / 101, 16 Z 1328.

²¹⁸ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Nar İlçesidir. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²¹⁹ BOA, N. Ş. S. 1 / 1, 20 M 1328.

²²⁰ Nevşehir'e bağlı karyeler ve kaç hükümde kullanıldıkları için Tablo 8'e bakınız.

Müslümanlar ile alakalıdır. Bu karyelerin defterde kullanım şeklide yukarıdaki karyeler gibidir.

Defterde geçen, Nevşehir'e bağlı karyeler içerisinde bugün ismi değişenler olmuştur. Yukarıda belirtilenlerin dışında bunlar; Dobada²²¹, Kızılcin²²², Maccan²²³ ve Tatlar²²⁴ Karyeleridir.

Defterde, Basansarnıç Karyesi iki hükümde geçmekte olup 21 Muharrem 1329 (22 Ocak 1911) tarihli ilk hükümde, Nevşehir Kazası'na bağlı olduğu görülmektedir.²²⁵ 13 Muharrem 1331 (23 Aralık 1912) tarihli ikinci hükümde ise Arapsun Kazası'na bağlı olduğu görülmektedir.²²⁶

Defterde Nevşehir'e bağlı karyeler dışında 16 karye tespit edilmiştir.²²⁷ Bu karyelerin, dörder tanesi Arapsun ve Aksaray, ikişer tanesi Niğde Sancağı ve Ürgüp, birer tanesi ise Avanos, Koçhisar, Boğazlıyan ve Görice Kazalarına aittir. Bu karyelerinde hükümlerde kullanım şekli Nevşehir'e bağlı karyelerin kullanım şekli gibidir.

3.1.3. Mahalleler

Sözlükte "bir yere inmek, konmak, yerleşmek" anlamına gelen hall (halel ve hulül) kökünden türetilmiş bir mekân ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade eder.²²⁸ Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımıyla, aynı mescitte ibadet eden cema'atin aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir.²²⁹

²²¹ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Acıgöl İlçesidir. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²²² Bugünkü Nevşehir'e bağlı Özyayla Köyü'dür. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²²³ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Göreme İlçesidir. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²²⁴ Bugünkü Nevşehir'e bağlı Acıgöl İlçesinin Tatlarin Köyü'dür. Özkan, **a.g.m.**, s. 134.

²²⁵ BOA, N. Ş. S. 68/108, 21 M 1329.

²²⁶ BOA, N. Ş. S. 189/96, 13 M 1331.

²²⁷ Defterde Nevşehir'e bağlı olmayan karyeler ve kaç hükümde kullanıldıkları için Tablo 9'a bakınız.

²²⁸ Ali Mustafa Yel – Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mahalle", **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 27, TDV Yayınları, İstanbul 2003, s. 323.

²²⁹ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine" **Osmanlı Araştırmaları IV**, Cilt: 9, İstanbul 1984, s. 69.

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde geçen toplam 86 mahalle ismi tespit edilmiştir. Defterde geçen mahalleler, Nevşehir Kazasına bağlı olanlar, Nevşehir'in Karyelerine bağlı olanlar ve Nevşehir dışında kalan mahalleler olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

Defterde Nevşehir Kazasına bağlı toplam 23 mahalle tespit edilmiştir.²³⁰Toplamda 446 hükümde bu mahalleler geçmektedir.8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde Nevşehir Kazasına bağlı en çok kullanılan mahalle 33 kez ile Karacakürd Mahallesidir. Karacakürd Mahallesinin "kürd" veya "kurd" okunması ile ilgili olarak Nurhan Mıstanlıoğlu, kelimenin kürd şeklinde okunması muhtemel olduğunu belirterek, bir kürd cemaatinin muhtemel adı olan "Karacakürd" kelimesindeki "kürd" kısmının da Kadı Sicillerinde aynı şekilde yazıldığını belirtmektedir. Mıstanlıoğlu, Karacakürd cemaatinin, Boynuinceli aşiretinden olup Nevşehir'e ilhak ettiğini belirtmektedir.²³¹

Hristiyan Baş, Hristiyan Orta, Hristiyan Aşağı, Rum Baş, Rum Orta, Rum Aşağı, Protestan, Ermeni, Ermeni Birinci, Ermeni İkinci ve Ermeni Katolik Mahalleleri isimleriyle içinde barındırdığı insanların dinlerini, milletlerini ve mezheplerini bize aktarmaktadır. Yukarıdaki mahallelerden toplamda 73 hüküm bulunmakta olup, hepsi Gayrimüslimlerle alakalıdır. Hristiyan Baş, Hristiyan Orta, Hristiyan Aşağı, Rum Baş, Rum Orta ve Rum Aşağı Mahallelerine ait 64 hüküm mevcuttur. Her hükümde "*Devlet-i Aliyye'nin Rum Milletinden*" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, yukarıdaki mahallelere ait hükümlerin hepsinin Rum Gayrimüslimlerle alakalı olduğunu göstermektedir. Protestan, Ermeni, Ermeni Birinci, Ermeni İkinci ve Ermeni Katolik Mahallelerine ait 9 hüküm mevcuttur. Her hükümde "*Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Milletinden*" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, yukarıdaki mahallelere ait hükümlerin hepsinin Ermeni Gayrimüslimlerle alakalı olduğunu göstermektedir.

²³⁰ Nevşehir Kazasına bağlı mahalleler ve kaç hükümde kullanıldıkları için Tablo 10'a bakınız.

²³¹ Nurhan Mıstanlıoğlu, "Kırşehir'de XIX. Yüzyılın Sonlarında Sosyo – Kültürel Bakımdan Ailenin Genel Özellikleri" **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 23, s. 350.

Defterde, Nevşehir'in karyelerine bağlı 14 mahalle tespit edilmiştir.²³² Toplamda 58 hükümde bu mahalleler geçmektedir. Bu mahallelerin geçtiği hükümlerin hepsi Müslümanlar ile ilgilidir. Bu mahalleler içerisinde en çok kullanılanı, 14 hükümde geçen Nar Karyesi'nin Aşağı Mahallesi'dir.

Nevşehir Kazası'na ve Karyelerine bağlı mahalle isimleri incelendiğinde, cami isimleri, şahıs isimleri, coğrafi yer adları ve mahallelerin sakinlerinin etnik, dini ve mezhepsel kökenlerine göre isimlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Kaya Camii, Camii Cedid, Camii Atik, Tahta Camii Mahalleleri isimlendirilmelerinde camii isimleri, Hacı İbrahim Ağa, Mehmed Bey Mahalleleri isimlendirmelerinde şahıs isimleri, Dere Mahallesi isimlendirilmesinde coğrafi isim, Hristiyan Aşağı, Hristiyan Orta Mahalleleri isimlendirmelerinde dini isimler, Protestan ve Ermeni Katolik Mahallesi isimlendirmelerinde mezhep ve ırk isimleri kullanılmıştır. Bu açıdan bu mahallelerin isimlendirilmesi, mahallede yaşayanların milletlerini, dinlerini ve mezheplerini tespit etmemize yardımcı olmaktadır.

Defterde, Nevşehir dışında kalan toplam 49 mahalle ismi tespit edilmiştir.²³³ Bu mahallelerin 44 tanesi Der Aliye'ye, geriye kalan 5 mahalle ise 1'er kez Edirne, Kayseri, Aksaray, Niğde ve Kırkağaç'a aittir. Nevşehir dışındaki bu mahalleler, "...Der Aliye'de Sultan Bayezid Mahallesi'nde Topçular Caddesi'nde bakkal esnafından oğlu Yovan'ı vekil tayin ettiğine dair hüküm."²³⁴ örneğindeki gibi vekilin ikamet adresini belirtmede, "...Der Aliye'de Uzuncaova Mahallesi İmamı Abdurrahman Efendi'yi vekil tayin ettiğine dair hüküm." örneğindeki gibi vekil tayin edilenin görevini belirtmede²³⁵, "...Der Aliye'de Ortaköy'de Yeni Mahallede Göcekoğlu Sokağı'nda bir tarafı Yüzbaşı Mehmed menzili, bir tarafı Yüzbaşı Raşid Efendi menzili ve bir tarafı tarîk-i am ile mahdud yirmi bir numarolu..." örneğindeki gibi bir gayrimenkulün konumunu tarif etmede kullanılmıştır.²³⁶

²³² Nevşehir'in karyelerine bağlı mahalleler ve kaç hükümde kullanıldıkları ile ilgili Tablo 11'e bakınız.

²³³ Nevşehir dışında kalan mahalleler ve kaç hükümde kullanıldıkları için Tablo 12'ye bakınız.

²³⁴ BOA, N. Ş. S. 111 / 72, 17 L 1329.

²³⁵ BOA, N. Ş. S. 7 / 9, 18 S 1328.

²³⁶ BOA, N. Ş. S. 28 / 41, 8 CA 1328.

3.1.4. Caddeler

Cadde, kent içinde, küçük yolların kendisine açıldığı geniş, büyük yoldur. Defterde 30 cadde tespit edilmiştir. Bu caddelerin hepsi Der Aliye'ye aittir.²³⁷ Bu caddeler; “*Der Aliye'de Aksaray Caddesi civarında bakkal esnafından Nevşehirli Ligor veled Kosti'yi vekil tayin ettiklerine dair hüküm.*” örneğindeki gibi vekilin ikamet adresini belirtmede ve “... *Der Aliye'de Ayasofya'da Sultan Ahmed Caddesi'nde bir tarafı Karaca Kostanti varisinin bakkal dükkanı, bir tarafı Bağcıoğlu İbrahim Efendi menzili, bir tarafı Saraylı Hanım ve mahdumu Mehmed dükkanı ve bir tarafı tarîk-i am ile mahdud beş numarolu bir bab vakf dükkan...*” örneğindeki gibi bir gayrimenkulün konumunu tarif etmede kullanılmıştır.²³⁸

3.2.8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Siciline Göre Nevşehir'de Sosyal Hayat

3.2.1. İsimler

Bilindiği üzere, şahısları diğerlerinden ayırmak için kullanılan kelimelere isim veya ad denilmektedir. Bir toplumda kişi adları yer adları gibi bir milletin geçmişi, kültürel yapısı, örf adetleri ve dini inançları hakkında bilgi sahibi olmamız açısından çok önemlidir.²³⁹ Bu bağlamda bir milletin özellikle kültür tarihini her yönüyle anlamak için o milletin mensup olduğu dinden öncesi ve sonrasındaki ad koyma adetleri üzerinde durmak gerekiyor. Zira ad verme adetleri aynı milletin kabile ve boylarına göre ve mensubu olduğu dini inançlarına göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca savaşlar, inkılaplar, bağımsızlık mücadeleleri, turizm, ticaret, iktisadi ilişkiler ve ülkelerin yönetim şekilleri halkların kültürüne, tarihine, diline etki ettiği gibi isim koyma adetlerine de önemli tesirler göstermiştir.²⁴⁰

İsimler başlığı altında defterde geçen Müslüman ve Gayrimüslim isimleri tablolştırılıp, ayrı ayrı incelenip, isim koyma geleneklerine nelerin etki ettiği belirtilmeye çalışılacaktır.

²³⁷ Defterde geçen caddeler için Tablo 13'e bakınız.

²³⁸ BOA, N. Ş. S. 133 / 110, 22 S 1330. N. Ş. S. 129 / 102, 29 M 1330.

²³⁹ Varis Abdurrahman, “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, **Milli Folklor Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 61, 2004, s. 124.

²⁴⁰ Anvar S. Coldaşbaev, M. Asır Yoldaş, “Hıristiyanlık Ve İslamiyet'in Rus Ve Kırgızların Ad Koyma Geleneklerine Etkileri”, **Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 01, Sayı: 01, 2016, s.31.

3.2.1.1.Müslüman Erkek – Kadın İsimleri

İsimler sadece insanların diğer insanlardan ayrılmasını sağlayan bir etiket değil, aynı zamanda toplumları, kitleleri ve kültürleri birbirinden ayıran toplumun bir aynası olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴¹Türk İslam toplumlarında doğan çocuklara isim verilirken dini ve milli motifler ön plana çıkmaktadır.²⁴² Defterde Müslümanlar çocuklarına, “Eyüb, Yunus, İbrahim, Yuşa” gibi Peygamber isimlerini verdikleri görülmüştür. Defterde Muhammed ismine rastlanılmamıştır. Mehmed adı aslında Muhammed’dir. İncelediğimiz kayıtların hepsinde şeddesiz yazıldığı için Mehmed olarak okunmuştur. Yine dini motif barındıran; “Ömer, Osman, Ali, Hasan Hüseyin, Abdullah, Zeynelabidin, Aişe, Fatma, Emetullah” vb. isimler kullanılmıştır. “Selahattin, Ahmed Cevdet” gibi tarihi motifli isimlere de rastlanılmıştır. Çocuklara, dedelerinin isimlerinin verildiğine sıkça rastlanılmıştır.1 Zilkade 1328 (4 Kasım 1910) tarihli verâset vekâleti hükmünde geçen, Hacı Mehmed bin Mustafa bin Mehmed ismi bu duruma örnek verilebilir.²⁴³ Böyle isimlerin verilmesi aile büyüklerine saygının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kişinin kendi ismi de çocuklarına verilmiştir. Örnek olarak; “Hacı Mustafa bin Hacı Mustafa, Sarı Ahmed oğlu Ahmed” gösterilebilir.²⁴⁴ Bu isimlendirmenin savaşa katılma, ölümler vb. başka sebeplerle izahı mutlaka vardır.

Sicilde, ölmüş olan bir Müslüman’dan bahsedilirken “...bundan akdem vefat eden...”, ifadesi kullanılmıştır. Yine Müslimler söz konusu olduğunda oğlu / kızı anlamına gelen “ibn / bin / bint / ebni” ifadeleri kullanılmıştır. Gayrimüslimler söz konusu olduğunda “veled / veled-i” ifadesi kullanılmıştır. Aynı anlama gelen bu kelimeler, Müslim ve Gayrimüslimleri ayırt etmekte kullanılmıştır.

3.2.1.2.Gayrimüslim Erkek – Kadın İsimleri

Defterde Gayrimüslimlere ait birçok isim geçmektedir.²⁴⁵ Defterde geçen; Dikran, Erakil, Karabet, Varteris, Armaniyan, Kirkor, Kirkoryan, Kalos, Ohannes, Kigork, Serkiz, Mamas, Agop, Agaya, Aram, Ador, Artin, Armiyan, Arcibetyan, Arastaki,

²⁴¹ Defterde geçen Müslüman erkek ve kadın isimleri için Tablo 14’e bakınız.

²⁴² Şahin, a.g.m, s. 179-180.

²⁴³ BOA, N.Ş.S, 58 / 94, 1 ZA 1328.

²⁴⁴ BOA, N.Ş.S, 35 / 54, 26 C 1328. BOA, N.Ş.S, 223 / 155, 23 Ş 1331.

²⁴⁵ Defterde geçen Gayrimüslimlere ait erkek ve kadın isimleri için Tablo 15’e bakınız.

Alize, Yosefyan, Kiryanos, Kirkor, Tesenika, Hazeryan, Markor, Manyas, Parsih, Barnad, Eranos ve Kablaniyani isimlerinin hepsi Ermenilere aittir. Bu isimler dışında kalanlar ise Rumlara aittir.

Defterde 16 Şaban 1331 (21 Temmuz 1913) tarihli verâset vekâleti hükmünde, Yahudi Musa adında bir Gayrimüslim bulunmaktadır.²⁴⁶ 28 Nisan 1331 (11 Mayıs 1915) tarihli hükümde, Mihriban adında Ermeni bir kadın, ölen erkek kardeşinin mirasından hissesini düşenleri tahsil etmesi için vekil tayin etmektedir.²⁴⁷ Yine 2 Cemaziyel ahir 1329 (26 Haziran 1911) tarihli varis ve varise tespiti ile alakalı hükümde, Zeyno adında bir Rum kadının ismi geçmektedir.²⁴⁸ Yukarıdaki bilgilere göre, Gayrimüslimler ve Müslümanların birbirlerinin din ve kültüründen doğup gelen isimleri paylaştıkları görülmektedir.

Defterde, Rumlardan bahsedilirken örnek olarak “...teba-i Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Kostaki Efendi...” ifadesi kullanılmaktadır.²⁴⁹ Ermenilerden bahsedilirken örnek olarak “...teba-i Devlet-i Aliye'nin Ermeni Milletinden Arcibetyan Arastaki...” ifadesi kullanılmaktadır.²⁵⁰ Bu ifadeler Şer'îye Mahkemesi'ne başvuran Gayrimüslimlerin etnik kökenlerini tespit etmemizi kolaylaştırmıştır. Bir Gayrimüslimden bahsedilir iken, oğlu / kızı manasına gelen “veled / veled-i” ifadeleri kullanılmıştır. Ölmüş bir Gayrimüslim'den bahsedilirken örnek olarak “...bundan akdem fevt olan Yovan veled Mihal...” ifadesi kullanılmıştır.²⁵¹

3.2.2. Aile

Aile, aralarında akrabalık bağı bulunan insanların oluşturduğu ve onların çeşitli; psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımların sağlandığı temel bir toplumsal kurumdur.²⁵² Aile müessesesinin

²⁴⁶ BOA, N.Ş.S. 221 / 151, 16 Ş 1331.

²⁴⁷ BOA, N.Ş.S. 289 / 277, 28 Nisan 1331.

²⁴⁸ BOA, N.Ş.S. 85 / 20, 2 C 1329.

²⁴⁹ BOA, N.Ş.S. 27 / 37, 1CA 1328.

²⁵⁰ BOA, N.Ş.S. 185 / 92, 16 M 1331.

²⁵¹ BOA, N.Ş.S. 9 / 12, 26 S 1328.

²⁵² Abdurrahman Kurt, “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, (Editör: Mehmet Zincirkıran), **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Dora Yayıncılık, Bursa 2012, s. 335. (335-364)

devamlılığı, sağlıklı bir toplumun tesisi ve devamı için zorunludur. Devletlerin huzur ve güveni, kendisini meydana getiren aile kurumunun sağlıklı ve güçlü bir şekilde teşekkülü ile mümkündür. Nitekim ailede yakalanamayan istikrar ve güven ortamının topluma ve devlete yansımaması düşünülemez.²⁵³ Akrabalık ilişkileri kan bağı yoluyla oluşabileceği gibi evlilik yoluyla da tesis edilebilir.²⁵⁴

Bir toplumun siyasî, sosyal, hukukî ve ahlakî yapısını anlayabilmek için, o toplumun küçük bir modeli olan aileye bakmak gerekir. Ailenin iyi tahlil edilmesiyle, o devlete ait birçok mesele rahatlıkla çözülmüş olacaktır.²⁵⁵ Aile başlığı altında, defterde tespit edilen eş, çocuk ve çocukların cinsiyet sayıları, dini mensubiyete göre ayrı ayrı ele alınacaktır. Yine defterde tespit edilen ve aileyi ilgilendiren hükümlere bakılarak değerlendirmeler yapılacaktır.

3.2.2.1.Eş ve Çocuk Sayıları

3.2.2.1.1. Müslüman Eş ve Çocuk Sayıları

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili'nde 42 hükümde Müslümanların eş ve çocuk sayılarına ulaşılmıştır.²⁵⁶ 35 hükümde tek eşle, 7 hükümde ise iki eşle evliliğe rastlanılmıştır. İki eşli evliliklere ait 4 hükümde, erkeğin evliliği her iki kadın ile aynı anda sürdürdüğüne yönelik net bir bilgi yoktur. Şöyle ki, 15 Rebi'ül-evvel 1328 (27 Mart 1910) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası'nın Mehmed Bey Mahallesi'nde sakin iken bundan akdem vefat eden, Hacı Mustafa Ağa ibn Mehmed bin Mustafa'nın verâseti zevce-i menkuha-i metrukesi Rabia Hatun ve kendinden önce vefat eden diğer zevcesi, Ümmühan Hatun'a ..., ifadesi geçmektedir.²⁵⁷ Bu hükümde, ölen şahsın, Ümmühan Hatun öldükten sonra mı, Rabia Hatun ile evlendiği ya da iki kadın ile de aynı anda evli olduğuna yönelik net bir bilgi yoktur. Diğer üç hükümde de durum bu şekildedir.²⁵⁸ 26 Zilkade 1331 (27 Ekim 1913) tarihli hükümde ise,

²⁵³ Ahmet Özkiraz, Gül İşçibaş, "Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma" **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 18 (30), 2006, s. 88. (88-95)

²⁵⁴ Kurt, **a.g.m.**, s. 335.

²⁵⁵ Rifat Özdemir, "Kırşehir'de Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1880-1906)", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 9, İstanbul 1989, s. 101. (100-157)

²⁵⁶ Müslümanların, eş, çocuk ve çocukların cinsiyet sayıları için Tablo 16'ya bakınız.

²⁵⁷ BOA, N.Ş.S, 13/17, 15 RA 1328.

²⁵⁸ BOA, N.Ş.S, 107 / 64, 15 Ş 1329. BOA, N.Ş.S, 111 / 71, 25 N 1329. BOA, N.Ş.S, 276 / 251, 28 M 1333.

Nevşehir Kazası'nın Bekdik Mahallesi'nde sakin iken bundan akdem vefat eden, Seferci Hacı Hasan bin Arif bin Abdullah'ın verâseti zevce-i metrukeleri Hayriye Hatun ve Şefika Hatun'a ... ifadesi vardır.²⁵⁹ Bu hükümde, vefat eden şahsın, iki bayanla da aynı anda evliliği sürdürdüğüne yönelik net bir bilgi vardır. Diğer iki hükümde de durum bu şekildedir.²⁶⁰

Müslümanlara ait dört hükümde çocuksuz aileye rastlanılmıştır.²⁶¹ En fazla yedi çocuklu bir aile vardır. 15 Rebi'ül-evvel 1328 (27 Mart 1910) tarihli hükümde, Hacı Mustafa Ağa ibn Mehmed bin Mustafa'nın birinci eşi Ümmühan Hatun'dan Mehmet ve Penbe isminde, ikinci eşi Rabia Hatun'dan ise, Rıza, Ahmed, Mustafa, Şerife ve Fatik isminde yedi tane çocuğu olduğu görülmüştür.²⁶²

Müslümanlarda 11 adet, 4 çocuklu aileye rastlanılmıştır. Erkek çocuk ortalaması % 54, kız çocuk ortalaması ise % 46'dır. Defterdeki verilere göre, Müslümanların ortalama çocuk sayısı ise 2.60'dır.

3.2.2.1.2. Gayrimüslim Eş ve Çocuk Sayıları

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde 52 hükümde Gayrimüslimlerin eş ve çocuk sayılarına ulaşılmıştır.²⁶³ 51 hükümde tek eşle, 1 hükümde ise iki eşle evliliğe rastlanılmıştır. İki eşli tek hükümde, erkeğin evliliği her iki kadın ile aynı anda sürdürdüğüne yönelik net bir bilgi yoktur. Şöyle ki, 4 Zilhicce 329 (26 Kasım 1911) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası'nın Hristiyan Orta Mahallesi ahalisinden olup, bundan akdem Der Aliye'de fevt olan Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Hacı Nikola oğlu Dimitri'nin verâseti, zevce-i metrukesi Herakliya veled-i Kostî ve kendinden mukaddem fevt olan zevcesi Evdoksiya veled-i Bedos'a münhasır... ifadesi geçmektedir.²⁶⁴ Bu hükümde, ölen şahsın, Evdoksiya öldükten sonra mı Herakliya ile evlendiği ya da iki kadın ile de aynı anda evli olduğuna yönelik net bir bilgi yoktur.

²⁵⁹ BOA, N.Ş.S, 242/187, 26 ZA 1331.

²⁶⁰ BOA, N.Ş.S, 208/131, 4 CA 1331. BOA, N.Ş.S, 244/187, 26 ZA 1331.

²⁶¹ BOA, N.Ş.S, 7/9, 18 S 1328. BOA, N.Ş.S, 61/99, 22 ZA 1328. BOA, N.Ş.S, 79/8, 1 CA 1329. BOA, N.Ş.S, 92/37, 20 C 1329.

²⁶² BOA, N.Ş.S, 13/17, 15 RA 1328.

²⁶³ Gayrimüslimlerin, eş, çocuk ve çocukların cinsiyet sayıları için Tablo 17'ye bakınız.

²⁶⁴ BOA, N.Ş.S, 177/84, 4 Z 1329.

Gayrimüslimlere ait bir hükümde çocuksuz aileye rastlanılmıştır.²⁶⁵ En fazla 10 çocuklu tek aile vardır. 16 Şevval 1331 (18 Eylül 1913) tarihli hükümde, Eneği Karyesi'nden İstaveri veled Peraşkova veled Nikhor, ismindeki Rum Gayrimüslimin, Peraşkova, Nikhor, Efsad, Oraykos, Onyus, İrgakos, Hiresto, Sava, Mariya ve Esile isminde on çocuğu olduğu görülmüştür.²⁶⁶

Gayrimüslimlerde 15 tane, 3 çocuklu aileye rastlanılmıştır. Defterdeki verilere göre Gayrimüslimlerin, erkek çocuk ortalaması % 43.53, kız çocuk ortalaması ise % 56.47'dir. Defterdeki verilere göre Gayrimüslimlerin, ortalama çocuk sayısı ise 3.71'dir. Müslümanlar ile karşılaştırıldığı vakit Gayrimüslimlerin ortalama çocuk sayısının fazla olduğu görülmektedir.

3.2.2.2.Boşanma

Evlenme, karı-koca arasında beraber yaşamaya, birçok şeyi beraberce paylaşmaya ve yararlanmaya imkân doğuran ve taraflara karşılıklı hak ve görevler yükleyen rızai bir akittir.²⁶⁷ Evlenme, mihr, boşanma, nafaka ve mirasçılık gibi evliliğin bütün sonuçlarını doğurur. Karşılıklı sevgi, saygı ve güven bağları üzerine kurulmuş olan bir yuvanın bu bağlar ortadan kalkınca büyük olasılıkla parçalanır. Temelleri sarsılmış bir evliliğin devam ettirilmesi gerek çiftler açısından gerek toplum açısından fayda getirmez.²⁶⁸ Osmanlıda boşanma konusunda koca, kadına nispetle daha geniş bir serbestlik içindedir. Kadın boşanma konusunda genel olarak daha sınırlı bir yetkiye sahiptir. Kadın ancak bazı durumlarda bizzat mahkemeye başvurarak evliliği sona erdirebiliyordu. Mahkemenin boşanmaya karar verebilmesi için kocada, hastalık ve kusur bulunması, yeme-içme, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, kocanın evini uzun süre terk etmesi veya ortadan kaybolması, hanımına kötü davranması, evine yaklaşmamak üzere yemin etmesi, kocanın hanımını zina ettiğini iddia etmesi gibi ciddi sebeplerin olması

²⁶⁵ BOA, N.Ş.S, 239/183, 21 ZA 1331.

²⁶⁶ BOA, N.Ş.S, 237/178, 16 L 1331.

²⁶⁷ Halil Cin, **İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, II.Baskı, S.Ü. yay., Konya 1988, s.80.

²⁶⁸ Sevim Deveci Kanat, "1898-1899 Tarihleri Arasında Besni Kazası'nın Sosyal Ekonomik Durumu (194 Numaralı Şer'îye Siciline Göre)", (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ruhi Özcan, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya 2007, s. 17.

gerekmektedir.²⁶⁹ Osmanlı aile hukuk sisteminde boşanma: Erkeğin boşaması olan “talak”, kadının isteği sonucu gerçekleşen boşanma olan “muhalaa” ve hâkimin çeşitli sebeplerle evlilik birliğini sonlandırması anlamına gelen “tefrik” olmak üzere başlıca üç çeşittir.²⁷⁰

8 Numaralı Nevşehir Şer’iye Sicili’nde 19 adet boşanma davası için verilmiş vekâlet hükmü vardır ve hepsi Müslümanlara aittir.²⁷¹ Bu boşanma davası vekâletlerinin 10 tanesi (% 52) kadınlar, 9 tanesi (% 48) erkekler tarafından verilmiştir.

8 Numaralı Nevşehir Şer’iye Sicili’nde boşanmaya neden olan iki olay tespit edilmiştir. “*TuzKaryesi’nde sakine Akçaoğlu Mahalli kerimesi Emetullah Hatun, bundan on seneye müteceviz gaib bulunan adı geçen karyeli eşi Nasuh oğlu Necib bin Emin aleyhine açılacak mehir, nafaka, terk ve talak davasına eniştesi, Hacı Ebu oğlu Mehmed Onbaşı’yu vekil tayin etmiştir.*” 10 Receb 1329 (7 Temmuz 1911) tarihli bu hükümde, boşanmanın eşinin terk etmesi veya kayıp olmasından kaynaklanmış olduğu görülmektedir.²⁷² “*Nevşehir Belediye Matbaacısı Asiye Hanım bint Hacı Ahmed bin Hacı Yusuf, zec-i dahili iken vefat eden Musa Efendi, talak-ı selase ile talak ederek akdinde kayd olan bir takım eşya ve esbabları, altınları ve tertibatı ile mehr-i mü’eccel ve mehr-i mu’accelü teslim almak ve tarafına teslim etmek üzere Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan’ı vekil tayin ettiğine dair hüküm.*”² Zilkade 1330 (13 Ekim 1912) tarihli bu hükümde ise, boşanmanın talak-ı selase ile olduğu görülmektedir.²⁷³ Geriye kalan 17 hükümde ise boşanmaya neden olan olay ile ilgiye bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.2.3. İtaat Davası Vekâleti

Değerlendirilen hükümler içerisinde aileyi ilgilendiren pek çok kayıt bulunmaktadır. Bunlar içerisinde karı koca arasındaki tartışmalarda olduğu görülmektedir. Bu durum itaat davası vekâletlerinde iki kez kendini göstermektedir. 10 Şevval 1330 (22 Eylül 1912) tarihli ilk hükümde; Nevşehir Kazası, Camii Cedid Mahallesi’nde sakin

²⁶⁹ Hatice Sevici, “54 Numaralı Konya Şer’iye Sicili’nin Değerlendirme ve Transkripsiyonu” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Doğan Yörük, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya 2011, s. 37-38.

²⁷⁰ Özkiraz, a.g.m, s. 91.

²⁷¹ Defterde boşanma davasına vekil tayin edenler için Tablo 18’e bakınız.

²⁷² BOA, N.Ş.S, 97 / 45, 10 B 1329.

²⁷³ BOA, N.Ş.S, 175 / 74, 2 ZA 1330.

Leblebici Bektaş mahdumu Ahmed bin Bektaş, eşi Mehmed Usta kerimesi Havva Hatun aleyhinde açacağı itaat davasına, Nevşehir dava vekillerinden Baş Ağazade Nuri Efendi ibn Osman ve anne baba bir erkek kardeşi İsmail'i vekil tayin etmiştir.²⁷⁴ Cemaziyel ahir 1332 (1 Mayıs 1914) tarihli ikinci hükümde ise; Nevşehir Kazası'na tabi Maccan Karyesi Gafelli Mahallesi'nde sakin, Minareci oğlu Mehmed mahdumu Süleyman, İvazoğlu Ali kerimesi eşi Aişe aleyhine açacağı itaat davasına, Nevşehir dava vekillerinden İsmail Efendi ibn Ahmed Ağa'yı vekil tayin etmiştir.²⁷⁵ Bu hükümlerde kadınların hangi nedenle itaat etmediği ve eşler aralarındaki antlaşmazlık ile ilgili herhangi bir neden tespit edilememiştir.

3.2.2.4. Nafaka

Sözlükte nafaka kelimesi “harcamak, tüketmek” anlamındaki infak mastarından türetilmiş olup “ azık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddi değerler” manasına gelir.²⁷⁶ Nafaka, aile reisinin bakmakla yükümlü olduğu aile üyelerine verdiği erzak, yiyecek, para gibi nesnelere dir. Nafaka, boşanma, kaybolma ya da ölüm gibi nedenlerden dolayı mahkeme kararı ile verilir. Mahkeme tarafından verilen nafaka miktarı, ölen kişinin bıraktığı mirasa ya da nafaka ödenecek kişilerin sayısına göre tespit edilir. Nafakayı karşılama kocaya aittir. Koca bunu karşılamadığı takdirde kadın mahkemeye başvurabilir. Bu durum kocanın kasten evini ihmal etmesi, nafaka bırakmadan yolculuğa çıkması ve gaipliği durumlarından birinin ortaya çıkması sonucu olabilirdi.²⁷⁷

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeh Sicili'nde 19 adet nafaka ile ilgili vekâlet hükmüne rastlanılmıştır.²⁷⁸

Nafaka davası vekâletlerinin, 13 tanesi (% 68) kadınlar tarafından, 6 tanesi (% 32) ise erkekler tarafından verilmiştir. Erkekler tarafından verilen 4 vekâlet hükmünde, eşlerinin kendileri aleyhine açtıkları nafaka davasına vekil tayin ettikleri

²⁷⁴ BOA, N.Ş.S, 172 / 66, 10 L 1330.

²⁷⁵ BOA, N.Ş.S, 266 / 232, 5 C 1332.

²⁷⁶ Celal Erbay, “Nafaka”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 282.

²⁷⁷ Sevinci, **a.g.e.**, s. 39-40.

²⁷⁸ Defterde geçen nafaka davasına vekâlet verenlerin kimler olduğu için Tablo 19'a bakınız.

görülmüştür.²⁷⁹ Örnek olarak 25 Mart 1331 (7 Nisan 1915) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası Kapucubaşı Mahallesi'nde sakin Terzi Yusuf oğlu Yusuf Efendi bin Mehmed Ağa, Eskil Mahallesi'nde sakine zevcesi Kara Kavlakzade Mustafa Efendi kerimesi Hadice Hatun'un kendisi aleyhine açtığı nafaka davasına, Herikli Mahallesi'nden Hafız Osman Efendi bin Mustafa'yı vekil tayin etmiştir.²⁸⁰

Erkekler tarafından verilen diğer 2 vekâlet hükmü ise, fesh-i nafaka davalarına vekil tayiniyle alakalıdır. 16 Zilhicce 1331 (16 Kasım 1913) tarihli birinci hükümde; Nevşehir Kazası, Karacakürd Mahallesi'nde sakin Zorlu Ömer oğlu Ahmed bin Ömer, Kapucubaşı Mahallesi'nde sakine zevcesi Fatma Hatun'un aleyhine açacağı fesh-i nafaka davasına Nevşehir'den Baraklızade Hafız Raşid Efendi'yi vekil tayin etmiştir.²⁸¹ 27 Receb 1333 (10 Haziran 1915) tarihli ikinci hükümde ise; Niğde Sancağı, Kiledere ahalisinden olup halen Nevşehir Kazası'nın Camii Cedid Mahallesi'nde sakin, Kantarcı Hacı Hüseyin Ağa bin Ali, Eskil Mahallesi'nde sakine eşi Penbe Hatun aleyhine açacağı fesh-i nafaka davasına, Nevşehir dava vekillerinden Abdulkadir Efendi bin Halil Efendi'yi vekil tayin etmiştir.²⁸²

Kadınlar tarafından verilen, nafaka davası vekâletlerinden hiçbirinde talep edilen maddi isteğe ulaşılamamıştır. Örnek olarak 2 Mayıs 1331 (15 Mayıs 1915) tarihli hükümde; Nevşehir Kazası, Eskil Mahallesi'nde sakine Derya bint Mustafa, Kapucubaşı Mahallesi'nden eşi Kara Yusuf oğlu Hulusi aleyhine açacağı nafaka davasına, Nevşehir dava vekillerinden Erakil Efendi veled Serkiz'i vekil tayin etmiştir.²⁸³ Bu örnekte, vekâlet veren kadının, nafaka davasında eşinden talep ettiği veya edeceği maddi istek yoktur.

3.2.2.5.Mehir

Evlenme, mehir, boşanma, nafaka ve mirasçılık gibi evliliğin bütün sonuçlarını doğurur. Evlenirken, kız tarafına geleneğe göre belli miktarlarda para veya mal vermek eski Türklerde ve diğer toplumlarda da görülüyordu. İslam hukukunda evlenecek erkeğin, kadına verdiği bedele *mehir* deniyordu. Mehir, mutlak surette

²⁷⁹ BOA, N.Ş.S. 146 / 13, 3 CA 1330. BOA, N.Ş.S. 223 / 155, 23 Ş 1331. BOA, N.Ş.S. 284 / 266, 25 Mart 1331. BOA, N.Ş.S. 295 / 288, 6 Haziran 1331.

²⁸⁰ BOA, N.Ş.S. 284 / 266, 25 Mart 1331.

²⁸¹ BOA, N.Ş.S. 245 / 192, 16 Z 1331.

²⁸² BOA, N.Ş.S. 294 / 286, 27 B 1333.

²⁸³ BOA, N.Ş.S. 291 / 280, 2 Mayıs 1331.

kadının hakkıydı ve babanın, kardeşlerin, diğer akrabaların bunda hakkı olmadığı gibi, kocanın da hakkı olmadığı kesin kurallara bağlanmıştı. Mehir, mü'accel ve mü'eccel olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Nikâh akdinden önce veya akit sırasında verilen mihre *mehr-i mu'accel* adı veriliyordu. *Mehr-i mü'eccel* ise evlenme sırasında erkeğin kadına sonradan(boşanma veya ölüm halinde) vermeyi taahhüt ettiği miktardı. Bu bir bakıma kadının dulluk sigortası durumundaydı.²⁸⁴ Nikâh akdi sırasında mü'eccel miktarı tespit edilmemişse, boşanma ve ölüm halinde şartlara göre veya vereselerin kendi aralarında takdir edecekleri miktara göre, belirli bir para terekeden düşürülerek kadına verilirdi. Eğer kadın ölürse, kadının varisleri, tayin edilen mü'ecceli kocadan alıyorlardı.²⁸⁵

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde mehir ile ilgili 8 dava vekâleti hükmü vardır.²⁸⁶ Mehir davası vekâletleri, 7 hükümde talak, nafaka ve eşya davalarıyla beraber verilmiştir.²⁸⁷ 24 Safer 1329 (24 Şubat 1911) tarihli hükümde; Nevşehir Kazası'nın Eski Mahallesi'nde sakine Ağa oğlu Tevfik Efendi kerimesi Emetuhlah Hatun, Camii Cedid Mahallesi'nde sakin Raşid Efendi mahdumu Rahad aleyhine açtığı mehir, nafaka, eşya davalarına, Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin etmiştir.²⁸⁸ Bu hükümde mehir davasının yanında nafaka ve eşya davalarını da vekil tayin edildiği görülmektedir.

Defterde bir hükümde ise mehir davası vekâletine tek başına rastlanılmıştır.10 Muharrem 1330 (31 Aralık 1911) tarihli bu hükümde, Nevşehir Kazası, Raşid Bey Mahallesi'nde sakin Mülazım müteveffa Mustafa Efendi kerimesi Dudu Hatun, kazanın Mehmed Bey Mahallesi'nde Tepeköylü Mustafa ile arasındaki mehir davasına, Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin

²⁸⁴ Saim Savaş, "Fetva ve Şer'iyeye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması", **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, 2. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1992, s. 519.

²⁸⁵ Mistanlıoğlu, **a.g.m.**, s. 351.

²⁸⁶ Defterde geçen mehir ile ilgili dava vekâletleri verenlerin kimler olduğunu öğrenmek için Tablo 20'ye bakınız.

²⁸⁷ BOA, N.Ş.S. 69 / 111, 24 S 1329. BOA, N.Ş.S. 97 / 45, 10 R 1329. BOA, N.Ş.S. 130 / 105, 10 S 1330. BOA, N.Ş.S. 151 / 24, 4 C 1330. BOA, N.Ş.S. 209 / 134, 13 CA 1331. BOA, N.Ş.S. 236 / 176, 15 L 1331. BOA, N.Ş.S. 295 / 289, 7 Ş 1333.

²⁸⁸ BOA, N.Ş.S. 69 / 111, 24 S 1329.

ettiği görülmektedir.²⁸⁹ Diğer yandan hiçbir vekâlette mehir talep edilen maddi miktara ise ulaşamamıştır.

3.2.2.6. Vasî Tayini

Vasî, bir kimsenin mallarında veya çocuklarının işlerinde tasarruf etmek üzere nasb edilen kimsedir. İslâm hukukunda eşin ve küçük çocukların veya değişik nedenlerle geçimini temin edemeyen çocukların nafakası babaya aittir. Babanın çeşitli nedenlerle bunu yerine getiremediği veya öldüğü durumlarda çocukların haklarının korunması ve malların idaresi için vasî tayini gereklidir. Vasî tayin edilecek kimselerin güvenilir, bu işi yapabilecek yeterlilikte olmasına dikkat ediliyordu.²⁹⁰

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde 20 adet vasî tespit edilmiştir.²⁹¹ Bunlardan 13 tanesi Müslüman, 7 tanesi ise Gayrimüslim'dir. Vasî tayin edilmiş kişilerin yakınlık dereceleri şu şekildedir: 20 numaralı tablodaki verilere göre, çocuklara 9 kez (% 45) annelerinin vasî tayin edildiği görülmüştür. Annenin öldüğü veya vasî tayin edilmediği durumlarda, 4 kez (% 20) amca, 3 kez (% 15) dede, 2 kez (% 10) ağabey, 1 kez (% 5) abla vasî tayin edilmiştir. 1 tane (% 5) ise yakınlık derecesi tespit edilemeyen vasî vardır.

3.2.3. Lakaplar - Unvanlar ve Sosyal Statüler

Unvan veya lakap kullanılması Türkler, Araplar ve İranlılarda çok eski bir gelenektir. Unvan ve lakabın Türkçede çoğu zaman eş anlamlı gibi kullanıldığı görülmektedir. Terim olarak unvan halife ve hükümdarların, vezirlerin, eyalet valilerinin, başkumandanların, ulemânın ve resmî görevlilerin sıfatlarını ifade eder.²⁹² Lakap ise, bir kimseye asıl adından ayrı olarak sonradan takılan ikinci addır. Nizamülmülk *Siyasetname* adlı eserinde Lakapların önemine işaretler, "Lakap onu taşıyan kişiye uygun olmalıdır" der ve çoğalmalarıyla değerlerinin azalacağını, itibarlarının kalmayacağını belirterek halife ve sultanların bu konuda hassas davranmalarını

²⁸⁹ BOA, N.Ş.S. 126 / 96, 10 M 1330.

²⁹⁰ Mıstanlıoğlu, a.g.m, s. 357.

²⁹¹ Vasi tayin edilenler ve yakınlık dereceleri için Tablo 21'e bakınız.

²⁹² Abdülkerim Özeydin, "Unvan", **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, C. 42, Ankara 2012, s. 163.

tavsiye eder. Ayrıca lakaplar ve bunların düzenlenmesi hakkında geniş bilgiler verir. İslâm âlimleri aşırı övgü ve kendini tezkiye anlamı taşıyan, kişinin kibir ve gururuna sebep olan lakapların kullanılmasını mekruh saymışlardır.²⁹³ Lakaplar övgü ve yergi içerebilir.

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde, Nevşehir'de yaşayan kişilerin toplum içerisindeki statülerini belirleyici unvanlar oldukça sık geçmektedir.²⁹⁴ Bunların başında “Efendi” unvanı gelmektedir. Bir saygı ifadesi olarak hemen hemen bütün erkekler için Müslim - Gayrimüslim ayrımı gözetmeksizin kullanılmıştır. Gayrimüslimlerin bu unvanı kullandıklarına 10 Cemaziyel evvel 1328 (20 Mayıs 1910) tarihli hükümde vekil olarak ismi geçen Hacı Yorgi veled Semyon Efendi örnek verilebilir.²⁹⁵

Sık kullanılan diğer bir tabir de “Ağa” unvanıdır. İtibarlı emirlere, birçok kuruluşun başındaki amirlere, yörelerin idaresini ellerine almış kimselere verilen unvanıdır. Osmanlı Devleti teşkilatının genişleme ve gelişmesi üzerine ağa, askeri teşkilatta en çok kullanılan unvan haline geldi. Öyle ki, eyalet ve sancakların askeri valileri olan paşa ve beylerden sonra imparatorluğun askeri teşkilatındaki bütün amirler, saray teşkilatındaki kuruluşların başında bulunanların ve hatta bazı mülki reislerin bu unvanı taşıdıkları görülür.²⁹⁶ Ağa Osmanlı'da "ağabey" manasında saygı unvanı olarak da kullanılmaktaydı. Nevşehir Kazası'nın Karacakürd Mahallesi'nde sakin Asakir-i Şahane Kolağalığı'ndan emekli Veli Ağa ibn İsmail, örneğinde ağa unvanının askerî nitelikli olduğu görülmektedir.²⁹⁷ Nevşehir Kazası'nın Eskil Mahallesi'nde sakin Şabcı Ahmed Ağa ibn İbrahim, örneğinde ise kişinin mesleğinin belli olmasından dolayı ağa unvanının saygı nitelikli kullanıldığı görülmektedir.²⁹⁸ Bu unvanı Müslümanların kullandığı gibi, Der Aliye'de Bakkal Dimitri Ağa örneğindeki gibi Gayrimüslimlerinde kullandığı görülmektedir.²⁹⁹ Askeri unvanlardan defterde geçen en önemlisi “Paşa” unvanıdır. Osmanlı Devleti'nde

²⁹³ Nebi Bozkurt, “Lakap”, **İslâm Ansiklopedisi**, TDV, C. 27, Ankara 2003, s. 65.

²⁹⁴ Defterde Müslümanlara ait unvan ve lakaplar için Tablo 22'ye Gayrimüslimlere ait unvan ve lakaplar için ise Tablo 23'e bakınız.

²⁹⁵ BOA, N.Ş.S, 29 / 43, 10 CA 1328.

²⁹⁶ Faruk Sümer, “Ağa”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 451-452.

²⁹⁷ BOA, N.Ş.S, 162 / 46, 6 Ş 1330.

²⁹⁸ BOA, N.Ş.S, 190 / 98, 13 M 1331.

²⁹⁹ BOA, N.Ş.S, 140 / 3, 30 RA 1330.

askeri ve mülkî unvan olarak yaygınlaşan paşa kelimesi daha ziyade hanedandan olmayan yüksek rütbeli şahsiyetlere verilmiştir.³⁰⁰ Örnek olarak 5 Cemaziyel evvel 1330 (22 Nisan 1912) tarihli, gayrimenkul satışı vekâleti hükmünde, Paşaoğlu Hacı Osman bin Ömer, adında bir kişi geçmektedir.³⁰¹ Hükümlerde, Osmanlı Ordusunda görev yapmış ya da yapmakta olan üst rütbeli subaylara verilen paşa ve ağa unvanları haricinde “*Miralay, Yüzbaşı, Çavuş, Onbaşı*” gibi unvanlar da yer almaktadır.

Hükümlerde geçen unvanlardan biride dinî nitelik taşıyan “*Hacı*” kelimesidir. Hacı, İslâm dinine göre Hac ibadetini yapmış olan kişiye verilen bir sıfattır. Diğer dinlerin hac mekanları mevcuttur o halde Hacı unvanı sadece Müslümanlar tarafından değil Gayrimüslimler tarafından kullanılmaktadır. Bugün olduğu gibi hac ibadetini yapmadığı halde kişiye saygı sözcüğü olarak kullanılabilirdi de unutulmamalıdır. Defterde, Hacı unvanının birçok kez Müslümanlar ve Gayrimüslimler tarafından kullanıldığı görülmüştür. Gayrimüslimlerin bu unvanı kullandıklarına 15 Cemaziyel ahir 1329 (13 Haziran 1911) tarihli hükümde vekil olarak ismi geçen Nikodis veled Hacı Yorgi örnek verilebilir.³⁰² Hacı unvanı dışında “*Hoca, Hafız, Seyyid, Molla, Şeyh*” gibi dinî nitelikli unvanların kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Bayanlar için kullanılan unvan daha sınırlıdır. Bayanlar için hükümlerde “*Hatun*” ve “*Hanım*” unvanlarına yer verilmiştir. Bu unvanların sadece Müslüman kadınlar tarafından kullanıldığı görülmüştür.

Lakaplar kişilerin tanınması, aynı isimli kişilerin birbirinden ayrılması gibi işlevlere sahiptir. Bir bölgede aynı isim veya baba isminden birçok kişi olduğu zaman şahısların ayırt edilmesin de lakapların önemi anlaşılabilir. 8 Numaralı Nevşehir Şer’iye Sicilinde geçen: “*Baklacızade, Balcıoğlu, Baltacıoğlu, Boyacıoğlu, Helvacızade, Müdüroğlu, Minarecioğlu, Mü’ezzinoğlu, Nalbandzade, Toprakçıoğlu*” gibi lakaplarda meslek isimleri kullanılmıştır.³⁰³ “*Ak, Akça,*

³⁰⁰ Abdülkadir Özcan, “Paşa”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 182.

³⁰¹ BOA, N.Ş.S, 147 / 15, 5 CA 1330.

³⁰² BOA, N.Ş.S, 89 / 24, 15 C 1329.

³⁰³ BOA, N.Ş.S. 210 / 136, 4 C 1331. BOA, N.Ş.S. 274 / 247, 5 N 1332. N.Ş.S. 2 / 3, 21 M 1328. N.Ş.S. 294 / 287, 30 Mayıs 1331. N.Ş.S. 84 / 17, 5 CA 1329. N.Ş.S. 276 / 252, 3 S 1333. N.Ş.S. 79 / 8, 1 CA 1329. N.Ş.S. 266 / 232, 5 C 1332. N.Ş.S. 5 / 7, 30 M 1328. N.Ş.S. 81 / 10, 3 R 1329. N.Ş.S. 100 / 51, 21 B 1329.

Altıparmak, Boz, Çolak, Kara, Karaca, Kel, Kör, Topal, Sarı” gibi lakaplarda kişinin fiziki özellikleri kullanılmıştır.³⁰⁴ “*Borlu, Bozokluoğlu, Çatlı, Dobadalı, Eneğili, İnallulu, Kırımlioğlu, Maccanlı, Uçhisarlı, Zileli*” gibi lakaplarda kişinin veya aile büyüklerinin nereli olduğu kullanılmıştır.³⁰⁵ “*Bektaşî, İslâmoğlu, Sofizade, Mele*” gibi dinî nitelikli lakaplarda kullanılmıştır.³⁰⁶

3.2.4. Sosyal Sınıflar

Osmanlı toplumunda insanlar devletle olan ilişkisine göre farklı tabakalara ayrılmıştır. Sosyal tabaka, nesnel ölçütlere göre benzer özellikleri gösteren kişilerin tümü diye tanımlanır. Bu ölçütler, kuvvet ve otorite, servet, dini ahlaki inanç ve davranışların verdiği moral nitelikler, eğitim yoluyla veya uğraş ile geliştirilen kimi yetenekler, dil, giyim-kuşam ve yaşayış biçimi vb. olarak sıralanabilir. Birbirine yakın nitelikleri taşıyan insanlardan oluşan sosyal gruplar da, sahip oldukları değerlerin, parçası buldukları toplumdaki geçerliliğine göre yukarıdan aşağıya doğru sıralanırlar. Bu açıdan Osmanlı toplumuna baktığımızda şu tablo ile karşılaşırız: Osmanlılarda toplumun bütün kesimleri ve bütün zenginlik kaynakları, hükümdarın kuvvetini korumak ve devam ettirmekle yükümlü sayılmış, toplumda başlıca iki sınıf oluşmuştur. Birincisi askerî diye tanımlanırken, ikincisi bu sınıfın dışında kalan reayadır. Askerî sınıftakiler vergiden muaftır. Üretime dâhil değillerdir. Askerî sınıfın dışında kalan reaya ise üretkendir ve vergi yükümlüsüdür.³⁰⁷ Bu iki grubu yönetenler ve yönetilenler olarak da ayırmak mümkündür. Osmanlı Devleti’ndeki bu ana ayrımın dışında toplumu, buldukları yere ve dini inançlarına göre ayırmak da mümkündür. Reaya, Müslim-Gayrimüslim olarak ayrılabilir gibi, yaşadığı mekâna göre köylü-şehirli olarak da sınıflandırılabilir.

³⁰⁴N.Ş.S. 46 / 73, 5 Ş 1328. N.Ş.S. 97 / 45, 10 B 1329. N.Ş.S. 18 / 23, 24 RA 1328. N.Ş.S. 177 / 77, 9 ZA 1330. N.Ş.S. 20 / 26, 2 R 1328. N.Ş.S. 21 / 28, 3 R 1328. N.Ş.S. 280 / 259, 6 R 1333. N.Ş.S. 22 / 29, 4 R 1328. N.Ş.S. 77 / 4, 25 RA 1329. N.Ş.S. 79 / 7, 3 R 1329. N.Ş.S. 82 / 14, 14 CA 1329.

³⁰⁵N.Ş.S.293 / 285, 25 Mayıs 1331.N.Ş.S.3 / 4, 22M 1328.N.Ş.S.150 / 22, 26CA 1330.N.Ş.S. 49 / 79, 29 Ş 1328.N.Ş.S.78 / 7,30R 1329.N.Ş.S.81 / 11, 5 CA 1329.N.Ş.S.18 / 23, 24RA 1328.N.Ş.S.52 / 86, 23N 1328.N.Ş.S.87 / 21, 2C 1329.N.Ş.S.137 / 118, 9RA 1330.

³⁰⁶N.Ş.S. 203 / 122, 1 R 1331.N.Ş.S. 59 / 95, 10 ZA 1328. N.Ş.S. 249 / 200, 10 M 1332. N.Ş.S. 252 / 206, 16 S 1332.

³⁰⁷ Özer Ergenç, “XVIII. Yüzyılın Başlarında Edirne’nin Demografik Durumu Hakkında Bazı Bilgiler”, **IX. Türk Tarih Kongresi**, C.III, Ankara, 1989, s. 1421. Gülser Oğuz, “Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Doç. Dr Hülya Taş, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, s. 46.

3.2.4.1.Şehirliler ve Sayısal Verileri

Osmanlı kentleri ve kasabaları kale, pazar yeri veya bedesten ve Cuma camii gibi temel öğeler etrafında, mahalle birimi esasına göre ve vakıf sistemi çerçevesinde örgütlenen ve çevrelerine idarî ve iktisadî anlamda merkezlik yapan yerleşimlerdir. Şehir, kendine has kaidelerle idare olunur.³⁰⁸ Osmanlı Devleti'nde, şehirlerdeki insan toplulukları genellikle değişik gruplardan meydana gelmiştir. Bunlar, ehli örf mensupları, ehl-i ilm mensupları, büyük yönetici zümre ile halk arasında aracı durumundaki âyân ve eşraf³⁰⁹ denilen kesim ve bu grupların dışında kalan reayadır.³¹⁰

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde mahkemeye başvuran şehirliler ile ilgili sayısal bilgiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplam 524 hükmün, 297 tanesi (% 57) şehirlilerin geriye kalan 227 tanesi (% 43) köylülerin mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir.

297 şehirli hükmünün 219 tanesi (% 74) Müslümanlar ile 78 (% 26) tanesi ise Gayrimüslimler ile alakalıdır. Şer'i Mahkemeye, Hristiyan Baş, Hristiyan Orta, Hristiyan Aşağı, Rum Baş, Rum Orta, Rum Aşağı, Protestan, Ermeni, Ermeni Birinci, Ermeni İkinci ve Ermeni Katolik mahallelerinden hep Gayrimüslimler, bu mahalleler dışındaki mahallelerden ise hep Müslümanların başvuru yaptığı görülmektedir.

297 şehirli hükmünün 208 tanesi (% 70) erkeklerin, 72 (% 24) tanesi kadınların geriye kalan 17 tanesi (% 6) erkeklerin ve kadınların mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir. Müslümanlar ile alakalı 219 hükmün, 154 tanesi (% 71) erkeklerin, 49 tanesi (% 22) kadınların, geriye kalan 11 tanesi (% 7) ise kadınların ve erkeklerin mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir. Gayrimüslimler ile alakalı 78 hükmün, 54 tanesi (% 69) erkeklerin, 23 tanesi (% 29) kadınların, geriye kalan 1 tane (% 2) ise erkeğin ve kadının mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir. Şehirli,

³⁰⁸ İlhan Şahin “Şehir”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 38, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s. 446.

³⁰⁹ Osmanlı Devleti'nde devletle halk arasında aracı konumunda bir zümre bulunmaktaydı. Şehrin bilgili, zengin ve soylu kişileri olarak tanınırlar. Üyeleri din adamları, tarikat şeyhleri, zengin tüccarlar, esnafın yaşlılarından oluşur. Özer Ergenç, “Osmanlı Klasik Dönemindeki ‘Eşraf ve A’yan’ Üzerine Bazı Bilgiler”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, İstanbul 1982, s. 106–107.

³¹⁰ Rifat Özdemir, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 133. Naklen: Gülser Oğuz, **a.g.e.**, s. 77.

Müslümanların ve Gayrimüslimlerin cinsiyetlerine göre Şer'îye Mahkemesine başvuruları değerlendirildiğinde, Müslüman erkek ve kadın başvuruları arasında erkekler lehine % 46'lık bir fark vardır. Gayrimüslim erkek ve kadın başvuruları arasında ise erkekler lehine % 39'luk bir fark vardır. Bu oranlar, Şer'î Mahkemeye başvurma sıklığının erkekler lehine olduğunu göstermektedir.

Mahkemeye başvuran şehirlilerin 6 hükümde meslek bilgilerine ulaşılmıştır. 6 Şaban 1330 (21 Temmuz 1912) tarihli hükümde, Asakir-i Şahane Kolağalığı'ndan emekli Veli Ağa ibn İsmail bin Ali, Der Aliye'deki gayrimenkulünün kirasını tahsil etmek için erkek kardeşini vekil tayin etmiştir.³¹¹ 14 Rebi'ül-ahir 1328 (25 Nisan 1910) tarihli hükümde, Belediye Katibi Osman Efendi ibn Seyyid Mehmed, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara vekil tayin etmiştir.³¹² 15 Cemaziyel evvel 1328 (25 Mayıs 1910) tarihli hükümde, Belediye Reisi, Göcek Halilzade Elhac Rıfat Efendi ibn Hacı Mehmed, Nevşehir Belediyesi'nin aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara vekil tayin etmiştir.³¹³ 5 Cemaziyel evvel 1330 (22 Nisan 1912) tarihli hükümde, Dördüncü Kolordu Onuncu Alay İkinci ve Dördüncü Bölük Yüzbaşı Vekili, İbrahim Efendi ibn Salih, Edirne'deki hanesinin satışını yapmak için vekil tayin etmiştir.³¹⁴ 4 Zilkade 1331 (5 Ekim 1913) tarihli hükümde, Ermeni Katolik Kilisesi Rahibi, Ohannes Efendi veled Karabet, aleyhinde vuku bulmuş ve bulacak davalara vekil tayin etmiştir.³¹⁵ 18 Zilhicce 1328 (21 Aralık 1910) tarihli hükümde, Niğde Sancağı Evkaf Müdürü, Nevşehir'de sakin Mehmed Nafiz Efendi ibn Mehmed Sabit Efendi, Nevşehir, Ürgüb ve Arapsun Kazaları'nda bulunan vakıflarla alakalı hususlar için vekil tayin etmiştir.³¹⁶

3.2.4.2. Köylüler ve Sayısal Verileri

Köylüler, ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı Devleti için ekonominin bel kemiğini oluşturuyordu. Tımar sisteminin işleyip üretenleri köylülerdi. Bu bakımdan Osmanlı köylüsünün devlet nazarında temel vasfı, toprakla doğrudan irtibatlandırılmış

³¹¹ BOA, N.Ş.S. 162 / 46, 6 Ş 1330.

³¹² BOA, N.Ş.S. 24 / 33, 14 R 1328.

³¹³ BOA, N.Ş.S. 31 / 46, 15 CA 1328.

³¹⁴ BOA, N.Ş.S. 147 / 15, 5 CA 1330.

³¹⁵ BOA, N.Ş.S. 238 / 181, 4 ZA331.

³¹⁶ BOA, N.Ş.S. 64 / 102, 18 Z 1328.

olmasıdır.³¹⁷Köylülüğün temelinde bir çift öküz ile çekilen saban yoluyla miri araziyi işleyen ataerkil aile, yani koca, kadın, çocuklar ile evlenmiş oğullar ve torunlar bulunmaktadır. Aileye tahsis edilen bu arazi satılamaz, bölünemez ve kendi başına bırakılamazdı. Arazinin terk edilmesi durumunda aileye “çift bozma resmi” adı altında ceza verilebilirdi. Nüfusunun büyük bir bölümü köylü olan bir tarım toplumunda köylünün durumu incelenmeden bütünlük içeren sosyal inceleme yapmak mümkün değildir.

8 Numaralı Nevşehir Şer’iye Sicili’nde mahkemeye başvuran köylüler ile ilgili sayısal veriler tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplam 524 hükmün, 227 tanesi (% 43) köylülerin başvurusu ile vücuda gelmiştir.227 köylü hükmünün 126 tanesi (% 56) Müslümanlar ile 101 tanesi (% 44) ise Gayrimüslimler ile alakalıdır.

Nevşehir’e bağlı Civar Zile³¹⁸, Melegübü³¹⁹ Karyeleri ile Niğde Sancağı’nın Suvermez³²⁰ Karyesine ait bütün hükümler hep Gayrimüslimler ile alakalıdır. Nevşehir’e bağlı Eneği Karyesi ile alakalı toplam 33 hükmün 19 tanesi Gayrimüslimler, 14 tanesi Müslümanlar ile alakalıdır. Diğer karyelerde ise hep Müslümanlara ait hükümlere rastlanılmıştır.

227 köylü hükmünün 114 tanesi (% 50) erkeklerin, 75 tanesi (% 33) kadınların geriye kalan 38 tanesi (% 17) erkeklerin ve kadınların mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir. Müslümanlar ile alakalı 114 hükmün, 78 tanesi (% 68) erkeklerin, 29 tanesi (% 24) kadınların, geriye kalan 7 tanesi (% 8) ise erkeklerin ve kadınların mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir. Gayrimüslimler ile alakalı 101 hükmün, 46 tanesi (% 45) erkeklerin, 41 tanesi (% 41) kadınların, geriye kalan 14 tanesi (% 14) ise kadınların ve erkeklerin mahkemeye başvurusu ile vücuda gelmiştir.Köylü, Müslümanların ve Gayrimüslimlerin cinsiyetlerine göre Şer’iye Mahkemesine başvurmaları değerlendirildiğinde, Müslüman erkek ve kadın başvuruları arasında erkekler lehine % 44’lük bir fark vardır. Gayrimüslim erkek ve

³¹⁷ Feridun M. Emecen, “Osmanlı’da Yerleşik Hayat Şehirliler Köylüler”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, 1999, s. 95.

³¹⁸ Toplam 35 hüküm.

³¹⁹ Toplam 46 hüküm.

³²⁰ Toplam 1 hüküm.

kadın başvuruları arasında erkekler lehine % 4'lük bir fark vardır. Bu oranlar, Müslüman kadınların, Gayrimüslim kadınlara göre Şer'i Mahkemeye başvurma oranının çok düşük olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Şer'iyeye Mahkemesine başvuranların hiçbir hükümde mesleki bilgilerine ulaşamamıştır.

3.2.5. Vakıflar

Sözlükte “durmak; durdurmak, alıkoymak” anlamındaki vakıf (vakf) kelimesi terim olarak “bir malın mâliki tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek hukukî bir işlemle kurulan ve İslâm medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade eder.³²¹

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicili'nde Nevşehir'de bulunan üç vakıf ismine rastlanılmıştır. Bu vakıflardan ilki Nevşehir Kazası'na tabi Göre Karyesi'nde bulunan Suyolu Çeşmeleri Vakfı'dır. Bu vakfın mütevellisi, Ahmed oğlu Hasan Efendi, vakfa müdahale edenler aleyhine, vakfın hususatlarına göre lazım gelenlerin yapılması için açılacak davaya Nevşehir dava vekillerinden Mustafa Efendi ibn Said'i vekil tayin etmiştir.³²² İkinci vakıf, Nevşehir Kazası'na tabi Nar Karyesi'nde bulunan Camii Kebir Vakfı'dır. Bu vakfın mütevellisi, Kirişoğlu İsmail Ağa ibn Hasan bin Ali, vakfa ait davalara, Nar Karyesi Camii Kebir İmamı Hafız Abdullah Efendi bin Yusuf ve Kozanlızade Mehmed Efendi ibn İsmail'i vekil tayin etmiştir.³²³ Defterde geçen, Nevşehir'de bulunan son vakıf ise, Hristiyan Orta Mahallesi'nde bulunan Rum Milletinin Mekteb, Kilise ve Hamam Su Yolu Vakfı'dır. 7 Zilkade 1330 (18 Ekim 1912) tarihli hükümde, Devlet-i Aliye'nin Rum Milletinden Saçibüyüköğlü Yasef veled Apostol, Rum Milletinin Mekteb, Kilise ve Hamam Su Yolu Vakfına cihet-i saireden matlubatının tahsil ve tesviyesinden dolayı vuku bulmuş ve bulacak davaya, Nevşehir dava vekillerinden Oraham Efendi veled Yordan'ı vekil tayin etmiştir.³²⁴ Bir tane ise Nevşehir, Ürgüp ve Arapsun'daki vakıflarla alakalı vekâlet hükmü vardır, fakat vakıf isimleri yoktur. 18 Zilhicce 1328 (21 Aralık 1910) tarihli bu hükümde, Niğde Sancağı Evkaf Müdürü, Nevşehir'de

³²¹ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 475.

³²² BOA, N.Ş.S. 98 / 47, 12 B 1329.

³²³ BOA, N.Ş.S. 115 / 82, 27 ZA 1329.

³²⁴ BOA, N.Ş.S. 177 / 76, 7 ZA 1330.

sakin Mehmed Nafiz Efendi ibn Mehmed Sabit Efendi, Nevşehir, Ürgüb ve Arapsun Kazaları'nda bulunan vakıflarla alakalı hususlar için Arapsun Kazası ahalisinden Ahmed Hazim Efendi ibn İsmail Efendi'yi vekil tayin etmiştir.³²⁵

Defterde Nevşehir dışında bulunan altı vakıf ismine rastlanılmıştır.³²⁶ Bu vakıfların hepsinin ismi bir gayrimenkulün yerini tarif ederken kullanılmıştır.6 Rebi'ül-ahir 1329 (6 Nisan 1911) tarihli hükümde, Melegübü Karyesi'nden Körpeoğlu zevcesi Vasilaki, Der Aliye'de Beyoğlu'nda Rum Kilisesi Arkası sokağında bir tarafı Rum Kilisesi duvarı, bir tarafı Rum ..., bir tarafı Ahor arsası ve taraf-ı rabi tarîk-i am ile mahdud senelik yedi buçuk kuruş icare-i mü'eccelelü, Şeyhülislam Arif Hikmet Bey Vakfına mülhak otuz yedi numaralı bir bab menzil ve bahçesinin satışını gerçekleştirmek ve satış bedelini tarafına teslim etmek üzere eşi Bakkal Kozma veled Pavla Körpeoğlu'nu vekil tayin etmiştir.³²⁷ Örnek olarak bu hükümde, satış gerçekleştirilmek istenen bir gayrimenkulün yeri anlatılırken vakıf ismi kullanılmıştır. Nevşehir dışında defterde adı geçen diğer vakıflarında kullanım şekli bu örnekteki gibidir.

3.3.8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Siciline Göre Nevşehir'de Ekonomik Hayat

Osmanlı iktisat tarihi açısından değerlendirdiğimizde yine sicillerin nedenli mühim bir kaynak olduğu anlaşılır. Siciller halkın geçim tarzı, ithalat ve ihracat malları, yetiştirilen tarım ürünleri, imal ettiği sanayi mamulleri, meşgul olduğu zanaat ve meslek grupları, toplanan vergiler, cari para cins ve değerleri, para enflasyon ve paranın değerinin düşmesiyle alakalı hususları bize anlatan en önemli kaynaklardır. Görüldüğü üzere siciller, ekonomi, sosyal tarih, antroponimi ve toponimi gibi hemen tüm toplum/sosyal bilimlerin gereksinim duyduğu istatistiklere imkân verebilen oldukça geniş bir veri tabanının mevcut olduğu defterlerdir.³²⁸ Şer'îye Sicillerinde gerek tereke kayıtlarından, gerekse varisler arasında çıkan anlaşmazlık üzerine mahkemeye intikal edip kaydedilen davalardan hareketle kişilerin gelirlerini tespit etmek mümkündür. Dolayısıyla Şer'îye Sicillerinin ilgili olduğu bölgede toplumun

³²⁵ BOA, N.Ş.S. 64 / 102 18, Z 1328.

³²⁶ Defterde geçen Nevşehir dışındaki vakıflar için Tablo 24'e bakınız.

³²⁷ BOA, N.Ş.S. 78 / 6, 6 R 1329.

³²⁸ Nejdet Ertuğ, "18. Asır İstanbul Şer'îye Sicillerinde, Miras Ve Satış Hüccetlerindeki, Sosyal Nitelikli Verilerin Değerlendirilmesi", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, Sayı 11, İstanbul 2004, s. 29.

ekonomik bakımdan gelir düzeyi ve tabakalaşması hakkında bilgi edinme ve daha gerçekçi değerlendirmeleri otantik kaynaklara dayanarak yapma fırsatı doğmaktadır.³²⁹

İncelenen defterdeki kayıtlarda, bölgenin o dönemki ekonomik yaşantısına ışık tutabilecek bir kısım bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler için ise kısır denilebilir. Çünkü defterin tamamına yakınının vekâlet hükümlerinden oluşması dolayısıyla maddi verilere ulaşılamamıştır. Ama insanların geçimlerini sağladıkları çeşitli mesleklere ulaşılmıştır. Bu nedenle ekonomik değerlendirmeler yapılırken meslekler üzerinden yürünecektir.

3.3.1. Defterde Adı Geçen İdarî, Askerî, Adlî ve Dinî Kurum Görevlileri

3.3.1.1. İdarî Kurum Görevlileri

8 Numaralı Şer'îye Sicili'ne dayanarak idarî bakımdan yönetim kadrosu çıkartılmaya çalışıldığında Nevşehir'de şu Belediye görevlilerine ulaşılmıştır. 15 Cemaziyel evvel 1328 (25 Mayıs 1910) tarihli hükümde, Göcek Halilzade Elhac Rıfat Efendi ibn Hacı Mehmed'in Nevşehir Belediye Reisi olduğu görülmektedir.³³⁰ 14 Rebi'ül-ahir 1328 (25 Nisan 1910) tarihli hükümde, Osman Efendi ibn Seyyid Mehmed'in Nevşehir Belediye Kâtibi olduğu anlaşılmaktadır.³³¹ 13 Muharrem'ül-haram 1331 (23 Aralık 1912) tarihli hükümde Tahsin Efendi'nin Meclis-i İdare Azası olduğu anlaşılmaktadır.³³² 2 Zilkade 1330 (13 Ekim 1912) tarihli hükümde Asiye Hanım bint Hacı Ahmed bin Hacı Yusuf'un Nevşehir Belediye Memuru olduğu anlaşılmaktadır.³³³ Kadının ekonomik yaşamın çeşitli alanlarında istihdam edildiği dönem II. Meşrutiyet sonrası gelişmelerle ivme kazanmıştır. Dönemin beraberinde getirdiği uzun süren savaşların yol açtığı erkek iş gücü kaybı, kadınların eğitim seviyesinin artması, dönemin özgürlükçü ortamı, aydınların yönlendirmeleri gibi gelişmeler, kamusal ve toplumsal alanda kadınların boy gösterme oranını

³²⁹ Erten, **a.g.m.**, s. 534.

³³⁰ BOA, **N.Ş.S.** 31 / 46, 15 CA 1328.

³³¹ BOA, **N.Ş.S.** 24 / 33, 14 R 1328.

³³² BOA, **N.Ş.S.** 189 / 96, 13 M 1331.

³³³ BOA, **N.Ş.S.** 175 / 74, 2 ZA 330.

artırmıştır.³³⁴ Bu durumun Asiye Hanım üzerinden Nevşehir'e de yansıdığı görülmektedir ve Nevşehir Belediyesi'nde kadın istihdamına da yer verildiğini göstermektedir.

Defterde geçen, Nevşehir dışındaki Belediye görevlileri ise şunlardır: 22 Cemaziyel evvel 1328 (1 Haziran 1910) tarihli hükümde, Mustafa Efendi ibn Ali Efendi'nin Der Aliye'de Beşiktaş'ta Sekizinci Dairede Belediye Baş Çavuşu, yine 18 Şaban 1328 (25 Ağustos 1910) tarihli hükümde, Nevşehirli Siyahizade Mustafa Efendi ibn Ali Efendi'nin Der Aliye'de Beşiktaş'ta Sekizinci Dairede Belediye Baş Çavuşu oldukları anlaşılmıştır.³³⁵ 10 Zilkade 1328 (13 Kasım 1910) tarihli hükümde Eneğili Ali Dedeoğlu Osman Efendi bin Yakub Ağa'nın Der Aliye'de Altıncı Dairede, Belediye Çavuşu olduğu anlaşılmıştır.³³⁶ Nevşehir dışındaki bu belediye görevlileri defterde vekil olarak tayin edilmişlerdir. 18 Şaban 1328 (25 Ağustos 1910) tarihli hükümde, Nevşehir Kazası'na tabi Eneği Karyesi'nde sakin Mendilli oğlu Ahmed bin İbrahim, Der Aliye'de Maliye Hazinesi'nde biriken üç yüz kuruş emekli maaşını tahsil etmek üzere, Der Aliye'de Beşiktaş'da Sekizinci Dairede Belediye Baş Çavuşu, Nevşehirli Siyahizade Mustafa Efendi ibn Ali Efendi'yi vekil tayin etmesi örnek verilebilir.³³⁷

Defterde geçen diğer idarî personeller ise şunlardır: 5 Cemaziyel evvel 1330 tarihli gayrimenkul satışı vekâleti hükmünde söz konusu gayrimenkul tarif edilirken, Nazır Ali Ağa'nın haneleriyle arkasının çevrili olduğu görülmüştür.³³⁸ Adliye Nazır Esbaki, "Necmeddin Bey Efendi"³³⁹, Defter-i Hakani Senedat Müdürlüğü Memuru, Ali oğlu Mehmed Hilmi Efendi³⁴⁰, Duyun-u Umumiye Memuru, "Hayri Efendi"³⁴¹, Niğde Sancağı Evkaf Müdürü, "Mehmed Nafiz Efendi ibn Mehmed Sabit Efendi"³⁴², Evkaf Memuru, "Hakkı Efendi ibn Mahmud Sami"³⁴³, Hakim, "Salih Efendi"³⁴⁴, İcra

³³⁴ Sibel Dulum, "Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Eskişehir 2006, s. 68.

³³⁵ BOA, N.Ş.S. 31 / 47, 22 CA 1328. BOA, N.Ş.S. 48 / 78, 18 Ş 1328.

³³⁶ BOA, N.Ş.S. 59 / 95, 10 ZA 1328.

³³⁷ BOA, N.Ş.S. 48 / 78, 18 Ş 1328.

³³⁸ BOA, N.Ş.S. 147 / 15, 5 CA1330.

³³⁹ BOA, N.Ş.S. 195 / 108, 23 S 1331.

³⁴⁰ BOA, N.Ş.S. 181 / 82, 28 ZA 1330.

³⁴¹ BOA, N.Ş.S. 190 / 98, 13 M 1331.

³⁴² BOA, N.Ş.S. 64 / 102, 18 Z 1328.

³⁴³ BOA, N.Ş.S. 176 / 75, 6 ZA 1330.

Mübaşiri³⁴⁵, “Ahmet Efendi ibn Abdullah”, Nevşehir Depo-i Umumiye Kolcusu, “Ali Efendi ibn Mehmed³⁴⁶”, Nevşehir Eytam Müdürleri, “Şükrü Efendi ibn Ahmed Efendi³⁴⁷”, ve “Bekir Sıdkı Efendi ibn Ahmed Efendi³⁴⁸”, Der Saadet Posta Baş Müdürü, “Cemal Bey³⁴⁹”, Nevşehir Süvari Tahsildarları “İbrahim Efendi ibn Hacı Osman³⁵⁰” ve “Osman Efendizade³⁵¹”, Nevşehir Tapu Memurları, “Halil Efendi ibn Abdülkadir³⁵²” ve “Ahmed Efendi³⁵³”, Mukavelat Muharriri, “Tevfik Bey³⁵⁴”, Tahsildarlar, “Mustafa Efendi ibn Ahmed Ağa³⁵⁵”, “İbrahim Efendi ibn Hacı Osman Efendi³⁵⁶” ve “Kurtoğlu Yovan Efendi³⁵⁷”, Telgraf Müdürleri, “Besim Efendi ibn İbrahim Efendi³⁵⁸” ve “Hakkı Bey³⁵⁹”, Telgraf Posta Meclis Azası, “Safiye Hanım bint Tevfik Bey³⁶⁰”, Ziraat Banka Memuru, “Mehmed Efendi ibn Ali Rıza Efendi³⁶¹”dir. Bu idarî personeller içerisinde iki tanesi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, Rum Gayrimüslim olan Kurtoğlu Yovan Efendi’dir. Defterde bir verâset vekâleti hükmünde Yovan Efendi, Tahsildar olarak istihdam edildiği görülmektedir. İkinci dikkat çeken idarî personel ise, Safiye Hanım bint Tevfik Bey’dir. Evladın başkasının hizmetine verilmesine dair hükümde, Safiye Hanım’ın Telgraf Posta Meclis Azası olarak istihdam edildiği görülmektedir. Bunlar dışında kalan idarî personellerinin hepsinin Müslüman ve erkek olduğu görülmüştür.

Defterde 23 adet mahalle muhtarı tespit edilmiştir.³⁶² Bu mahalle muhtarlarından 17’si muhtar-ı evvel, 6’sı muhtar-ı sani’dir. Nevşehir Hristiyan Orta Mahallesi

³⁴⁴ BOA, N.Ş.S. 209 / 134, 13 CA 1331.

³⁴⁵ BOA, N.Ş.S. 52 / 84, 23 N 1328. BOA, N.Ş.S. 56 / 93, 29 L 1328. BOA, N.Ş.S. 58 / 94, 1 ZA 1328.

³⁴⁶ BOA, N.Ş.S. 211 / 138, 8 C 1331.

³⁴⁷ BOA, N.Ş.S. 150 / 21, 19 CA 1330.

³⁴⁸ BOA, N.Ş.S. 223 / 154, 22 Ş 1331.

³⁴⁹ BOA, N.Ş.S. 27 / 38, 3 CA 1328.

³⁵⁰ BOA, N.Ş.S. 101 / 53, 22 B 1329.

³⁵¹ BOA, N.Ş.S. 298 / 294, 26 Temmuz 1331.

³⁵² BOA, N.Ş.S. 165 / 53, 30 Ş 1330.

³⁵³ BOA, N.Ş.S. 260 / 222, 23 R 1332.

³⁵⁴ BOA, N.Ş.S. 56 / 93, 29 L 1328.

³⁵⁵ BOA, N.Ş.S. 54 / 90, 14 Ş 1328.

³⁵⁶ BOA, N.Ş.S. 59 / 95, 10 ZA 1328.

³⁵⁷ BOA, N.Ş.S. 181 / 83, 5 Z 1330.

³⁵⁸ BOA, N.Ş.S. 96 / 42, 5 B 1329.

³⁵⁹ BOA, N.Ş.S. 241 / 185, 23 ZA 1331.

³⁶⁰ BOA, N.Ş.S. 112 / 74, 17 L 1329.

³⁶¹ BOA, N.Ş.S. 252 / 206, 16 S 1332.

³⁶² Defterdeki mahalle muhtarlarının kimler olduğu için Tablo 29’e bakınız.

muhtar-ı evveli ve muhtar-ı sanisi Gayrimüslim ve erkektir. Geriye kalan bütün mahalle muhtarları ise Müslüman ve erkektir.

3.3.1.2. Askerî Kurum Görevlileri

Defterde geçen askerî personeller ise şunlardır: Asakir-i Osmaniye Cerrahı, “Ortahisarlı Elhac Hafız İbrahim Efendi³⁶³”, Asakir-i Şahane Kolağası, “Veli Ağa ibn İsmail bin Ali³⁶⁴”, Askeri Mülazımı, “Hacı Halil Efendi ibn Ali³⁶⁵”, Dördüncü Kolordu Onuncu Alay İkinci ve Dördüncü Bölük Yüzbaşı Vekili, “İbrahim Efendi ibn Salih³⁶⁶”, Erkilet Taburu Mülazım Naibi, “Ahmed Mehmedi Efendi³⁶⁷”, Mızıka-i Hümayun Kantarcısı, “Nevşehirli Osman bin Halil³⁶⁸”, Miralay, “Ali Bey³⁶⁹”, Mülazımlar, “Mustafa Efendi³⁷⁰”, “Hacı Halil Efendi bin Ali³⁷¹”, “Ömer Ağa³⁷²”, Mülazım-ı Evvel, “Rasih Efendi ibn Ahmed Ağa³⁷³” Topçu Mülazım-ı Evveli “Cemal Efendi³⁷⁴”, Nevşehir Redif Alayı Tüfekçisi, “Mehmed Nazmi Efendi ibn Hacı Emin Efendi³⁷⁵”, Piyade Tahsildarları, “Yusuf Efendi ibn Seyid Mehmed Efendi³⁷⁶” ve “Hamdi Efendi bin İbrahim³⁷⁷”, Yüzbaşılar, “Hacı Nuri Efendi ibn Yusuf Efendi³⁷⁸”, “Ali Ağazade Seyid Efendi³⁷⁹”, “Bekir Ağa³⁸⁰”, “Mehmed Efendi³⁸¹”, “Raşid Efendi³⁸²” ve “Ali Ağazade Said Efendi³⁸³”, Cerrah Yüzbaşılar, “Hafız Yusuf Efendi ibn Arif bin Osman³⁸⁴” ve “Ali Hulusi Efendi ibn Hüseyin³⁸⁵”,

³⁶³ BOA, N.Ş.S. 253 / 208, 24 S 1332.

³⁶⁴ BOA, N.Ş.S. 162 / 46, 6 Ş 1330.

³⁶⁵ BOA, N.Ş.S. 293 / 284, 22 R 1333.

³⁶⁶ BOA, N.Ş.S. 147 / 15, 5 CA 1330.

³⁶⁷ BOA, N.Ş.S. 72 / 115, 28 S 1329.

³⁶⁸ BOA, N.Ş.S. 95 / 40, 27 C 1329.

³⁶⁹ BOA, N.Ş.S. 8 / 10, 18 S 1328.

³⁷⁰ BOA, N.Ş.S. 54 / 90, 14 L 1328.

³⁷¹ BOA, N.Ş.S. 285 / 270, 6 C 1333.

³⁷² BOA, N.Ş.S. 80 / 9, 2 R 1329.

³⁷³ BOA, N.Ş.S. 126 / 97, 10 M 1330.

³⁷⁴ BOA, N.Ş.S. 145 / 12, 1 CA 1330.

³⁷⁵ BOA, N.Ş.S. 145 / 12, 1 CA 1330.

³⁷⁶ BOA, N.Ş.S. 110 / 69, 12 N 1329.

³⁷⁷ BOA, N.Ş.S. 277 / 254, 14 S 1333.

³⁷⁸ BOA, N.Ş.S. 135 / 114, 4 RA 1330.

³⁷⁹ BOA, N.Ş.S. 244 / 190, 15 Z 1331.

³⁸⁰ BOA, N.Ş.S. 273 / 246, 5 N 1332.

³⁸¹ BOA, N.Ş.S. 28 / 41, 8 CA 1328.

³⁸² BOA, N.Ş.S. 28 / 41, 8 CA 1328.

³⁸³ BOA, N.Ş.S. 88 / 23, 7 C 1329.

³⁸⁴ BOA, N.Ş.S. 39 / 61, 11 B 1328.

³⁸⁵ BOA, N.Ş.S. 79 / 7, 30 R 1329.

Zabtiye, “İbrahim Ağa³⁸⁶”, Polis, “Hasan Efendi³⁸⁷”dir. Defterde geçen askerî personellerin hepsi Müslüman ve erkektir. Bu askerî personellerin isimlerinin defterde; bizzat Şer’iye Mahkemelerine başvurmaları, vekil tayin edilmeleri, vefat etmeleriyle beraber varislerinin aralarındaki anlaşmazlıkları mahkemeye taşınmaları ve gayrimenkul vekâletlerinde gayrimenkulün yeri, tarif edilirken geçtiği görülmüştür.

3.3.1.3.Adli Kurum Görevlileri

1910 – 1915 yılları arası Nevşehir Kazası’nda mahkemelerde görev alan kişiler, Kadı “Ali Efendi”, Kadı Vekili “Mehmed Fahreddin Efendi³⁸⁸”, Mahkeme-i Şer’iye Zabt Kâtibi “Şükrü Efendi³⁸⁹”, Mahkeme Mübaşirleri “Rıfat Efendi³⁹⁰”,ve “Seyid Mehmed Efendi”³⁹¹, Mahkeme Odacısı, “İsmail Ağa ibn Süleyman³⁹²”, Kassam-ı Umumi “Musa Efendizade Mustafa İsmet Efendi³⁹³”, Mahkeme-i Bidayet Zabt Kâtibi, “Erköylü Mehmed Efendi³⁹⁴”dir.

Defterde Nevşehir dışındaki yerlerinde bazı mahkeme görevlilerine ulaşılmıştır. Bunlar: Mahmud Paşa Mahkemesi Nâ’ibi “Süleyman Sabri Efendi³⁹⁵”, Ürgüp Mahkeme-i Şer’iye Nâ’ibi “Mehmed Rauf Efendi³⁹⁶”dir.

Bireyler kendi davalarını kendileri takip ve idareye yetkilidirler. Ancak her şahıs, kendi davasını kendisi idare edemeyebilir, buna güç yettiremeyebilir. Bundan dolayı kişi mahkemede temsil edilmek ve hakkını savunmak üzere vekil tayin edebilir.13.01.1876 tarihinde yürürlüğe giren Dava Vekilleri Nizamnamesi Türkiye’de avukatlık mesleğini düzenleyen ilk metin olarak kabul edilir. Zira ilk defa bu nizamname ile vekâlet işlerini üzerlerine alanlara resmen “dava vekilliği” unvanı

³⁸⁶ BOA, N.Ş.S. 98 / 46, 5 B 1329.

³⁸⁷ BOA, N.Ş.S. 56 / 93, 29 L 1328.

³⁸⁸ BOA, N.Ş.S. 233 / 171, 5 L 1331.

³⁸⁹ BOA, N.Ş.S. 197 / 112, 2 RA 1331.

³⁹⁰ BOA, N.Ş.S. 208 / 132, 4 CA 1331.

³⁹¹ BOA, N.Ş.S. 236 / 176, 15 L 1331.

³⁹² BOA, N.Ş.S. 107 / 65, 15 Ş 1329. BOA, N.Ş.S. 122 / 91, 26 Z 1329. BOA, N.Ş.S. 244 / 190, 15 Z 1331.

³⁹³ BOA, N.Ş.S. 117 / 84, 4 Z 1329.

³⁹⁴ BOA, N.Ş.S. 104 / 60, 13 Ş 1329.

³⁹⁵ BOA, N.Ş.S. 129 / 102, 29 M 1330.

³⁹⁶ BOA, N.Ş.S. 198 / 113, 6 RA 1331.

verilmiştir. Nizamnameye göre dava vekili olacakların Hukuk Mektebi mezunu olmaları şartı konmuş ve rastgele şahısların mesleğe girmeleri önlenmiştir. Yine aynı tarihlerde Mektebi Sultaniye’de yeni bir sınıf açılarak hukuk dersleri okutulmaya başlanmıştır. Buradan mezun olanların Adalet Bakanlığı’na bağlı bir komisyonda sınav vererek başarı gösterdikleri takdirde dava vekilliği yapabilecekleri esas kabul edilmiştir.³⁹⁷

Defterde 38 adet dava vekili tespit edilmiştir. Bu dava vekillerinin 12’si Nevşehir’e aittir.³⁹⁸ Geriye kalan, 6’sı Niğde’ye, 5’i Dersaadet’e, 4’er kez, Aksaray ve Der Aliye’ye, 2’si Koçhisar’a, 1’er kez ise Arapsun, Galata, Ürgüb ve Sirkeci’ye aittir.³⁹⁹ Dava vekillerinin 24’ü Müslüman, 14’ü ise Gayrimüslim’dir. Nevşehir’in Müslüman dava vekillerinden Boyacızade İsmail Efendi ibn Ahmed⁴⁰⁰ 9 kez, Mustafa Efendi ibn Hacı Said⁴⁰¹ 8 kez, Seferzade Şevket Efendi⁴⁰² 3 kez, Nuri Efendi ibn Osman Efendi⁴⁰³ 2 kez, Mehmed Efendi ibn Hafız Ali⁴⁰⁴ 1 kez, Gayrimüslimler tarafından vekil tayin edilmiştir. Nevşehir’in Gayrimüslim dava vekillerinden Erakil Efendi veled Serkiz⁴⁰⁵ 28 kez, Oraham veled Yordan⁴⁰⁶ ise 18 kez Müslümanlar tarafından

³⁹⁷ Orhan Seyfi Güner, “Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi”, (Editör: Muharrem Balcı), **Genç Hukukçular Hukuk Okumaları I**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul 2003, 389-390.

³⁹⁸ Nevşehir dava vekillerinin isimleri ve zümreleri için Tablo 27’ye bakınız.

³⁹⁹ Nevşehir dışındaki dava vekillerinin isimleri ve zümreleri için Tablo 28’e bakınız.

⁴⁰⁰ BOA, N.Ş.S. 99 / 48, 16 B 1329. BOA, N.Ş.S. 102 / 56, 29 B 1329. BOA, N.Ş.S. 166 / 55, 11 N 1330. BOA, N.Ş.S. 182 / 84, 7 Z 1330. BOA, N.Ş.S. 192 / 102, 9 S 1331. BOA, N.Ş.S. 201 / 118, 24 RA 1331. BOA, N.Ş.S. 202 / 120, 1 R 1331. BOA, N.Ş.S. 216 / 145, 5 B 1331. BOA, N.Ş.S. 232 / 169, 16 N 1331.

⁴⁰¹ BOA, N.Ş.S. 113 / 77, 13 ZA 1329. BOA, N.Ş.S. 153 / 28, 11 C 1330. BOA, N.Ş.S. 164 / 49, 20 Ş 1330. BOA, N.Ş.S. 238 / 181, 4 ZA 1331. BOA, N.Ş.S. 255 / 212, 6 R 1332. BOA, N.Ş.S. 258 / 217, 13 R 1332. BOA, N.Ş.S. 274 / 249, 22 Z 1332. BOA, N.Ş.S. 275 / 250, 22 Z 1332.

⁴⁰² BOA, N.Ş.S. 192 / 102, 9 S 1331. BOA, N.Ş.S. 220 / 149, 3 Ş 1331. BOA, N.Ş.S. 239 / 183, 21 ZA 1331.

⁴⁰³ BOA, N.Ş.S. 113 / 77, 13 ZA 1329. BOA, N.Ş.S. 190 / 100, 19 M 1331.

⁴⁰⁴ BOA, N.Ş.S. 114 / 79, 20 ZA 1329.

⁴⁰⁵ N.Ş.S. 19 / 25, 1 R 1328. BOA, N.Ş.S. 22 / 30, 10 CA 1328. BOA, N.Ş.S. 31 / 48, 1 C 1328. BOA, N.Ş.S. 45 / 72, 3 Ş 1328. BOA, N.Ş.S. 46 / 73, 5 Şaban 1328. BOA, N.Ş.S. 71 / 114, 23 S 1329. BOA, N.Ş.S. 79 / 7, 30 R 1329. BOA, N.Ş.S. 81 / 12, 12 CA 1329. BOA, N.Ş.S. 82 / 14, 14 CA 1329. BOA, N.Ş.S. 88 / 22, 4 C 1329. BOA, N.Ş.S. 91 / 25, 16 C 1329. BOA, N.Ş.S. 102 / 54, 26 R 1329. BOA, N.Ş.S. 131 / 106, 11 S 1330. BOA, N.Ş.S. 132 / 108, 18 S 1330. BOA, N.Ş.S. 132 / 109, 22 S 1330. BOA, N.Ş.S. 136 / 115, 8 RA 1330. BOA, N.Ş.S. 138 / 120, 15 RA 1330. BOA, N.Ş.S. 138 / 121, 15 RA 1330. BOA, N.Ş.S. 182 / 85, 7 Z 1330. BOA, N.Ş.S. 191 / 101, 4 S 1331. BOA, N.Ş.S. 196 / 110, 30 S 1331. BOA, N.Ş.S. 224 / 156, 25 Ş 1331. BOA, N.Ş.S. 248 / 199, 16 M 1332. BOA, N.Ş.S. 254 / 210, 3 RA 1332. BOA, N.Ş.S. 264 / 229, 28 CA 1332. BOA, N.Ş.S. 284 / 267, 26 Mart 1331. BOA, N.Ş.S. 291 / 280, 2 Mayıs 1331. BOA, N.Ş.S. 293 / 285, 25 Mayıs 1331.

⁴⁰⁶ BOA, N.Ş.S. 14 / 18, 16 RA 1328. BOA, N.Ş.S. 24 / 33, 14 R 1328. BOA, N.Ş.S. 31 / 46, 15 CA 1328. BOA, N.Ş.S. 40 / 64, 11 B 1328. BOA, N.Ş.S. 64 / 101, 16 Z 1328. BOA, N.Ş.S. 88 / 23, 7 C 1329. BOA, N.Ş.S. 112 / 73, 17 L 1329. BOA, N.Ş.S. 126 / 96, 10 M 1330. BOA, N.Ş.S. 134 / 113, 29 S 1330. BOA, N.Ş.S. 159 / 39, 12 B 1330. BOA, N.Ş.S. 173 / 68, 15 L 1330. BOA, N.Ş.S. 175 /

vekil tayin edilmişlerdir. Bu durum Nevşehir’de Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında bir güven ortamının varlığının göstergesidir.

3.3.1.4.Dinî Kurum Görevlileri

Defterde adı geçen 10 mahalle imamı tespit edilmiştir.⁴⁰⁷ Bu imamların 8 tanesi Nevşehir Kazası ve karyeleri mahalle imamları, 2 tanesi ise Der Aliye’ye bağlı mahalle imamlarıdır. Defterde imam dışındaki Müslüman dinî görevliler ise şunlardır: Müftü, “Tahir Bey⁴⁰⁸”, Mü’ezzin, “Yuşa Efendi⁴⁰⁹”dir. Hristiyan dinî görevliler ise şunlardır: Ermeni Katolik Rahibi, “Ohannes Efendi veled Karabet⁴¹⁰”, Melegübü Papazı, “İstefan Efendi⁴¹¹”, Rum Katolik Papazı, “Barnad veled Andon⁴¹²”dur.

3.3.2. Defterde Geçen Diğer Meslekler

Tespit edilen diğer meslekler; eğitim personelleri, saray hizmetlileri, çiftçilik ve zanaatkarlık gibi başlıklar altında toplanabilir. Defterde geçen eğitim personelleri şunlardır: Nevşehir Mekteb-i İdadi Arabi Muallimi, “Ahmed Kaid Efendi ibn Hasan bin Şeyhata Kaid⁴¹³”, Nevşehir Mekteb-i İdadi Fransız Muallimi, “Ohannes veled Karabet⁴¹⁴”, Nevşehir Mekteb-i İdadi Mubassırı, “Hacı Osman Efendi ibn Mahmud⁴¹⁵”, Eneği Karyesi “Mektab-i İbtidai Muallimi Ahmed Efendi⁴¹⁶”, Nevşehir Civar Zile Karyesi Mekteb Muallimi, “Evdakiyos veled Papa Yakuf veled Nikoli⁴¹⁷”dir. Nevşehir Mekteb-i İdadi Fransız Muallimi ve Nevşehir Civar Zile Karyesi Mekteb Muallimi’nin Gayrimüslim ve erkek, diğer görevlilerin ise Müslüman ve erkek olduğu görülmektedir.

74, 2 ZA 1330. BOA, N.Ş.S. 187 / 94, 7 M 1331. BOA, N.Ş.S. 209 / 133, 15 Nisan 329. BOA, N.Ş.S. 211 / 137, 8 C 1331. BOA, N.Ş.S. 271 / 243, 5 R 1332. BOA, N.Ş.S. 287 / 272, 11 C 1333.

⁴⁰⁷ Defterde tespit edilen mahalle imamları için Tablo 29’ a bakınız.

⁴⁰⁸ BOA, N.Ş.S. 133 / 111, 22 S 1330.

⁴⁰⁹ BOA, N.Ş.S. 279 / 258, 4 R 1333.

⁴¹⁰ BOA, N.Ş.S. 255 / 212, 6 R 1332.

⁴¹¹ BOA, N.Ş.S. 298 / 293, 15 Temmuz 1331.

⁴¹² BOA, N.Ş.S. 255 / 212, 6 R 1332.

⁴¹³ BOA, N.Ş.S. 94 / 39, 27 C 1329.

⁴¹⁴ BOA, N.Ş.S. 117 / 83, 2 Z 1329.

⁴¹⁵ BOA, N.Ş.S. 150 / 21, 19 CA 1330.

⁴¹⁶ BOA, N.Ş.S. 288 / 274, 22 Nisan 1331.

⁴¹⁷ BOA, N.Ş.S. 89 / 24, 15 C 1329.

Defterde geçen Osmanlı saraylarında ve diğer devlet dairelerinde görevli kişiler ise şunlardır: Başkadın Efendi Hazretleri Ser Hademesi, “Görelî Ahmed Efendi ibn Hacı Ahmed⁴¹⁸”, Beşiktaş Saray-ı Hümayun Ağalar Kâtibi, “Ürgüblü Feyzi Efendi bin Mehmed⁴¹⁹”, İbrahim Tevfik Hazretleri’nin⁴²⁰, Oda Hizmetlisi, “Amâ Hacı Ali Efendizade Mehmed Şükrü Efendi ibn Hacı Ali bin Ali⁴²¹”, Saray-ı Hümayun Hademesi, “Mehmed Efendi⁴²²”, Saray-ı Hümayun Tabla-kârı, “Kamanlı Feyzi Ağa⁴²³”, Harem-i Hümayun Tabla-kârları, “Dobadalı Ahmed Efendi⁴²⁴”, “Ali Ağa bin Osman Ağa⁴²⁵” ve “Mustafa bin İbrahim⁴²⁶”, Beşiktaş Sarayı Tabla-kârı “Narlı Hasan Çavuş oğlu İbrahim Ağa⁴²⁷”, Musika-i Hümayun Tabla-kârları, “Çancıbaşı Nevşehirli Yusuf Ağa⁴²⁸” ve “Halil oğlu Ahmed⁴²⁹”, Ser Tabla-kâr, “Mahmud Ağa⁴³⁰”, Topkapı Saray-ı Hümayun Kantarcısı, “Halil Efendi⁴³¹”, Beşiktaş Sarayı Tabla-kârı, “Nevşehirli Araboğlu Hüseyin Efendi bin Ahmed bin Abdullah⁴³²”, Vezir Çokadarı, “Abdurrahman Efendi⁴³³”dir. Bu isimlerin defterde kullanımı çeşitlilik göstermektedir. 29 Şaban 1328 (5 Eylül 1910) tarihli hükümde, Karapınar Karyesi’nde sakin Boran oğlu Arif Ağa ibn Hasan Hüseyin bin Hasan, Der Aliye’de Ortaköy’de yirmi üç numaralı bir bab menzilin ve bitişinde yirmi yedi numaralı bir kıt’a bahçesinin satışını yapmak üzere Der Aliye’de Beşiktaş Sarayı’nda tabla-kâr Nar Karyesi’nden Hasan Çavuş oğlu İbrahim Ağa’yı vekil tayin etmiştir.⁴³⁴ Bu hükümde vekil olarak kullanıldıkları görülmektedir. 13 Rebi’ül-ahir 1330 (1 Nisan 1912) tarihli hükümde, Maccan Karyesi’nin İsallu Mahallesi’nde sakin Hacı Hüseyin Efendi oğlu Tevfik Efendi, Der Aliye’de Beşiktaş’ta Kaptan İbrahim Ağa

⁴¹⁸ BOA, N.Ş.S. 18 / 23, 24 RA 1328.

⁴¹⁹ BOA, N.Ş.S. 96 / 41, 3 B 1329.

⁴²⁰ Sultan Abdülmecid’in tahta çıkmayan oğullarından Mehmed Burhaneddin Efendi’nin oğludur. Nejdî Sakaoğlu, **Bu Mülkün Sultanları**, 6. Baskı, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul 2003, s. 452. Münir Atalar, “Osmanlı Padişahları” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 1 Ankara 1981. s. 453.

⁴²¹ BOA, N.Ş.S. 68 / 109, 23 M 1329.

⁴²² BOA, N.Ş.S. 52 / 86, 23 N 1328.

⁴²³ BOA, N.Ş.S. 79 / 8, 1 CA 1329.

⁴²⁴ BOA, N.Ş.S. 68 / 109, 23 M 1329.

⁴²⁵ BOA, N.Ş.S. 280 / 259, 6 R 1333.

⁴²⁶ BOA, N.Ş.S. 282 / 263, 14 Şubat 1330.

⁴²⁷ BOA, N.Ş.S. 49 / 79, 29 Ş 1328.

⁴²⁸ BOA, N.Ş.S. 65 / 104, 25 Z 1328.

⁴²⁹ BOA, N.Ş.S. 95 / 40, 27 C 1329.

⁴³⁰ BOA, N.Ş.S. 143 / 8, 13 R 1330.

⁴³¹ BOA, N.Ş.S. 280 / 259, 6 R 1333.

⁴³² BOA, N.Ş.S. 283 / 265, 22 Mart 1331.

⁴³³ BOA, N.Ş.S. 243 / 189, 2 Z 1331.

⁴³⁴ BOA, N.Ş.S. 49 / 79, 29 Ş 1328.

Mahallesi'nde Azize Sokağı'nda bir tarafı su hazinesi, bir tarafı ser tabla-kâr Mahmud Ağa'nın dükkanı ve bir tarafı tarîk-i am ile bir numaralı bir bab dükkanın satışını gerçekleştirmek için Hacı Ömer Efendi'yi vekil tayin etmiştir.⁴³⁵ Bu hükümde ise bir gayrimenkulün yeri tarif edilirken isimlerinin geçtiği görülmüştür.22 Mart 1331 (4 Nisan 1915) tarihli verâset vekâleti hükmünde ise, vefat eden Emine Hatun'un varisleri tanıtılırken eşinin Beşiktaş Sarayı tabla-kârlarından olduğu görülmüştür.⁴³⁶ Bu da varis tanıtırken de isimlerinin kullanıldıklarını göstermektedir.

Defterde devlet görevleri dışında kalan Müslümanlar, aktar, aşçı, bahçıvan, baklacı, balcı, balıkçı, baltacı, bostancı, boyacı, bulgurcu, çadircı, çarkçı, çikrikçi, çuhadar, değirmenci, dellal, dizdar, doğramacı, duhâncı, dülger, ekmekçi, eşkinacı, helvacı, kabcı, kahveci, kalaycı, kamacı, kantarcı, kasab, kaşıkçı, kavakçı, kavalcı, kunduracı, külhancı, kürkçü, komisyoncu, kömürcü, leblebici, manav, manifaturacı, minareci, nakkaş, nalband, odacı, palancı, paytoncu, pilavcı, sabancı, şabcı, sandıkçı, silahçı, taber-dâr, tamirci, tatlıcı, tavukçu, tekerci, terzi, tüccar, tüfekçi gibi meslekler ile uğraşmışlardır.

Defterde Gayrimüslim meslekleri incelendiğinde en fazla tercih edilen iki meslek öne çıkmaktadır. Bunlar, “bakkal” ve “sarraf” meslekleridir. Bu meslekler dışında Gayrimüslimler, abacı, araba esnafı, arpacı, aşçı, bakırcı, baklacı, balcı, berber, boyacı, çalgıcı, çardakçı, çarkçı, çilingir, eskici esnafı, ihbarcı, kahveci, kasab, kunduracı, komisyoncu, kuyumcu, limoncu, lokantacı, lokumcu, nalband, panayırıcı, saatçi, simsar, sucu, şekerçi tüccarı, tamburcu, tavukçu, terzi, tüccar, tütüncü, yağcı, yorgancı, yumurtacı gibi meslekler ile uğraşmışlardır.

8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilleri içerisinde geçen meslekler incelendiğinde, insanların kamu ve dışında kalan birçok meslekle geçimlerini sağladıkları görülmüştür. Kamuda daha çok Müslüman ve erkeklerin yer aldığı görülse de Gayrimüslim erkeklerin ve Müslüman kadınların az da olsa istihdamına yer verildiği görülmüştür. Kamu dışında kalan Müslüman meslekleri incelendiğinde tarım ve

⁴³⁵ BOA, N.Ş.S. 143 / 8,13 R1330.

⁴³⁶ BOA, N.Ş.S. 283 / 265,22 Mart 1331.

tarıma dayalı ticaretin ön planda olduğu görölmüştür. Gayrimüslim mesleklerinin ise daha çok zanaat ve ticaret alanlarında sivrildiği görölmüştür.

SONUÇ

Şer'îye Sicilleri söz konusu dönemin askerî, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve hukukî durumunu yansıtan, çeşitli bilgileri ve belgeleri sunan içeriği zengin tarihimizin önemli kaynakları arasındadır. Ayrıca bölge ve şehirlerin sosyal yapısının monografik olarak araştırılabilmesi için de vazgeçilmez özgün kaynaklardır.

“8 Numaralı Şer'îye Siciline Göre Nevşehir'de Sosyal ve Ekonomik Hayat” adlı çalışmada, ilk olarak Osmanlı kadısı ve Şer'îye Sicilleri'nin tarihi yolculuğuna bakılmıştır. Bu yolculuk sırasında özellikle Tanzimat ile beraber Osmanlı kadısının yetkisinin sınırlandırılmaya başlandığı ve yetki genişliğini gün geçtikçe kaybettiği görülmüştür. Osmanlı kadısındaki bu değişim onlar tarafından tutulan Şer'îye Sicilleri'nin içeriğini de etkilemiş ve belge çeşitliliğini kaybettirmiştir. Nevşehir'e ait 8 numaralı defter Hicri 1328 – 1333 (Miladi 1910 – 1915) tarihli olup, Osmanlı'nın son zamanlarına ait kayıtlar içermektedir. Defterde çoğunlukla, Nevşehir'e bağlı mahalle ve karyelerde oturan kişilerin, çeşitli konularda başkalarına verdikleri vekâlet hükümleri olduğu görülmüştür. Bu durum incelenen dönemde Şer'îye Mahkemelerinin yetkilerinin sınırlandırılmış olduğunu, adeta noter vazifesi ifa ettiğini ve Şer'îye Sicillerinde içerik bakımından zayıf kaldığını göstermektedir.

8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicili içerisinde, vekâlet, evladın başkasının hizmetine verilmesi, varis ve varise tespiti ve iş devri ile alakalı hükümlerin olduğu görülmüştür. Bu hükümlerden sicilde en fazla kullanılanı ise % 99'luk oranla vekâletlerdir. Vekâlet hükümleri değerlendirildiğinde insanların birçok konuda başkalarına vekâlet verdikleri ortaya çıkmıştır. İnsanların vekâlet vereceği kişileri seçerken daha çok bu işi meslek edinenleri, bunları tercih etmediği durumlarda ise, dindaşlarını ve aile fertlerini ağırlıklı seçtikleri görülmüştür. Yine vekil tayin

edilenlerin cinsiyetlerinin çoğunlukla erkek olduğu görülmüştür. Evladın başkasının hizmetine verilmesine dair hükümlerde, annelerin ve babaların kızlarını çeşitli nedenlerle, başkalarının hizmetine verdiği ve bu çocukların yaptığı hizmet karşılığında ise belli bir ücret aldıkları görülmüştür. Varis ve varise tespiti ile alakalı hükümlerde, ölen şahsın geride kalan mallarının varislerinin kimler olduğu yörede herkes tarafından tanınan kişilerin şahitlikleriyle tespit olunduğu görülmüştür.

İncelenen defterde, Nevşehir’de Müslümanlar ve Gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları görülmüştür. Nevşehir’de beraber yaşayan Müslümanlar ve Gayrimüslimlerin birbirlerini vekil tayin etmeleri, şehirde farklı din mensupları arasında güven ortamının var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu farklı dini ve etnik unsurun, birbirlerini vekil tayin etmelerinin yanının da, birbirlerinin din ve kültürlerinden doğup gelen isimleri çocuklarına vermeleri Nevşehir’de güven ve barış ortamının bir diğer göstergesidir.

Nevşehir’de yaşayan insanların geçimlerini sağladıkları birçok meslek tespit edilmiştir. Kamu ile ilgili mesleklerde genellikle Müslüman erkeklere yer verilse de az da olsa Gayrimüslim erkek ve Müslüman kadın istihdamına yer verildiği görülmüştür. Kamu dışında kalan meslekler incelendiğinde ise Müslümanların ağırlıklı olarak tarım ve tarıma dayalı ticaret, Gayrimüslimlerin ise ağırlıklı olarak zanaat ve ticaret alanında meslek tercih ettikleri görülmüştür.

Defterde aileyi ilgilendiren birçok bilgiye ulaşılmıştır. Eş sayısı bakımından Müslüman erkeklerin iki hükümde çok net şekilde iki kadınla aynı anda evliliği sürdürdüğüne ulaşılmıştır. Çocuk sayılarında Gayrimüslimlerin ortalamasının yüksek olduğu görülmüştür. Ailede velinin öldüğü durumda, reşit olmayan çocuklara vasi tayin edilerek hakları korunmaya çalışılmıştır.

İncelenen defterde birçok sosyal meseleye ulaşılmıştır. İnsanlar birbirlerini ayırt etmede ağırlıklı olarak lakaplar kullanmışlardır. Defterde insanlara, “*Hacı, Hoca, Kara, Kel, Topal, Baltacıoğlu, Helvacızade*” gibi içinde dinî, fiziki ve mesleki özellikler barındıran lakapların verildiği görülmüştür. Nevşehir’de bulunan bir kısım vakıflara ulaşılmıştır. Gayrimüslim kadınların Müslüman kadınlara göre daha çok

Şer'i Mahkemeye başvurduğu görülmüştür. Bu da onların ne kadar rahat bir şekilde Şer'i Mahkemeye başvurabildiklerini göstermesi bakımından önemlidir.

8 Numaralı Nevşehir Şer'ine Sicili'deki hükümleri titiz bir şekilde incelenip, ulaşılan bilgiler ile önemli tespitler yapmaya ve Nevşehir Şer'ine Sicillerine yönelik yapılmış çalışmalara yeni bir halka eklemeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın, Nevşehir hakkında çalışma yapacak araştırmacılar için ise başvuru kaynağı olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Malzemeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilleri, Hicri 20 Muharremü'l-haram 1328 - Rumî 26 Temmuz 1331 (Miladi 1 Şubat 1910 – 8 Ağustos 1915).

Kitaplar

- Akdağ M (2014) *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi* (2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, Ankara).
- Akgündüz A (1988) *Şer'iyeye Sicilleri* (C. I, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul).
- Anıl Y.Ş (2015) *Osmanlı Düzeninde Kadılık* (Legal Yayınları, İstanbul).
- Aydın M. A (2009) *Türk Hukuk Tarihi* (Beta Yayınları, İstanbul)
- Bayındır A (2015) *İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)*(2. Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul).
- Cin H Akgündüz A (1990) *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, (Cilt: 1, Timaş Yayınları, İstanbul).
- Cin H (1988) *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, (II.Baskı, S.Ü. yay., Konya).
- Çadircı M (2011) *Tanzimat Sürecinde Türkiye-Anadolu Kentleri* (İmge Kitapevi Yayınları, İstanbul).
- Develioğlu F (1997) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Akaydın Kitapevi, Ankara).
- Ekinci E. K (2010) *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat Sonrası)* (2. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul).
- Eryılmaz B (2006) *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme* (2. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul).
- Feyzioğlu, H. S (2010) *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu* (Kitabevi Yayınları, İstanbul).

- Gür, A. R (2014) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadılık Müessesesi* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul).
- Halaçoğlu Y (1991) *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. (T.T.K. Yayınları, Ankara).
- Horvath, B (1996) *Anadolu 1913*, çev. Tarık Demirkan. (Tarih Vakfı Yayınları, Ankara).
- Karal, E. Z (1983) *Osmanlı Tarihi* (Cilt: VI, 4. Baskı, T.T.K Yayınları, İstanbul).
- Küçükyağcı N (2012) *Geçmişten Günümüze Türk Yargı Sistemi* (Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı, Ankara).
- Mumcu A (1985) *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı* (2. Baskı, Birey ve Toplum Yayınları Toplumsal Araştırmalar Dizisi 1, Ankara).
- Mumcu A (2005) *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet)* (3. Baskı, İnkılâp Kitapevi, Ankara).
- Ortaylı İ (1994) *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı* (Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara).
- Ortaylı İ (2007) *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. (Cedit Neşriyat, Ankara).
- Özdemir R (1986) *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*. (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Pakalın, M. Z (1993) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü* (M.E.B. Yayınları, C.II, İstanbul).
- Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (5. Baskı, Yargı Yayınevi, Ankara).
- Sakaoğlu N (2003) *Bu Mülkün Sultanları*, (6. Baskı, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul).
- Uzunçarşılı İ. H (1988) *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı* (3. Baskı, TTK Basımevi, Ankara).

Makaleler

- Akbulut İ (2000) Osmanlı Devletinde Adalet Düzeni. *AÜEHFD* C. 4 S. 1-2: 219-256.
- Akdağ M (1955) Osmanlı Müesseselerine Dair Notlar. *DTCF Dergisi* C.13 S. 1-2: s. 27- 51.

- Akgündüz A (2009) İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* S. 14: s. 13- 48.
- Akiba J (2007) Kadılık Teşkilâtında Tanzimat'ın Uygulaması: 1840 Tarihli Ta'lîmnâme-i Hükkâm. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* C. XXIX, İstanbul, s. 9-40.
- Aköz A Solak İ (2003) Osmanlı Taşra Yönetimi ve 16. Yüzyılda Maraş Kazası Yöneticileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 9, Konya, s. 39-46.
- Aköz A Yörük D (2003 Güz) XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı'ndaki Taşra Görevlileri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.14, s. 107-132.
- Atalar M (1981) Osmanlı Padişahları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 24, S. 1 Ankara. s. 425-460.
- Barkan Ö L (1945) Osmanlı İmparatorluğu Teşkilat ve Müesseselerinin Şer'îliği Meselesi. *İÜHFİM*, C.XI S. 3-4, İstanbul, s. 203.
- Barkan Ö L (1966) Edirne Askerî Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659). *Belgeler*, C. III, S. 5-6, Ankara, s. 1 - 479.
- Beşirli M (1999) 385 Numaralı Harput Şer'îye Sicili'nin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi. *OTAM*, S.10, s. 3 - 25.
- Beyazıt Y (2010 Yaz) Tanzimat Devri Şeyhülislâmlarından Meşrebzâde Arif Efendi ve Kadılık Kurumundaki İstihdam Sorunu. *Bilig*, S. 54, s. 47-74.
- Bircan Ş (2015) 1906-1908 Yıllarında Nevşehir. *Nevşehir'in Tarihi Yolculuğu* (Editör: İlyas Gökhan), Fatih Basımevi, Kahramanmaraş, s. 172-188.
- Bozatay Ş A, (2014) Konur A. D (2014) Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 71 – 89.
- Boztepe M (2013 Nisan) Osmanlı Devleti'nin Taşra Yönetimini Şekillendiren 'Merkeziyetçilik' Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 36, s. 1 – 14.
- Ceyhan M (2011 Bahar) Tanzimat Dönemi Sonrası Şer'îye Sicil Defterlerinin Muhteva ve Diplomatik Açından Tahlili. *OTAM*, S. 29, s. 49-82.

- Coldaşbaev A. S, Yoldaş M. A (2016) Hıristiyanlık Ve İslamiyet'in Rus ve Kırgızların Ad Koyma Geleneklerine Etkileri. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi, C. 01, S. 01, s.31-38.
- Çadircı M (1981) Tanzimat'ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli "Tarık-i İlmiyye'ye Dair Ceza Kânunname'si. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.14, S. 25, s. 139 – 161.
- Çadircı M (1993 Eylül) Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S.5, s. 3-12.
- Çakan V. A (2004) Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme. *Milli Folklor Dergisi*, C. 16, S.61, s. 124 -133.
- Çakılcı D (2013) Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-Kuzât. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, C. III, S. I, Antalya, s. 89-110.
- Demirkaya Y (1998) Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 41-42, İstanbul, s. 303 – 317.
- Durhan İ (2008) Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler. *EÜHFD*, C. XII, S. 3-4, s. 55-111.
- Erçin A (2015) Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'i Mahkemeler. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C. 2, S. 1, Bartın, s. 15-23.
- Erdem S (2010) 1786-1789 (H.1200-1203) Tarihli 65 Numaralı Adana Şer'iyye Sicili Tanıtımı ve Fihristi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S.1, s. 489 - 514.
- Ergenç Ö (1982) Osmanlı Klasik Dönemindeki 'Eşraf ve A'yan' Üzerine Bazı Bilgiler. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 3, İstanbul, s. 106–107.
- Ergenç Ö (1989) XVIII. Yüzyılın Başlarında Edirne'nin Demografik Durumu Hakkında Bazı Bilgiler. *IX. Türk Tarih Kongresi*, C.III, Ankara.
- Ergenç Ö (1984) Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları IV*, C. 9, İstanbul, s. 69 78.
- Ertan T F (1995 Ağustos) Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hukuk Reformuna Genel Bir Bakış. *Prof. Dr. Abdurrahman Çaycı'ya Armağan,Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*,Ankara, s. 213-223.

- Erten H (2000) Sosyolojik Veri olarak Şer'iyeye Sicillerinin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 10, s. 531-546.
- Ertuğ N (2004) 18. Asır İstanbul Şer'iyeye Sicillerinde, Miras Ve Satış Hüccetlerindeki, Sosyal Nitelikli Verilerin Değerlendirilmesi. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 11, İstanbul, s. 29-43.
- Esingen S Ö (2014) Tanzimattan Cumhuriyete Avukatlık. *AÜHFD*, C. 63, S. 4, Ankara, s. 737-778.
- Feyzioğlu H S, Kılıç S (2005) Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 38, s. 31 – 53.
- Gedikli F (2005 Bahar) Osmanlı Hukuku Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicilleri. *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, C. 3, S. 5, s. 187-213.
- Gençoğlu M (2011) 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 29-50.
- Gökbilgin M. T (1948 10-14 Kasım) XVI. Asırda Mukataa ve İltizam İşlerinde Kadılık Müessesesinin Rolü. *IV. Türk Tarih Kongresine Sunulan Tebliğler*, Ankara, s. 433-444.
- Gökbilgin M. T (1971 Mart) Müessese Tarihimizin Kaynaklarından: 1579 Senesinin Rumeli Sadâreti Sicillerinden Bazı Önemli Kayıtlar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, s. 79-98.
- Gökçe T (1994) Anadolu Vilâyetine Dâir 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri. *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. IX, s. 215 – 259.
- Göyünç N (1999) Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı. *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 6 Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 77-88.
- Günay V (2003 Aralık) Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XVIII, S. 2, s. 71-82.
- Güner O. S (2003) Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi. (Editör: Muharrem Balcı), *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları I*, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, s. 389-390.
- İpşirli M (1988) Osmanlı İlmiye Sınıfı Hakkında Gözlemler (XVI-XVII. Asırlar). *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 7-8, İstanbul, s. 273-285.

- İnalcık H (2015) Kazasker Ruznamçe Defterlerine Göre Kadılık. *Adalet Kitabı*, (Editörler: Bülent Arı, Selim Aslantaş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- İnalcık H (2015) Osmanlı Hukuk Siteminde Adâletin Üstünlüğü. *Adalet Kitabı*, (Editörler Bülent Arı, Selim Aslantaş), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- İnalcık H (1948) Tarih Hakkında Mühim Bir Kaynak. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 2, Ankara, s. 89-96.
- Karakaya M (2008) Seyahatnamelerde Nevşehir. *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 27-68.
- Kaya K (2007) Tanzimattan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 41, s. 101-113.
- Kurt A (2012) Dünden Bugüne Türk Ailesi. *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (Editör: Mehmet Zincirkıran), Dora Yayıncılık, Bursa 2012, s. 335-364.
- Mıstanlıoğlu N (2009) Kırşehir'de XIX. Yüzyılın Sonlarında Sosyo – Kültürel Bakımdan Ailenin Genel Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 23, s. 347 – 364.
- Oğuz G (2014 Kış) Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri. *Turkish Studies*, Volume 9/1, s. 409 – 429.
- Ortaylı İ (1975) Osmanlı Kadısı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 30, Ankara, s. 117 – 128.
- Ortaylı İ (1976 Mart) Osmanlı Kadısı'nın Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı 9/1, s. 95 – 107.
- Özdemir R (1989) Kırşehir'de Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı (1880-1906). *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. 9, İstanbul, s. 100-157.
- Özkan İ. E (2012) Türk Soy, Boy Ve Oymak Adlarının Nevşehir Yöresi Yer Adlarına Yansıması. 1. *Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (Editör: Adem Öger), Grafiker Yayıncılık, Ankara, s. 131-136.
- Özkiraz A, İşçibaş G (2006) Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.18, S. 30, s. 88-95.
- Özkorkut N Ü (2003) Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devleti'ne Girişi. *AÜHFD*, C. 52, S. 4, Ankara, s. 147-154.

- Öztürk İ (2008) Konya Vilayet Salnamelerine Göre Niğde Sancağı'ndaki Eğitim-Öğretim. *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 107-127.
- Savaş S (1992) Fetva ve Şer'iyeye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması. *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, 2. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, s. 504-547.
- Sencer M (1984 Haziran) Tanzimat'a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi. *Amme İdaresi Dergisi*, S. 17/2, s. 21-44.
- Seyiddanlıoğlu M (1996 Mayıs) Şehremaneti'nin Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi IV. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 5, S. 3, s. 75-82.
- Şahin B (2015) "1906-1908 Yıllarında Nevşehir." *Nevşehir'in Tarihi Yolculuğu* (Editör: İlyas Gökhan), Fatih Basımevi, Kahramanmaraş 2015, s. 172-187.
- Yetkin A (2013) Osmanlı Devleti'nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 24, s. 380-413.
- Yücel Y (1974) Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler. *Belleten*, C. 38, No: 152, Ankara, s. 657-708.

Ansiklopediler

- Atar F (2001) Kadı. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul s. 66 – 69.
- Avcı C (2006) Naib. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul, s. 311 - 312.
- Aybakan B (2003) Vekâlet. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul, s. 1-6.
- Aydın M. A (2003) Mahkeme. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, TDV Yayınları, İstanbul, 2003, s. 341 – 344.
- Bardakoğlu A (2001) Kasâme. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul, s. 528-530.
- Bardakoğlu A (1998) Hidâne. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, TDV Yayınları, İstanbul, s. 467-471.

- Baykara T (2002) Kaza. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, İstanbul, s.119-120.
- Bozkurt N (2003) Lakap. *İslâm Ansiklopedisi*, TDV, C. 27, Ankara, s. 65- 66.
- Emecen F. M (1999) Osmanlı'da Yerleşik Hayat Şehirliler Köylüler. *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, s. 95.
- Erbay C (2006) Nafaka. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul, s. 282-285.
- Fendoğlu H. T (2002) Tanzimat Dönemi Hukuki Düzenlemeler ve Hukuk Dualizmi. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 14, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 727-738.
- Günay H. M (2012) Vakıf. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul, s. 475 479.
- İpşirli M (2000)İlmiye. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul, s. 141 – 145.
- İpşirli M Nâib. (2006) *İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul, s. 312 – 313.
- Kenanoğlu, M. M (2007) Nizâmiye Mahkemeleri. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul, s. 185-188.
- Koçak, M (1996) Gurre. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 14, TDV Yayınları, İstanbul, s. 211-212.
- Kütükoğlu M. S (1995) Ferman. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul, s. 400 – 406.
- Kütükoğlu M. S (1995) Buyruldu, *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 478 – 480.
- Özaydın A (2012) Unvan. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, TDV, Ankara, s. 163 – 165.
- Özcan A (200) Paşa. *İslâm Ansiklopedisi*, C.34, TDV Yayınları, İstanbul, s. 182-183.
- Sümer F (1998) Ağa. *İslâm Ansiklopedisi*, C.1, TDV Yayınları, İstanbul, s. 451-452.
- Şafak A (1995)Erş. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul, s. 307- 308.
- Şahin İ (2007) Nevşehir. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, TDV Yay., İstanbul, s. 34-38.
- Şahin İ (2010) Şehir. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul, s. 446-449.
- Uğur Y (2010) Şer'iyye Sicilleri. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yayınları, İstanbul, s. 8-10.

Yel A. M - Küçükaşçı M. S (2003) Mahalle. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, TDV Yayınları, İstanbul, s. 323-326.

Yerlikaya İ (1999) Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devletinde Belediye Hizmetleri. *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 130 - 144.

Tezler

Bal E. B (2016) Tanzimattan Sonra Kadı ve Naip Yetiştirmek Amacıyla Kurulan Okul: Mekteb-i Nüvvâb. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Sakarya.

Bilgi C (2008) Balkan Savaşı Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'de Şehit Olan Gülşehirliler Üzerinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Dulum S (2006) Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Eskişehir.

Ercoşkun T (2010) Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara.

Halme A. Ş (2008) 19 yy 2. Yarısında Nevşehir'in Sosyal ve Ekonomik Durumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Kanat S. D (2007) 1898-1899 Tarihleri Arasında Besni Kazası'nın Sosyal Ekonomik Durumu (194 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya.

Kebapçı C (2011) 17 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicillerine Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

- Kuş S (2010) 20 Numaralı Nevşehir Şer'iyye Sicili Transkripsiyon ve Genel Değerlendirme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Sevici H (2011) 54 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicili'nin Değerlendirme ve Transkripsiyonu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya.
- Şahin B (2013) 29 Numaralı Nevşehir Şer'iyye Sicillerine Göre Nevşehir ve Havalisinde Sosyal Hayat. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Taş H (2004) XVII. Yüzyılda Ankara. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara.

EKLER

Tablolar

Tablo 1: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Vekâlet Türleri

Sıra No	Vekâlet Konusu	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Dava Vekâleti(<i>Kendi haklarının korunması, kendi işlerinin yürütülmesi</i>)	175
2	Verâset (<i>Tereke, Miras Paylaşımı</i>) Vekâleti	88
3	Miras Davası Vekâleti	61
4	Gayrimenkul (<i>Satış, Hisse Satışı, Devir, Kira Tahsili</i>) Vekâleti	54
5	Evlilik (<i>Boşanma, Nafaka, Fesh-i Nafaka, Mihr, Geride Kalan Mal Paylaşımı</i>) Davası Vekâleti	35
6	Alacak Davası Vekâleti	23
7	Kira Tahsili Vekâleti	20
8	Alacak Vekâleti	10
9	Maaş Tahsilatı Vekâleti	10
10	Haciz Davası Vekâleti	5
11	Şirket (<i>Zarar ve Anlaşmazlık</i>) Davası Vekâleti	5
12	Hane, Bağ ve Bahçe Davası Vekâleti	4
13	Vâkıf Davası ve Vâkıflarla Alakalı Hususlarda Verilen Vekâlet	4
14	Kira Davası Vekâleti	3
15	Değirmen Davası	2
16	Emlağa Müdahale Davası Vekâleti	2
17	Hak Kazanma Davası Vekâleti	2
18	İtaat Davası Vekâleti	2
19	Mürûr-i Zaman ve İstihkak Davası	2
20	Alıkoyma Davası Vekâleti	1
21	Arazi Hudut Davası Vekâleti	1
22	At Hırsızlığı Davası Vekâleti	1
23	Ceza Davası Vekâleti	1
24	Darp Davası Vekâleti	1
25	Fırına Fuzuli Müdahale Davası Vekâleti	1
26	Mera ve Mezra Davası Vekâleti	1
27	Nafaka Tahsili Vekâleti	1
28	İkramiye Tahsili Vekâleti	1

29	Tezvic Davası Vekâleti	1
30	Vâsi Mallarına Verilen Zarar Davası Vekâleti	1

Tablo 2: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilindeki Müslüman Hükümlerinin Konuları

Sıra No	Hüküm Konusu	Kaç Kez Kullanıldığı
1	Dava Vekâleti (<i>Kendi haklarının korunması, kendi işlerinin yürütülmesi</i>)	134
2	Miras Davası Vekâleti	48
3	Verâset (<i>Tereke, Miras Paylaşımı</i>) Vekâleti	38
4	Evlilik (<i>Boşanma, Nafaka, Fesh-i Nafaka, Mihr, Geride Kalan Mal Paylaşımı</i>) Davası Vekâleti	35
5	Gayrimenkul (<i>Satış, Hisse Satışı, Devir, Kira Tahsili</i>) Vekâleti	20
6	Alacak ve Alacak Davası Vekâleti	17
7	Maaş Tahsilatı Vekâleti	10
8	Kira Tahsili Vekâleti	5
9	Haciz Davası Vekâleti	4
10	Vâkıf Davası ve Vâkıflarla Alakalı Hususlarda Verilen Vekâlet	4
11	Hizmetçi Verilmesi İle İlgili	3
12	Şirket (<i>Zarar ve Anlaşmazlık</i>) Davası Vekâleti	3
13	Hane - Bağ ve Bahçe Davası Vekâleti, Değirmen Davası Vekâleti, Emlağa Müdahale Davası Vekâleti, Hak Kazanma Davası Vekâleti, İtaat Davası Vekâleti, Mürûr-i Zaman ve İstihkak Davası Vekâleti	2'şer kez
14	Alıkoyma Davası Vekâleti, Arazi Hudut Davası Vekâleti, At Hırsızlığı Davası Vekâleti, Ceza Davası Vekâleti, Darp Davası Vekâleti, Fırına Fuzuli Müdahale Davası Vekâleti, Mera ve Mezra Davası Vekâleti, Nafaka Tahsili Vekâleti, İkramiye Tahsili Vekâleti, Tezvic Davası Vekâleti, Vâsi Mallarına Verilen Zarar Davası Vekâleti, İş Devri	1'er kez

Tablo 3: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilindeki Müslümanların Vekil Tayin Ettiği Kişiler

Müvekkil ve Müvekkiller Tarafından Vekil Tayin Edilenler	Kaç Kez Vekil Tayin Edildiği
Dava Vekili ve Vekilleri	251
Hemşehrîsi	35
Erkek Kardeş ve Erkek Kardeşleri	18

Tespit Edilemeyen	14
Ma'ruf	8
Eşi (Zevci – Zevcesi)	5
Babası	4
Damadı	4
Oğlu	3
Amcası	1
Annesi	1
Eniştesi	1
Nevşehir İtam Müdürü	1

Tablo 4: 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Gayrimüslim Hükümlerinin Konuları

Sıra No	Hüküm Konusu	Kaç Kez Kullanıldığı
1	Verâset (<i>Tereke, Miras Paylaşımı</i>) Vekâleti	50
2	Dava Vekâleti(<i>Kendi haklarının korunması, kendi işlerinin yürütülmesi</i>)	41
3	Gayrimenkul (<i>Satış, Hisse Satışı, Devir, Kira Tahsili</i>) Vekâleti	34
4	Kira Tahsili ve Davası Vekâleti	18
5	Alacak ve Alacak Davası Vekâleti	16
6	Miras Davası Vekâleti	13
7	Şirket Davası Vekâleti	2
8	Hane, Bağ ve Bahçe Davası Vekâleti	2
9	Varis ve Varise Tespiti	2
10	Haciz Davası Vekâleti	1

Tablo 5: 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Sicilindeki Gayrimüslimlerin Vekil Tayin Ettiği Kişiler

Müvekkil ve Müvekkiller Tarafından Vekil Tayin Edilenler	Kaç Kez Vekil Tayin Edildiği
Dava Vekili ve Dava Vekilleri	64
Hemşehrısı	50
Tespit Edilemeyen	33
Erkek Kardeşi	9
Eşi (Zevci)	7
Damadı	5
Babası	3
Oğlu	3

Ma'ruf	3
Kızı	1

Tablo 6: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Sancaklar ve Kaç Hükümde Kullanıldıkları

Sıra No	Sancaklar	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Niğde Sancağı	3
2	Göriçe Sancağı	1
3	Manisa Sancağı	1

Tablo 7: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Kazalar ve Kaç Hükümde Kullanıldıkları

Sıra No	Kazalar	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Nevşehir Kazası	507
2	ArapSun Kazası	4
3	Aksaray Kazası	4
4	Ürgüp Kazası	3
5	Boğazlıyan Kazası	1
6	Kırkağaç Kazası	1
7	Avanos Kazası	1
8	Salihli Kazası	1
9	Adabazarı Kazası	2

Tablo 8: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Karyeler

Sıra No	Bağlı Olduğu Vilayet / Sancak / Kaza	Karye	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Nevşehir	Ağıllu	1
2	Nevşehir	Alacaşar	1
3	Nevşehir	Basansarnıc	1
4	Nevşehir	Civar Zile	35
5	Nevşehir	Çat	3
6	Nevşehir	Çiftlik	1
7	Nevşehir	Dobada	5
8	Nevşehir	Doğala	1
9	Nevşehir	Eğrikuyu	1

10	Nevşehir	Eneği	33
11	Nevşehir	Göre	13
12	Nevşehir	İnallu	3
13	Nevşehir	Karacaören	1
14	Nevşehir	Karacaşar	1
15	Nevşehir	Karapınar	1
16	Nevşehir	Kızılcın	2
17	Nevşehir	Kurugöl	1
18	Nevşehir	Maccan	16
19	Nevşehir	Melegübü	46
20	Nevşehir	Nar	30
21	Nevşehir	Sulusaray	8
22	Nevşehir	Tatlar	2
23	Nevşehir	Tepe	1
24	Nevşehir	Tuz	5

Tablo 9: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Olmayan Karyeler

Sıra No	Bağlı Olduğu Vilayet / Sancak / Kaza	Karye	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Arapsun	Basansarnıc	1
2	Aksaray	Bağlı	1
3	Aksaray	Bozkır	1
4	Aksaray	Aşağı Kabakulak	1
5	Arapsun	Emmiler	1
6	Aksaray	Gelesin	2
7	Arapsun	Musahacılı	1
8	Arapsun	Sivasa	1
9	Avanos	Çakşak	1
10	Boğazlıyan	Abdilli	1
11	Koçhisar	Kaçarlı	1
12	Manastır / Görice	Yaban	1
13	Niğde Sancağı	Kiledere	1
14	Niğde Sancağı	Suvermez	1
15	Ürgüp	Ortahisar	1
16	Ürgüp	Uçhisar	2

Tablo 10: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir'e Bağlı Olan Mahalleler

Sıra No	Bağlı Olduğu Yer	Mahalle	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Nevşehir	Bekdik	16
2	Nevşehir	Cami'i Cedid	30
3	Nevşehir	Cami'i Atik	18
4	Nevşehir	Dere	9
5	Nevşehir	Ermeni	3
6	Nevşehir	Ermeni Birinci	3
7	Nevşehir	Ermeni İkinci	1
8	Nevşehir	Ermeni Katolik	1
9	Nevşehir	Eskil	16
10	Nevşehir	Herikli	19
11	Nevşehir	Hristiyan Aşağı	12
12	Nevşehir	Hristiyan Baş	19
13	Nevşehir	Hristiyan Orta	23
14	Nevşehir	Kapucubaşı	21
15	Nevşehir	Karacakürd	33
16	Nevşehir	Kaya Cami'i	13
17	Nevşehir	Mehmed Bey	17
18	Nevşehir	Protestan	1
19	Nevşehir	Raşid Bey	15
20	Nevşehir	Rum Aşağı	3
21	Nevşehir	Rum Baş	2
22	Nevşehir	Rum Orta	5
23	Nevşehir	Tahta Cami'i	4

Tablo 11: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir'in Karyelerine Bağlı Mahalleler

Sıra No	Bağlı Olduğu Yer	Mahalle	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Eneği	Muradiye	1
2	Eneği	Yukarı	1
3	Göre	Kasaboğlu	6
4	Göre	Hacı İbrahim Ağa	6
5	Maccan	Aydınlı	1
6	Maccan	Edenli	3

7	Maccan	Gafelli	4
8	Maccan	İsallu	4
9	Maccan	Orta	2
10	Nar	Aşağı	14
11	Nar	Baş	5
12	Nar	Orta	9
13	Nar	Yukarı	1
14	Sulusaray	Aşağı	1

Tablo 12: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Nevşehir Dışında Kalan Mahalleler

Sıra No	Bağlı Olduğu Yer	Mahalle	Kaç Hükümde Kullanıldığı
1	Dersaadet / Mahmutpaşa	Hacı Küçük	1
2	Der Aliye / Beyoğlu	Kamer Hatun	1
3	Der Aliye / Üsküdar	Bazarbaşı	1
4	Der Aliye / Ortaköy	Yeni mahalle	3
5	Der Aliye / Beşiktaş	Teşvikiye	1
6	Der Aliye	Uzuncaova	1
7	Der Aliye / Beşiktaş	Yeni	1
8	Der Aliye/ Ortaköy'	Karadağ	1
9	Der Aliye/ Balık Bazarı	Şeyh Mehmed Geylani	13
10	Der Aliye/ Beyoğlu	Hüseyin Ağa	1
11	Der Aliye / Galata	Kemankeş Kara Mustafa Paşa	3
12	Der Aliye / Galata	Camii	1
13	Der Aliye / Üsküdar	Kuzguncuk	1
14	Der Aliye	Mahmud Paşa	1
15	Der Aliye / Beyoğlu	Şahkulu	1
16	Der Aliye / Beyoğlu	Sarı Lütfü	1
17	Der Aliye / Mahmud Paşa	Hacı Göcek	1
18	Der Aliye / Galata	Yeni Camii	4
19	Der Aliye / Beşiktaş	Rumeli	1
20	Der Aliye / Yenikapı	Katib Kasım	1
21	Der Aliye	Sarı Timur	1
22	Der Aliye/ Uzunköy	Yeni	1
23	Der Aliye / Beşiktaş	Abbas Ağa	1
24	Der Aliye	Tomtom	1

25	Der Aliye / Galata	Sultan Bayezid	7
26	İstanbul / Aksaray	Hüseyin Ağa	1
27	Der Aliye / Beyoğlu	Kalyoncu Kulluk	2
28	Der Aliye / Vezneciler	Camcı Ali	1
29	Der Aliye / Hasköy	Paşa	1
30	Der Saadet	Ahi Çelebi	1
31	Der Aliye / Kumkapı	Avsallar	1
32	Der Aliye / Gedikpaşa	Sarayıcı	1
33	Der Aliye	Babilderesi	1
34	Der Aliye / Beşiktaş	Kaptan İbrahim Ağa	1
35	Der Aliye / Kasımpaşa	Tuz	1
36	Der Aliye	Yeni Camii	2
37	Der Aliye / Üsküdar	Kefçe Dede	1
38	Der Aliye / Üsküdar	Süleyman Ağa	1
39	Der Aliye / Sultan	Ayasofya-i Kebir	2
40	Der Aliye / Beyoğlu	Tozkoparan	1
41	Der Aliye	Abdi Subaşı	1
42	Der Aliye / Limoncu İskelesi	Ahiciler	1
43	Der Aliye	Hoca Hayreddin	1
44	Der Saadet	Baba Cafer	1
45	Edirne	Emirşah	1
46	Kayseri Sancağı	Tavukçu	1
47	Aksaray	Teftiş	1
48	Kırkağaç	Hacı Himmet	1
49	Niğde	Yenice	1

Tablo 13: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Caddeler

Sıra No	Bağlı Olduğu Yer	Bağlı Olduğu Semt/Mahalle	Cadde
1	Der Aliye	Hacı Küçük Mah.	Mahmud Paşa
2	Der Aliye	Galata	Eski Voyvoda
3	Der Aliye	Üsküdar	Kısıklı
4	Der Aliye	Beyoğlu / Hüseyin Ağa Mahallesi	Yenişehir
5	Der Aliye	Nişantaşı	Teşvikiye
6	Der Aliye	Şeyh Mehmed Geylani Mahallesi	Balık Bazarı
7	Der Aliye	Beyoğlu	Cadde-i Kebir

8	Der Aliye	Galata / Kemankeş Mustafa Paşa	Topçular
9	Der Aliye	Galata / Yeni Camii	Harmancılar
10	Der Aliye	Ortaköy	Dereboyu
11	Der Aliye	Üsküdar	Toptaş
12	Dersaadet	Üsküdar	Karacaahmed
13	Der Aliye	_ / _	Aksaray
14	Der Aliye	Balık Bazarı	Maksudiye
15	Der Aliye	_ / _	Balat
16	Der Aliye	Camcı Ali	Vezneciler
17	Der Aliye	_ / _	Sultan Ahmed
18	Edirne	_ / _	Kıyık
19	Der Aliye	Kasımpaşa / Tuz	Mezarlık
20	Der Aliye	Yeni Camii	Haseki
21	Der Aliye	Yeni Camii Şerif	Çilingirler
22	Der Saadette Baba	Baba Cafer	Ahi Çelebi
23	Der Aliye	Üsküdar / Süleyman Ağa	Karacaahmed
24	Der Aliye	Üsküdar / Atlamataşı	Bulgurlu
25	Der Aliye	Hasköy / Paşa	Piri Paşa
26	Der Aliye	Galata / Yeni Camii	Fermeneciler
27	Der Saadet	Ahi Çelebi	Zindan Kapısı
28	Der Aliye	Ayasofya-i Kebir	Sultan Ahmed
29	Der Aliye	_ / _	Kahyacılar
30	Der Aliye	Galata / Sultan Bayezid	Necibler

Tablo 14: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilindeki Müslüman Erkek ve Bayan İsimleri

Erkek İsimleri	Kadın İsimleri
Abbas	Afife
Abdi	Aişe
Abdulkadir	Anakız
Abdulkaffar	Asiye
Abdullah	Azime
Abdurrahman	Bahriye
Abdülbaki	Behice
Abdülfeza	Derya
Abdülhalim	Dilber
Abdülhamid	Dudu
Abdürrezzak	Elmas

Abidin	Emetullah
Akif	Emine
Ali	Esmâ
Ali Osman	Fatik
Ali Rıza	Fatma
Ahmed	Gaye
Ahmed Cevdet	Güldane
Ahmed Nail	Gülfidan
Ahmed Sabit	Habibe
Ahmed Saki	Hadice
Arif	Hanife
Arif Hulusi	Hayriye
Ataullah	Havva
Aziz	Hicran
Aziz Veli	İfakat
Bahaddin	İsmet
Bahri	Kadın
Baki	Kezban
Bakizade	Kiraz
Battal	Lebibe
Bayram	Makbule
Bedreddin	Meryem
Bekir	Mihriban
Bektaş	Mükreme
Burhaneddin	Münüre
Cabbar	Nazike
Cuma	Penbe
Çavuş	Rabia
Daver	Rahime
Derviş	Reyhan
Diver	Rukiye
Durmuş	Sadiye
Ebu	Safiye
Emin	Saide
Emirzâli	Saniye
Emrullah	Sıdika
Eyüb	Şerife
Ethem	Tabibe

Fazıl	Ümmühan
Fazlullah	Ümmühüküm
Fehmi	Zahide
Feyzullah	Zehra
Fuat	Zekiye
Gaffar	Zeynep
Galib	Zilfi
Gayret	
Gögüş	
Hacıbaba	
Hadi	
Hafız	
Hakkı	
Halil	
Hamdi	
Hamza	
Hani	
Hasan	
Hasan Ali	
Hasan Hüseyin	
Haşim	
Haydar	
Hayri	
Hayrullah	
Hazim	
Hızır	
Hilmi	
Hulusi	
Hüseyin	
İbrahim	
İhsan	
İsa	
İsa Hulusi	
İshak	
İslam	
İsmail	
Kader	
Kadir	

Kanber	
Kasım	
Kazım	
Kemal	
Lütfü	
Mahalli	
Mahmud	
Malik	
Mazhar	
Mehmed	
Mehmed Salih	
Memiş	
Merdan	
Mevlüd	
Mısdık	
Muhiddin	
Musa	
Mustafa	
Nafiz	
Nail	
Necib	
Nuh Naci	
Numan	
Nuri	
Osman	
Osman Pertev	
Ömer	
Rafet	
Rahad	
Rasih	
Raşid	
Receb	
Rıfat	
Rıza	
Ruhi	
Sabahaddin	
Sabit	
Sadık	

Sadi	
Sadullah	
Salih	
Said	
Sami	
Şeyhata Kaid	
Sıdkı	
Süha	
Süleyman	
Seyid	
Şaban	
Şakir	
Şevket	
Şükrü	
Taci	
Tahir	
Tahsin	
Tevfik	
Veli	
Veli Yusuf	
Veysel	
Veysi	
Yakub	
Yasir	
Yaşa	
Yunus	
Yusuf	
Yuşa	
Ziya	
Zeynelabidin	

Tablo 15: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilindeki Gayrimüslim Erkek ve Bayan İsimleri

Erkek İsimleri	Kadın İsimleri
Adam	Afima
Ador	Aleksandra
Agani	Alize
Agya	Anaina
Ahratklos	Anakliko

Akram	Ananipa
Aleks	Anastasya
Aleksandras	Armine
Aleksi	Atnasiya
Ananya	Avanita
Anastas	Avro
Anastasyadis	Bellai
Anasti	Desina
Anderya	Efima
Anderyadis	Efsiya
Andon	Eftelya
Andonaki	Eleni
Ankil	Eleniko
Ansi	Elisaveta
Anyadis	Elisuliya
Anzil	Elya
Apostol	Esile
Apostolaki	Evdoksiya
Apostoliya	Evenisa
Arakil	Futini
Aram	Girikne
Arastaki	Gorgi
Arcibetyan	Herakliya
Arikori	Hiristina
Aristofolos	Hurmesema
Armina	İrini
Armiyan	Kadniko
Arnod	Kaiya
Arsadi	Kalyopi
Arslan	Kanaki
Artıl	Kaniş
Artin	Katerina
Asir	Katina
Asper	Katrina
Asnad	Katya
Atnaş	Kayramarika
Avakim	Kazanova
Avratıl	Kazinka

Banadelli	Kiklipa
Barnad	Kossa
Bedos	Lefterine
Daniel	Loksandra
Dermid	Magdalini
Dikran	Makarina
Dimitraki	Marika
Dimitri	Mariya
Dimosti	Mariyana
Dimot	Mihriban
Dimoşa	Olga
Divaz	Olka
Diyamandi	Orukiye
Dorri	Osileksi
Efram	Osyra
Eftem	Piraşkoi
Elya	Rahil
Elyos	Ramanika
Eranos	Rasil
Evdakiyos	Ruaka
Filib	Runia
Gevrail	Sarika
Gurabel	Sicale
Hafr Barsih	Sivasini
Hazeryan	Sofi
Herelmiyos	Sofya
Hermoz	Subuasti
Hirestaki	Sutere
Hirestofuz	Tamama
Hiristo	Tegodorra
Hiresto Kuddusi	Tesenika
İsak	Tiryandafila
İstadi	Tisunude
İstaveri	Tudore
İsteveraki	Vasilia
İstaveriyani	Veliktor
İstefan	Zeyno
İstefani	

İstol	
İzerya	
Kablaniyani	
Kalasin	
Kalinandus	
Kalos	
Kanaki	
Karabet	
Karyoz	
Karanin	
Kigork	
Kirkor	
Kirkoryan	
Kiryako	
Kiryanos	
Kondopolos	
Kostaki	
Kostanti	
Kosti	
Kozma	
Lasios	
Lavran	
Lazari	
Lazpina	
Lefter	
Levka	
Ligor	
Mamas	
Maniya	
Manyas	
Maritza	
Marinko	
Marko	
Marta	
Matios	
Melid	
Mentepa	
Merkül	

Mina	
Mihal	
Mihailidis	
Muisi	
Musa	
Narandi	
Nikhor	
Nikodimus	
Nikodis	
Nikola	
Nikolayidis	
Nikoi	
Nikoli	
Nikolos	
Nikolaidi	
Nikolayadis	
Niksor	
Ohannes	
Oniyus	
Oraham	
Panalot	
Pandelli	
Paraş	
Parsih	
Pasfaki	
Pasfaki Romandiyus	
Paskal	
Pavla	
Peraşkoh	
Perlatti	
Pertev	
Petro	
Piran	
Pirasmos	
Pireşkoh	
Praşkova	
Raul	
Samuel	

Sarahim	
Sarandi	
Sava	
Semyon	
Semyonaki	
Serkiz	
Sokrat	
Suteri	
Suzi	
Toma	
Tudoraki	
Tudori	
Tugfan	
Tufanipa	
Varteris Armaniyan	
Vasil	
Vasilaki	
Vendi	
Yahom	
Yanoz	
Yartil	
Yasef	
Yeretimos	
Yordan	
Yorgaki	
Yorgi	
Yosefyan	
Yovakim	
Yovan	
Yovanaki	
Yovanni	
Yovas	
Velton	
Zahariyadis	
Zaharya	

Tablo 16: 8 Numaralı Nevşehir Şer'ıye Siciline Göre Müslümanların Eş ve Çocuk Sayıları

Sıra No	Eş Sayısı	Erkek Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	Toplam Çocuk Sayısı
1	1	0	0	0
2	1	0	0	0
3	1	0	0	0
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	0	1	1
7	1	1	0	1
8	1	1	0	1
9	1	0	1	1
10	1	1	0	1
11	2	0	1	1
12	1	0	1	1
13	2	1	1	2
14	1	1	1	2
15	1	2	0	2
16	1	1	1	2
17	1	1	1	2
18	2	2	0	2
19	1	2	0	2
20	1	1	1	2
21	1	2	0	2
22	1	2	1	3
23	1	2	1	3
24	1	1	2	3
25	1	3	0	3
26	1	0	3	3
27	1	1	2	3
28	1	2	1	3
29	1	2	2	4
30	1	2	2	4
31	1	3	1	4
32	2	2	2	4
33	1	3	1	4
34	1	1	3	4
35	1	4	0	4

36	1	2	2	4
37	1	3	1	4
38	1	2	2	4
39	2	1	3	4
40	2	1	4	5
41	1	2	4	6
42	2	4	3	7
	Toplam:	59	50	109

Tablo 17:8 Numaralı Nevşehir Şer'ie Siciline Göre Gayrimüslimlerin Eş ve Çocuk Sayıları

Sıra No	Eş Sayısı	Erkek Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Sayısı	Toplam Çocuk Sayısı
1	1	0	0	0
2	1	1	0	1
3	1	1	0	1
4	1	1	0	1
5	1	1	0	1
6	1	1	1	2
7	1	2	0	2
8	1	0	2	2
9	1	1	1	2
10	1	2	0	2
11	1	0	3	3
12	1	0	3	3
13	1	0	3	3
14	1	1	2	3
15	1	0	3	3
16	1	2	1	3
17	1	0	3	3
18	1	1	2	3
19	1	2	1	3
20	1	2	1	3
21	1	2	1	3
22	1	1	2	3
23	1	1	2	3
24	1	0	3	3
25	1	2	1	3
26	1	2	2	4

27	1	1	3	4
28	1	1	3	4
29	1	1	3	4
30	1	1	3	4
31	1	2	2	4
32	1	2	2	4
33	1	1	3	4
34	1	3	1	4
35	1	3	1	4
36	1	3	1	4
37	1	2	3	5
38	1	3	2	5
39	2	1	4	5
40	1	2	3	5
41	1	1	4	5
42	1	3	2	5
43	1	2	3	5
44	1	2	3	5
45	1	2	3	5
46	1	2	3	5
47	1	1	4	5
48	1	1	5	6
49	1	4	2	6
50	1	4	2	6
51	1	2	5	7
52	1	8	2	10
	Toplam:	84	109	193

Tablo 18: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Boşanma Davası Vekâletleri

Sıra No	Müvekkil / Müvekkile	Eşi	Sayfa / Belge No
1	Yasiroğlu Ahmed bin Fehmi bin Hacı Mehmed	Çakır Abdullah oğlu Ahmed Çavuş kerimesi Hayriye	12 / 15
2	Mülazım Mustafa Efendi kerimesi Dudu Hatun	Tepeköylüoğlu Mustafa	54 / 90
3	Emetullah Hatun ebni Ahmed bin Mele Ömer	Hüseyin bin İsmail	55 / 91
4	Halil oğlu Mehmed kerimesi	Dingiloğlu Salih	72 / 116

	Emine		
5	Akça oğlu Mahalli kerimesi Emetullah	Nasuh oğlu Necib bin Emin	97 / 45
6	Abdulkaffar oğlu Şükrü bin İsmail	Fatma Hatun	127 / 98
7	Cevizci Ali oğlu İbrahim	Civar Zile karyesinden Adem kerimesi	130 / 104
8	Mehmed oğlu Mustafa	Davud oğlu kerimesi Havva	143 / 7
9	Hacı Abdullah Efendi Efendi kerimesi Mükreme Hatun	Hacı İbrahim oğlu Necib	151 / 24
10	Mustafa Çavuş mahdumu Bayram	Çakmakoğlu Hasan kerimesi Meryem	161 / 43
11	Nevşehir Belediye Matbaacısı Asiye Hanım bint Hacı Ahmed bin Hacı Yusuf	Musa Efendi	175 / 74
12	Mehmed oğlu Osman	Kiraz bint Musa	201 / 119
13	Osman oğlu Bektaş	Mehmed Çavuş kerimesi Havva	234 / 173
14	Ahmed oğlu Halil kerimesi Fatma Hatun	Yakub Efendi	240 / 184
15	Nazike bint Ahmed	Dingiloğlu Hasan	256 / 213
16	Sandıkçı Mehmed kerimesi Havva	Hazim	256 / 214
17	Hacı Ali oğlu kerimesi Penbe	Kerimoğlu Emin Efendi	270 / 41
18	Çıkrıkçıoğlu Yunus bin Seyid Mehmed	Yüzbaşı Bekir Ağa kerimesi İsmet Hatun	273 / 46
19	Mahmed oğlu Abdullah Efendi bin Ali	Kara Ömer kerimesi Fatma Hatun	295 / 288

Tablo 19: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Nafaka Davası Vekâletleri

Sıra No	Müvekkil / Müvekkile	Nafaka Davası Açılan	Sayfa / Belge No
1	Tamburcu oğlu Mehmed kerimesi Havva Hatun	Fuat Faki oğlu Salih Ağa	3 / 5
2	Mülazım Mustafa Efendi kerimesi Dudu Hatun	Tepeköylüoğlu Mustafa	54 / 90
3	Emetullah Hatun ebni Ahmed bin Mele Ömer	Hüseyin bin İsmail	55 / 91
4	Ağaoğlu Tefvik Efendi kerimesi Emetullah Hatun	Raşid Efendi mahdumu Rahad	69 / 111

5	Halil oğlu Mehmed kerimesi Emine	Dingiloğlu Salih	72 / 116
6	Akça oğlu Mahalli kerimesi Emetullah	Nasuh oğlu Necib bin Emin	97 / 45
7	Şerife Hatun ebnita Hacı Emin	Tat İsmail oğlu Hüseyin	130 / 105
8	Teber-dâr Osman bin Osman	Şerife bint Sarac Hüseyin Efendi	146 / 13
9	Hacı Abdullah Efendi Efendi kerimesi Mükrim Hatun	Hacı İbrahim oğlu Necib	151 / 24
10	Hakim Salih Efendi kerimesi Nazike Hatun	Emin mahdumu Ahmed	209 / 134
11	Berber Hasan oğlu Bekir	Sarı Ahmed oğlu Ahmed kerimesi Emine	223 / 155
12	Hacı Ali oğlu Mevlüd kerimesi Havva Hatun	Kavakçı oğlu Hacı Bekir	236 / 176
13	Zorlu Ömer oğlu Ahmed	Hasan kerimesi Fatma Hatun	245 / 192
14	Kirli Ali oğlu Sarı Ahmed kerimesi Şefika Hatun	Mehmed oğlu Halil	283 / 264
15	Terzi Yusuf oğlu Yusuf Efendi bin Mehmed Ağa	Kara Kavlakzade Mustafa Efendi kerimesi Hadice Hatun	284 / 266
16	Derya bint Mustafa	Kara Yusuf oğlu Hulusi	291 / 280
17	Ahmed bin Kanber	Penbe Hatun	294 / 286
18	Mahmed oğlu Abdullah Efendi bin Ali	Kara Ömer kerimesi Fatma Hatun	295 / 288
19	Kahveci oğlu Ömer kerimesi Fatma Hatun	Veli Mahmed oğlu Abdullah Efendi bin Ali	295 / 289

Tablo 20: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Mehir Davası Vekâletleri

Sıra No	Müvekkil / Müvekkile	Nafaka Davası Açılan	Sayfa / Belge No
1	Ağaoğlu Tevfik Efendi kerimesi Emetullah Hatun	Raşid Efendi mahdumu Rahad	69 / 111
2	Akça oğlu Mahalli kerimesi Emetullah	Nasuh oğlu Necib bin Emin	97 / 45
3	Mülazım Mustafa Efendi kerimesi Dudu Hatun	Tepeköylüoğlu Mustafa	126 / 96
4	Şerife Hatun ebnita Hacı Emin	Tat İsmail oğlu Hüseyin	130 / 105
5	Hacı Abdullah Efendi Efendi kerimesi Mükrim Hatun	Hacı İbrahim oğlu Necib	151 / 24
6	Hakim Salih Efendi kerimesi	Emin mahdumu Ahmed	209 / 134

	Nazike Hatun		
7	Hacı Ali oğlu Mevlüd kerimesi Havva Hatun	Kavakçı oğlu Hacı Bekir	236 / 176
8	Kahveci oğlu Ömer kerimesi Fatma Hatun	Veli Mahmed oğlu Abdullah Efendi bin Ali	295 / 289

Tablo 21: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilindeki Vasî Tayin Edilen Kişiler ve Yakınlık Dereceleri

Sıra No	Vasî Tayin Edilen Kişi	Yakınlık Derecesi	Zümresi	Sayfa / Belge No
1	Sutere	Anne	Gayrimüslim	9 / 12
2	Mustafa bin Hasan	Tespit Edilemedi	Müslüman	18 / 23
3	Anderya veled-i Katerina	Abla	Gayrimüslim	47 / 76
4	Elisaveta veled-i Yeretimos	Anne	Gayrimüslim	105 / 62
5	Hacı Yordan veled Nikola	Amca	Gayrimüslim	117 / 84
6	Kadın Hatun ebnita Yakub Efendi	Anne	Müslim	120 / 88
7	Emetullah Hatun ebnita İbrahim	Cedde (Nine)	Müslüman	121 / 90
8	Futini veled-i Lazari	Anne	Gayrimüslim	158 / 38
9	Nuri Efendi ibn Hacı Ali bin Ali	Amca	Müslüman	161 / 42
10	Hafız Mustafa	Ağabey	Müslüman	178 / 78
11	Ümmühan Hatun	Cedde (Nine)	Müslüman	187 / 93
12	Zeyneb Hatun ebnita Mehmed	Anne	Müslüman	193 / 105
13	Kapusuzoğlu Mehmed Ağa ibn Süleyman	Ağabey	Müslüman	209 / 133
14	Fatma bint Mustafa	Anne	Müslüman	224 / 156
15	Habibe Hatun	Cedde (Nine)	Müslüman	244 / 190
16	İsradise bint Anastas	Anne	Gayrimüslim	248 / 198
17	Kalyopi veled Bedos	Anne	Gayrimüslim	261 / 223
18	Hadice bint Süleyman Efendi	Anne	Müslüman	280 / 259
19	Kodak Halil oğlu Halil Çavuş bin Hacı Ahmed	Amca	Müslüman	281 / 261
20	Seyid Ağa	Amca	Müslüman	296 / 290

Tablo 22: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Müslüman Lakapları ve Unvanları

Sıra No	Lakaplar ve Unvanlar	Kullanım Şekli
1	Abi	Lakap
2	Ağa	Lakap / Unvan
3	Ağazade	Lakap

4	Ak	Lakap
5	Akça	Lakap
6	Ak Develi	Lakap
7	Alaca	Lakap
8	Alacaoğlu	Lakap
9	Alemdarzade	Lakap
10	Alaylı	Lakap
11	Altıoğlu	Lakap
12	Altıparmak	Lakap
13	Amâ	Lakap
14	Amcazade	Lakap
15	Arab	Lakap
16	Arabzade	Lakap
17	Arifzade	Lakap
18	Ateş	Lakap
19	Baba	Lakap
20	Bağcıoğlu	Lakap
21	Baklacızade	Lakap
22	Balakoğlu	Lakap
23	Balcıoğlu	Lakap
24	Baltacıoğlu	Lakap
25	Baraklızade	Lakap
26	Baratalı	Lakap
27	Başçızade	Lakap
28	Başıoğlu	Lakap
29	Bayrakdaroğlu	Lakap
30	Beşe	Unvan
31	Bektaşî	Lakap
32	Bektaşzade	Lakap
33	Benekli	Lakap
34	Benlizade	Lakap
35	Bey	Lakap / Unvan
36	Beyzade	Lakap
37	Boran	Lakap
38	Borlu	Lakap
39	Boyacıoğlu	Lakap
40	Boz	Lakap
41	Bozokluoğlu	Lakap

42	Ceridoğlu	Lakap
43	Cinbaşoğlu	Lakap
44	Cincizade	Lakap
45	Civelek	Lakap
46	Çağıroğlu	Lakap
47	Çakır	Lakap
48	Çakmakoğlu	Lakap
49	Çalık	Lakap
50	Çanakoğlu	Lakap
51	Çancıbaşı	Lakap
52	Çardaklı	Lakap
53	Çarıklı	Lakap
54	Çatlı	Lakap
55	Çavuş	Unvan
56	Çavuşoğlu	Lakap
57	Çırak	Lakap
58	Çolak	Lakap
59	Çorakcızade	Lakap
60	Dadı	Lakap
61	Dadioğlu	Lakap
62	Dağlı	Lakap
63	Damad	Lakap
64	Dede	Lakap
65	Dedeoğlu	Lakap
66	Deli	Lakap
67	Delipaşa	Lakap
68	Dindizade	Lakap
69	Dingil	Lakap
70	Dobadalı	Lakap
71	Dolapoğlu	Lakap
72	Dünür	Lakap
73	Efe	Lakap
74	Efendi	Unvan
75	Efendizade	Lakap
76	Elhac	Lakap
77	Elhaczade	Lakap
78	Elifoğlu	Lakap
79	Ellialtı	Lakap

80	Ellialtızade	Lakap
81	Eloğlu	Lakap
82	Emir	Lakap
83	Eneğili	Lakap
84	Eskioğlu	Lakap
85	Garib	Lakap
86	Gazi	Unvan
87	Germiyanlızade	Lakap
88	Gevrek	Lakap
89	Gölcüklüoğlu	Lakap
90	Göncüoğlu	Lakap
91	Görelı	Lakap
92	Gözübüyük	Lakap
93	Güşgiroğlu	Lakap
94	Hacı	Unvan
95	Hacıbaba	Lakap
96	Hafız	Unvan
97	Hafızoğlu	Lakap
98	Halilzade	Lakap
99	Hanım	Lakap / Unvan
100	Hanlıoğlu	Lakap
101	Hatiboğlu	Lakap
102	Hatiboğlu	Lakap
103	Hatibzade	Lakap
104	Hatun	Lakap / Unvan
105	Hazretleri	Unvan
106	Helvacızade	Lakap
107	Hoca	Unvan
108	İhtiyar	Lakap
109	İnallulu	Lakap
110	İncebey	Lakap
111	İncekara	Lakap
112	İslamoğlu	Lakap
113	İvazoğlu	Lakap
114	Kalelioğlu	Lakap
115	Kalenderoğlu	Lakap
116	Kalfaoğlu	Lakap
117	Kalpaklıoğlu	Lakap

118	Kamacioğlu	Lakap
119	Kapusuzoğlu	Lakap
120	Kara	Lakap
121	Karaca	Lakap
122	Karacaoğlu	Lakap
123	Karaçuloğlu	Lakap
124	Karadallızade	Lakap
125	Kara Deli	Lakap
126	Karakoyunluzade	Lakap
127	Karamanoğlu	Lakap
128	Karanlıkoğlu	Lakap
129	Karaoğlu	Lakap
130	Kart	Lakap
131	Kavlak	Lakap
132	Kayırlıoğlu	Lakap
133	Kederoğlu	Lakap
134	Kel	Lakap
135	Keleş	Lakap
136	Kemikkıran	Lakap
137	Kıratlızade	Lakap
138	Kırımhoğlu	Lakap
139	Kırkanoğlu	Lakap
140	Kıvrak	Lakap
141	Kiriş	Lakap
142	Kirli	Lakap
143	Kocabeyoğlu	Lakap
144	Kocaoğlu	Lakap
145	Kodakoğlu	Lakap
146	Kofalık	Lakap
147	Kolağasızade	Lakap
148	Kozanlızade	Lakap
149	Köle	Lakap
150	Kör	Lakap
151	Köy Dağıdan	Lakap
152	Kurakoğlu	Lakap
153	Kurd	Lakap
154	Kurdoğlu	Lakap
155	Kurdruzade	Lakap

156	Kuru	Lakap
157	Kuruoğlan	Lakap
158	Kurutluzade	Lakap
159	Kuyusuz	Lakap
160	Küçük	Lakap
161	Kürdoğlu	Lakap
162	Lor	Lakap
163	Maccanlı	Lakap
164	Mazlumzade	Lakap
165	Mele	Unvan
166	Melendizlize	Lakap
167	Mendilli	Lakap
168	Minarecioğlu	Lakap
169	Molla	Unvan
170	Muhacir	Lakap
171	Müdüroğlu	Lakap
172	Mü'ezzinoğlu	Lakap
173	Nalbandzade	Lakap
174	Nöbetçioğlu	Lakap
175	Ocaklı	Lakap
176	Odabaşoğlu	Lakap
177	Onbaşı	Lakap
178	Ortaca	Lakap
179	Palamudoğlu	Lakap
180	Parmaksızoğlu	Lakap
181	Paşa	Unvan
182	Paşazade	Lakap
183	Penç	Lakap
184	Pınarlıoğlu	Lakap
185	Porsuk	Lakap
186	Reisoğlu	Lakap
187	Sağıroğlu	Lakap
188	Sakinoğlu	Lakap
189	Samur	Lakap
190	Sancılı	Lakap
191	Sarac	Lakap
192	Saraylı Hanım	Lakap
193	Sarı	Lakap

194	Seferzade	Lakap
195	Sekizincizade	Lakap
196	Serhadlı	Lakap
197	Seyyid	Unvan
198	Silahdaş	Lakap
199	Siyahizade	Lakap
200	Sofizade	Lakap
201	Solakoğlu	Lakap
202	Sopahioğlu	Lakap
203	Şabcızade	Lakap
204	Şahveled	Lakap
205	Şehidoğlu	Lakap
206	Şehirli	Lakap
207	Şenceli	Lakap
208	Şeyh	Unvan
209	Tamburcuzade	Lakap
210	Tarçinoğlu	Lakap
211	Tatar	Lakap
212	Tataroğlu	Lakap
213	Tatarzade	Lakap
214	Tatlarlı	Lakap
215	Terlemezoğlu	Lakap
216	Tiryakioğlu	Lakap
217	Topaklıoğlu	Lakap
218	Topal	Lakap
219	Toprakçioğlu	Lakap
220	Toramanzade	Lakap
221	Uçhisarlı	Lakap
222	Usluca	Lakap
223	Usta	Lakap
224	Uzun	Lakap
225	Uzunoğlu	Lakap
226	Veli	Lakap
227	Yakakoğlu	Lakap
228	Yancı	Lakap
229	Yarık	Lakap
230	Yaver	Unvan
231	Yazıcızade	Lakap

232	Yörük	Lakap
233	Zernişan	Lakap
234	Zeybek	Lakap
235	Zileli	Lakap
236	Zorlu	Lakap

Tablo 23: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Gayrimüslim Lakapları ve Unvanları

Sıra No	Lakaplar ve Unvanlar	Kullanım Şekli
1	Akbıyıkolu	Lakap
2	Akkaşoğlu	Lakap
3	Almalıoğlu	Lakap
4	Altıncıoğlu	Lakap
5	Altunbaş	Lakap
6	Arabacıoğlu	Lakap
7	Araboğlu	Lakap
8	Billuroğlu	Lakap
9	Boyrazoğlu	Lakap
10	Canbazoğlu	Lakap
11	Cinoğlu	Lakap
12	Çarkçıoğlu	Lakap
13	Çilingiroğlu	Lakap
14	Çolakoğlu	Lakap
15	Dumanoğlu	Lakap
16	Duyduoğlu	Lakap
17	Efendi	Unvan
18	Fındıkoğlu	Lakap
19	Galyalı	Lakap
20	Göcekoğlu	Lakap
21	Hekimoğlu	Lakap
22	Hacı	Unvan
23	Hamuryudanoğlu	Lakap
24	Hurâceoğlu	Lakap
25	İnad	Lakap
26	Kamalıoğlu	Lakap
27	Kalfa	Lakap
28	Kandralıoğlu	Lakap
29	Kapusuzoğlu	Lakap

30	Kara	Lakap
31	Karaca	Lakap
32	Karacaoğlu	Lakap
33	Karadayı	Lakap
34	Karakaş	Lakap
35	Karakızıoğlu	Lakap
36	Karaoğlan	Lakap
37	Köroğlu	Lakap
38	Körpeoğlu	Lakap
39	Kurtluoğlu	Lakap
40	Külhancioğlu	Lakap
41	Küpelioğlu	Lakap
42	Melegübüzade	Lakap
43	Mendillioğlu	Lakap
44	Mısırlıoğlu	Lakap
45	Niğdelioğlu	Lakap
46	Öküzoğlu	Lakap
47	Palabıyık	Lakap
48	Papa	Lakap
49	Saçıbüyüköğlu	Lakap
50	Sarı	Lakap
51	Seferoğlu	Lakap
52	Taşçioğlu	Lakap
53	Tatoğlan	Lakap
54	Tuzoğlu	Lakap
55	Topuzoğlu	Lakap
56	Uzunoğlu	Lakap
57	Yaman	Lakap
58	Yavru	Lakap

Tablo 24: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Vakıflar

Vakfın Adı	Nerede Bulunduğu	Sayfa / Belge No
Ebubekir Vakfı	Der Aliye	24 / 34
Kara Mustafa Paşa Vakfı	Der Aliye	56 / 93
Şeyhülislam Arif Hikmet Bey Vakfı	Der Aliye	78 / 6
Suyolu Çeşmeleri Vakfı	Nevşehir / Göre Karyesi	98 / 47
Cennetmekan Sultan Mahmud Sâni Hazretleri Vakfı	Der Aliye	108 / 67

Balkız Hatun Vakfı	Der Aliye	109 / 68
Camii Kebir Vakfı	Nevşehir / Nar Karyesi	115 / 82
Rum milletinin mekteb, kilise ve hamam su yolu vakfı	Nevşehir / Hristiyan Orta Mahallesi	177 / 76
Sultan Orhan Vakfı	İzmir / Adabazarı	261 / 223

Tablo 25: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Müslüman Meslekleri

Melekler	Sayı	Meslekler	Sayı
Abacı	1	Mahkeme-i Şer'î Kâtib Nâ'ibi	2
Adliye Nazırı Esbaki	1	Mahkeme-i Şer'îye Zabt Kâtibi	1
Ahi Çelebi Mahkemesi Nâibi	1	Mahmud Paşa Mahkemesi Nâibi	1
Aksaray Dava Vekili	3	Mal Müdürü	1
Aktar	1	Manav	1
Arapsun Kazası Nâ'ibi	1	Manifaturacı	1
Asakir-i Osmaniye Cerrahı	1	Meclis-i İdare Azası	1
Asakir-i Şahane Kolağası (Emekli)	1	Mekteb-i İdadi Arabi Muallimi	1
Askeri Mülazımı	1	Mekteb-i İbtidai Muallimi	1
Aşçı	1	Mekteb-i İdadi Mubassırı	1
Aşçıbaşı	2	Minareci	1
Bahçivan	5	Miralay	1
Baklacı	4	Muhtar	2
Balcı	1	Muhtar-ı evvel	12
Balıkçı	1	Muhtar-ı sâni	3
Baltacı	3	Muhtar Naibi	1
Başkadın Efendi Hazretleri Ser Hademesi	1	Mukavelat Muharriri	1
Belediye Kâtibi (Nevşehir)	1	Müftü	1
Belediye Reisi (Nevşehir)	1	Mü'ezzin	1
Belediye Baş Çavuşu (Beşiktaş'ta Sekizinci Daire)	2	Mülazım	5
Belediye Çavuşu (Der Aliye'de Altıncı Dairede)	1	Müteveli	3
Berber	8	Nakkaş	1
Beşiktaş Saray-ı Humayun Ağalar Katibi	1	Nalband	5
Binbaşı	3	Nazır	1
Bostancı	2	Nevşehir Belediye Matbaacısı	1
Boyacı	2	Nevşehir Dava Vekili	10

Bulgurcu	1	Nevşehir Depo-i Umumiye Kolcusu	1
Cerrah	1	Nevşehir Eytam Müdürü	2
Çadircı	1	Nevşehir Kadısı	1
Çarkçı	2	Nevşehir Mahkeme Mübaşiri	2
Çıkrıkçı	1	Nevşehir Mahkeme Odacısı	1
Çuhadar	1	Nevşehir Kadı Vekili	1
Değirmenci	1	Nevşehir Mahkeme-i Bidayet Zabt Kâtibi	1
Defter-i Hakani Senedat Müdürlüğü Memuru	1	Nevşehir Redif Alayı Tüfekçisi	1
Dellal	2	Nevşehir Tapu Memuru	1
Der Aliye Dava Vekili	1	Niğde dava vekillerinden	2
Dersaadet Dava Vekili	1	Oda Hizmetlisi	1
Dizdar	1	Odacı	2
Doğramacı	1	Palancı	1
Dördüncü Kolordu Onuncu Alay İkinci ve Dördüncü Bölük Yüzbaşı Vekili	1	Paytoncu Başı	1
Duhâncı	1	Pilavcı	1
Duyun-u Umumiye Memuru	1	Piyade Tahsildarı	2
Dülger	1	Polis	1
Ekmekçi	2	Posta Baş Müdürü	1
Erkilet Taburu Mülazım Naibi	1	Sabancı	1
Eşkinacı	1	Şabcı	2
Evkaf Memuru	1	Sandıkçı	1
Evkaf Müdürü (Niğde Sancağı)	1	Saray-ı Hümayun Hademesi	1
Evkaf Nezareti'nde Evrak Kalemi'nde Hademe (Der Aliye)	1	Silahçı	1
Gedikpaşa Dava Vekili	1	Sirkeci Dava Vekili	1
Hakim	1	Süvari Tahsildarı	2
Helvacı	1	Tabib	1
İcra Mübaşiri	1	Tapu Memuru	2
İçağası	1	Teber-dâr	2
İmam	15	Tabla-kâr	8
Kabcı	1	Tahsildar	3
Kahveci	3	Tamburcu	2
Kahya	1	Tamirci	1
Kalaycı	1	Tatlıcı	1

Kamacı	2	Tavukçu	1
Kantarcı	1	Tekerci	1
Mızıkacı-i Hümayun Kantarcısı	1	Telgraf Müdürü	1
Kasab	1	Telgraf Müdürü (Der Aliye)	1
Kassam-ı Umumi	1	Telgraf Posta Meclisi Azası	2
Kaşıkçı	1	Terzi	1
Katib	1	Tobcu Mülazım-ı Evveli	1
Kavakçı	3	Tüccar	3
Kavalcı	2	Tüfekçi	2
Kunduracı	1	Ürgüp Mahkeme-i Şer'iyeye Nâibi	1
Külhancı	1	Vezir Çokadarı	1
Kürkçü	1	Yorgancı	1
Koçhisar Dava Vekili	1	Yüzbaşı	6
Komisyoneu	1	Yüzbaşı (Cerrah)	2
Kömürcü	2	Zabtiye	1
Leblebici	1	Ziraat Banka Memuru	1

Tablo 26: 8 Numaralı Nevşehir Şer'iyeye Sicilinde Geçen Gayrimüslim Meslekleri

Meslekler	Sayı	Meslekler	Sayı
Abacı	1	Kuyumcu	1
Aksaray Dava Vekilli	1	Limoncu	1
Arabacı Esnafı	1	Lokantacı	1
Arabacı Tüccarı	1	Lokumcu	1
Arabsun Dava Vekili	1	Melegübü Papazı	1
Arpacı	1	Muhtar-ı Evvel	1
Aşçı	3	Muhtar-ı Sâni	1
Bakırcı	1	Nalband	1
Bakkal	43	Nevşehir Civar Zile Mekteb Muallimi	1
Baklacı	1	Nevşehir Mekteb-i İdadi Fransız Muallimi	1
Balacı	1	Niğde Dava Vekili	4
Berber	2	Panayırıcı	1
Boyacı	2	Rum Katolik Papazı	1
Çalgıcı	1	Saatçi	1
Çardakçı	1	Sarraf	12
Çarkçı	1	Simsar	1
Çilingir	1	Sucu	1

Der Aliye Dava Vekili	2	Şekerci Tüccarı	1
Der Saadet Dava Vekili	2	Tahsildar	1
Doktor	1	Tamburcu	2
Ermeni Katolik Rahibi	1	Tavukçu	1
Ermeni Katolik Papazı	1	Terzi	3
Eskici Esnafı	1	Tüccar	2
Galata Dava Vekili	1	Tütüncü	2
İhbarcı	1	Ürgüp Dava Vekili	1
Kahveci	2	Yağcı	2
Kahvehaneci	1	Yağ Tüccarı	1
Kasab	1	Yorgancı	1
Komisyoncu	2	Yumurtaçı	1
Kunduracı	2		

Tablo 27: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Nevşehir Dava Vekilleri

Sıra No	Şehir	Dava Vekili	Müslüman / Gayrimüslim
1	Nevşehir	Abdulkadir Efendi bin Halil Efendi	Müslüman
2	Nevşehir	Hadi Efendi Efendi	Müslüman
3	Nevşehir	Mustafa Efendi ibn Hacı Said	Müslüman
4	Nevşehir	Baş Ağazade Nuri Efendi ibn Osman	Müslüman
5	Nevşehir	Boyacızade İsmail Efendi ibn Ahmed	Müslüman
6	Nevşehir	Kurutluzade Ali Efendi ibn Hüseyin Efendi	Müslüman
7	Nevşehir	Seferzade Şevket Efendi	Müslüman
8	Nevşehir	Mehmed Efendi ibn Hafız Ali	Müslüman
9	Nevşehir	Narlı Rıza Efendi ibn Muhiddin Ağa	Müslüman
10	Nevşehir	Raşid Efendi ibn Hacı Hüseyin	Müslüman
11	Nevşehir	Erakil Efendi veled Serkiz	Gayrimüslim
12	Nevşehir	Oraham Efendi veled Yordan	Gayrimüslim

Tablo 28: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Geçen Nevşehir Dışındaki Dava Vekilleri

Sıra No	Şehir	Dava Vekili	Müslüman / Gayrimüslim
1	Aksaray	Musa Efendi	Müslüman
2	Aksaray	Mustafa Efendi	Müslüman
3	Aksaray	Sofizade Şükrü Efendi	Müslüman
4	Aksaray	Yovanaki veled Vasilaki	Gayrimüslim
5	Arapsun	Pasfaki Efendi	Gayrimüslim
6	Der Aliye	Ahmed Saki Bey	Müslüman
7	Der Aliye	Sokrat Efendi	Gayrimüslim
8	Der Aliye	Vasilaki Zahariyadis Efendi	Gayrimüslim
9	Dersaadet	Ahmed Muhtar	Müslüman
10	Dersaadet	Ahmed Nail	Müslüman
11	Dersaadet	Selahaddin Bey	Müslüman
12	Dersaadet	Samuel Efendi	Gayrimüslim
13	Dersaadet	Mancalaki Nikolayidi Efendi	Gayrimüslim
14	Galata	İncioğlu Herelmiyos Efendi	Gayrimüslim
15	Gedikpaşa	Hocazade Ziya Bey	Müslüman
16	Sirkeci	Abdürrezzak Efendi	Müslüman
17	Koçhisar	Nuh Naci Efendi	Müslüman
18	Koçhisar	Elhac Ahmed Efendi	Müslüman
19	Konya	Tevfik Efendi	Müslüman
20	Niğde	Abidin Efendi ibn Battal Efendi	Müslüman
21	Niğde	Necib Bekirzade Rasih Efendi	Müslüman
22	Niğde	Ağya oğlu Yorgaki	Gayrimüslim
23	Niğde	Boyacıyan Dikran	Gayrimüslim
24	Niğde	Bağcıoğlu Lazaraki	Gayrimüslim
25	Niğde	Papazoğlu Mina Efendi	Gayrimüslim
26	Ürgüp	Pasfaki Efendi veled Melid	Gayrimüslim

Tablo 29: 8 Numaralı Nevşehir Şer'îye Sicilinde Adı Geçen Mahalle İmamları ve Muhtarları

Mahalle İsmi	Mahalle İmamı	Muhtar-ı Evvel	Muhtar-ı Sani
Camii Cedid	Salih Efendi ibn Monlâ Efendi	Hasan Çavuş ibn Mehmed Ağa	yok
Gaferli (Maccan)	yok	İbrahim Çavuş bin Mahmud	yok
Orta (Maccan)	yok	Ali bin Yusuf	yok
Edenli (Maccan)	yok	Halil bin Mustafa	yok
Hristiyan Orta	yok	Anasmus veled Kiryako	Yorgi veled Zaharya

Kasaboğlu (Göre)	yok	Osman bin Mustafa	Mehmed bin Hacıbaba
Kasaboğlu (Göre)	Hacı Mehmed bin Hüseyin	Şakir bin Süleyman	Hacı Hüseyin bin Mustafa
Hacı İbrahim Ağa (Göre)	Ali Efendi ibn Halil	Hafız Mustafa bin Mehmed	yok
Dere	Mehmed Efendi ibn Hacı Hasan	Abdullah bin Halil	yok
Kızılcin Karyesi	Osman bin Hacı Halil	Ali Onbaşı bin Mehmed	yok
Tahta Camii	yok	Şevki Efendi ibn Hacı Ömer	Mustafa bin Hamdi
Baş (Nar)	Abdullah	Mehmed Ali bin İbrahim bin Hasan	yok
Yukarı (Nar)	Abdullah Efendi ibn Ali	Mehmed Ali bin Hacı İbrahim Ağa	yok
Orta (Nar)	yok	Mehmed bin İbrahim	İbrahim bin Mahmud
Kaya Camii	Hilmi Efendi ibn Ali	Bektaş ibn Hacı Mehmed	yok
Ortaköy (Der Aliye)	yok	Hafız Tahir Efendi ibn Hüseyin	yok
Uzuncaova (Der Aliye)	Abdurrahman Efendi	yok	yok
Tatlar Karyesi	Mustafa bin Hacı Hasan	Süleyman bin Mehmed Hakkı	Yusuf bin Mehmed Ali

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Kadir ÇITAK
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti Devleti
Doğum Yeri ve Tarihi : Tomarza / Kayseri 02.09.1989
Tel : 0539 785 28 01
E-posta : gltsry38@hotmail.com
Yazışma Adresi : gltsry38@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	2000 Evler Lisesi	2007
Lisans	Giresun Üniversitesi	2012
Yüksek Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Devam ediyor.

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2014-Devam ediyor.	Özel İdeal Temel Lisesi	Tarih Öğretmeni